కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారి వంశం - జీవితం - రచనలు

శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర

ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక 1952 ఆగస్టులో ప్రారంభమయింది. దానిలో భాషా చర్చకూడ ఉండాలను కున్న సంపాదకులు ఒక పదాన్నో, పదబంధాన్నో మౌలి కంగా చర్చించాలని, ఆ చర్చ శాస్త్ర పరిభాషా జటిలం కాకుండా కథ చెప్పినట్లు ఉండాలని, వారపత్రికలో ఒక పుటకు మించరాదని, ఈ పనికి పూనుకోమని నన్ను ఆదేశించారు. ఈ సదవకాశం జారవిడువలేక ''నుడి నానుడి'' అనే శీర్షిక క్రింద వారం వారం ఒక పదాన్ని చర్చించడానికి పూనుకున్నాను.

అప్పుడు నాకు, చిన్ననాడు యాదృచ్ఛికంగా కన్నెమారా |బరీలో తిరగవేసిన ''వాట్స్ డిక్షనరీ ఆఫ్ కమర్షియల్ | డక్ట్స్ ఇన్ ఇండియా, బర్మా అండ్ సిలన్'' అనే ఘంటువు గుర్తుకు వచ్చింది. అప్పుడు నేను దానిలోని పద పదార్థ విచారం చదివి నివ్వెర పోయాను. ఎంత గొప్ప పరిశ్రమ అది? అలాంటిది తెలుగులో ఉంటే ఎంత బాగుండును? - అని అనిపించింది. అది నాబోటి ఒంటరిగానికి, పరిమిత బుద్ధికి సాధ్యమా?

కాని, ''నుడి - నా నుడి'' శీర్షికలో పరిశ్రమించడానికి నా చిన్ననాటి ఆ డిక్షనరీ పరిచయం ప్రోత్సాహ మిచ్చింది. నేను ప్రతి పదాన్ని తెలుగు తోబుట్టువులలోని సమానార్థక సరూపపదాలతో తులనాత్మకంగా తరచి చూడడమేకాక పదం పుట్టు పూర్వాలను మానవజాతి పరిణామ చరిత్ర దృష్టితో కూడా తెలుసుకొనడానికి ప్రయత్నించాను. ఈ ప్రయత్నంలో ఎన్నో సందేహాలు పుట్టుకువచ్చేవి. వాటి నివారణ కోసం మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలోని తమిళశాఖా ధ్యక్షులు శ్రీ సేతు పి గారి వద్దకు, తెలుగు శాఖాధ్యక్షులు శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్య గారివద్దకు, కన్నడ శాఖాధ్య క్షులు శ్రీ మరియ_ భట్టుగారి వద్దకు పరుగులు తీసేవాడిని.

ఒకసారి కందులు గురించి వ్రాద్దామనుకున్నాను. సాయం కాలం కూర్చున్న వాణ్ని రాత్రి ఏడైనా ఏమీ తోచక కొట్టుకుంటున్నాను. వ్రాసి చింపిన కాగితాలు పక్కన పెద్దకుప్పగా పడి ఉన్నాయి. వ్రాత తక్కువయినా, కాయి తాలు చింపి పోగుచేయడం మాత్రం ఎక్కువే - అని నా శ్రీమతి అనంత లక్ష్మి విసుక్కుంది ఎప్పటిలాగే. నేను తిరువల్లిక్కేణిలో అక్బర్ సాహెబ్ వీధి మొదటి ఇంట్లో ఉండే వాడిని. శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు సింగరాచారి వీధి, తేరువీధి కలిసే మూలలో ఉండేవారు. అది నేనున్న ఇంటికి ఫర్లాంగున్నర దూరంలో ఉంటుంది.

నేను ఏదో కొంప మునిగినట్లు లేచి సింగరాచారి వీధికి బయలుదేరాను. అప్పుడు రాత్రి పదిన్నర గంట కావచ్చు. రామకృష్ణయ్యగారి యింటి తలుపు తట్టాను. వారే వచ్చి తలుపు తీశారు. ''ఏమిటి? ఇంత హడావిడిగా వచ్చారు?'' అని ప్రశ్నిస్తూ, వసారాలో ఉన్న బెంచీ మీద కూర్చోమ న్నారు. ఈ బెంచీ ఎన్నో సాధారణ, విశేష, అత్యవసర సాహిత్య గోష్ఠులకు సాక్షి. ''ఏమీ లేదు. కందులు ఎలా వచ్చాయో తెలీలేదు. అందుకోసం - '' అని నేను నీళ్లు నమిలాను. ''దీనికేమిటి తొందర? ఈ అర్ధరాత్రి వేళే రావాలా? రేపు ఉదయం రావచ్చు గదా!'' అని మరొకరైతే అనేవారే. కాని, రామకృష్ణయ్యగారు ''ఓహో! అదా? ఆలోచిద్దాం'' అంటూ నా పక్కనే బెంచీ మీద కూర్చుని ఆత్మగతంగా ''ఇది కాబోలు. అదే అదే. మరి ఇదో! ఔను. అదే. అంతే!'' అని అనుకుంటూ, మధ్య మధ్య నాతో మాట్లాడుతూ ''ఇలా ఆలోచించండి. ఇలాటి వాటికి పేర్లు వాటి ఆకారం, రంగు మొదలయిన వాటిని బట్టి వచ్చి ఉంటాయి. పయిర్ - పెసర్ పచ్చరంగును బట్టి వచ్చిందేగా. ఇదీ అంతే కందు-కందిరీగ-కందెన'' అని అంటూ మళ్ళీ ఆలోచనలో పడ్డారు. చివరకు ''అంతే లేండి. కందులు కొంచెం ఎరుపు చాయలో ఉంటాయి. కదా! రంగును బట్టే వచ్చి ఉంటుందీ పేరు, ప్రస్తుతం ఈ ధోరణిలో ఊహిస్తూ మరికొన్ని పదాలు చూద్దాం'' అన్నారు.

పాల్! పాలమ్మా! - అంటూ పాలవాళ్ల కేకలు వినబడ్డాయి. నేను లేచి తప్పుచేసిన వాణ్ని గనుక వినయంగా ''తెల్లవార

వచ్చింది. మీ నిద్రపోగొట్టాను. మన్నించాలి. తెల్లవారగానే వ్రాయాలిగదా అని వచ్చాను. ఇంత పొద్దవుతుందని అనుకోలేదు'' అన్నాను. ''మరేం ఫరవాలేదు. నేనూ విద్యార్థినే. ఈ విషయంలో ఎప్పటికప్పుడు కొత్త సమస్యలు పుట్టుకు వస్తుంటాయి'' అని అన్నారు రామకృష్ణయ్యగారు అతి సహజ సరళంగా.

ఇదీ రామకృష్ణయ్యగారి భవ్య వ్యక్తిత్వం. ''రేపు యూనివర్సిటీకి రండి. చూద్దాం. ఈ అపరాత్రిలో కొంపేం మునిగింది?'' అని రెండు మాటల్లో నన్ను పంపి వేయవచ్చు. కాని వారిది అలాంటి స్వభావం కాదు. ''జిజ్ఞాసతో వచ్చాడు. సంతృప్తి పరచి పంపుదాం'' అనే సౌజన్యం వారిది. అంతటి విద్వాంసులయినా, నిరంతర విద్యార్థి వారు.

కోరాడ వంశం – మూల పురుషుడు మహాదేవ శాస్త్రి

రామకృష్ణయ్యగారికి ఈ సౌజన్యం లోకవృత్త పరిశీలన వల్లనో, చదువువల్లనో అబ్బిందికాదు; అనువంశికమైనది. కోరాడ వంశంలో జనించిన వారందరూ - వారి పితామహ ప్రపితామహులందరూ అలాంటి సౌజన్య మూర్తులే. ''విద్య యొసగును వినయంబు'' అనే సూక్తికి అందరూ లక్ష్య భూతులే. కోరాడవంశం మూల పురుషుడు మహాదేవశాస్త్రి. రామకృష్ణయ్యగారి పితామహులైన రామచంద్రశాస్త్రిగారు తమ వంశాన్ని గూర్చి ఇలా చెప్పుకొన్నారు:

''కేశవ నిధ్యాన విశు
ద్ధాన్తరతా ప్రవృత్తితో విశదః,
కోరాడ ఇతి చ సంతతి
రభవ త్తస్యా మభూ న్మహాదేవః.''

కోరాడ వంశం కేశవ ధ్యాన విశుద్ధమైన మనఃప్రవృత్తి కలది. ఆ వంశంలో మహాదేవ శాస్త్రి జన్మించారు.

''స సర్వశాస్త్రప్రభవైకరూపః
శ్రీ దేవతా పాద సరోజ బంభరః,
స్వస్యాన్వ యోత్పన్న జనుష్మతాం మనా
గ్విమూఢతా నోచిత మిత్యవేత్య సః.

శ్రీశైల గోత్రే భ్రమరాంబికాన్తే
మాలూర పత్రైర్విరసైః కృతాహృతిః,
శర్వాక్షి విజ్ఞేయ మితే రనారతమ్
చక్రేZద్భుతం తద్వ్రత మిద్ధధైర్యకః''

ఆ మహాదేవశాస్త్రి శ్రీ విద్యోపాసకుడు, శ్రీ దేవతాపాద పద్మ భ్రమరాయమాణుడు. తన వంశంలో పుట్టే వారెవరూ విద్యావిహీనులు కారాదని విద్యాజ్ఞానవంతులు కావాల భావించి, శ్రీశైలంలో భ్రమరాంబికాసన్నిధానంలో ఎండ మారేడు దళాలు ఆహారంగా గ్రహించి ఇరవైయేడు దినాలు మహాధైర్యంతో అద్భుతమైన తపస్సు చేశాడు. అత తపస్సుకు భ్రమరాంబిక సంతుష్టాంతరంగ అయి ''ఏమి నీ వాంఛితం?'' అని ప్రశ్నించింది. అప్పుడు మహాదేవశా ఇలా విన్నవించారు:

''సర్వం హ్యదృష్టస్య వశం హి కామం
విద్యాస్తిచే త్సర్వ విపన్నివృత్తేః,
తయావృతే సర్వజనేషు మాన్యతా
యయేయతే సౌఖ్య మజస్రగమ్యమ్.

రాజానో బహు మానయంత్యయ మివా
జస్రం ద్రవ ద్రవ్యతః
స్సేకాజ్ఞాత పిశఙ్గ రూప కనకం
సత్పాండితిం పూరుషమ్,
తేనా త్యంత సుఖీ భవత్యవిరతం
యాచేన తత్సమ్ప దో
హేలా జాలవశీకృతే ప్రియతమే
చాశావికోద్భాసినీః.

యాచే భగీరథ రథానుగ జహ్ను కన్యా
ప్రోద్యద్ధురీ సహచరీ భవన ప్రకాణ్డామ్,
విద్యాం విధేహి దయయా మృతసారవత్యాం
హ్యాసప్తమా న్మమకులో ద్భవపూరుషాణామ్.''

''దేవీ! అంతా అదృష్టానికి లోబడిందనే మాట నిజ కాని, విద్య ఉంటే సకల విపత్తులు తొలగుతాయి. విద్య సకల జనుల ప్రశంస పొందవచ్చు. దానివల్ల సకల సౌఖ్యా నిరంతరం కలుగుతాయి. బంగారు ద్రవించిపోయేది కావ వల్ల కాలిస్తే పచ్చని రూపం పోతుంది. విద్య అటువం కాదు. కనుక సత్పాండిత్యం కల వాడిని రాజులు నిరంత గౌర విస్తారు. అందువల్ల, నేను విలాసాలతో మనసు మభ్యపెట్టే మెరుపుల్లాంటి సంపదలను కోరను. భగీ రథాన్ని వెన్నంటి వచ్చిన గంగానదీ ఝురీ సహచరి అం అమృత సారవతి అయిన విద్యను ఏడు తరాల వ అనుగ్రహించు''. ఈ ప్రార్థనను మన్నించి దేవి ఆ అనుగ్రహించింది. కనుకనే ఈ వంశం పండిత శిఖామణ ఆకరమై విరాజిల్లింది.

మహాదేవ శాస్త్రి తర్వాత అపరిగ్రహ దీక్షితుడు అల్లాడ అనేవారు సకల శాస్త్ర పారంగతులయినా, పరులకు జాపడానికి ఇష్టంలేక దరిద్రంగానే జీవితం గడిపారు.

యేళ్లు వచ్చాయి. షష్ట్యబ్ద పూర్తి చేసుకొందామనే కోరిక కలిగింది. ఈ సంగతిని ఆ గ్రామ ప్రజలు కనిపెట్టి, ఆయనతో శతఘంటా శతావధానం చేయించారట. ఆ సమయంలోనే ఆయన ''శత ఘాంటిక చూడామణి'' అనే బిరుదు పొందారట. గ్రామ ప్రజలు ఆయనకు కొంత భూమిని దానమివ్వా లనుకున్నారట. దానికి కూడ ఆయన ఒప్పుకోక పోగా, ప్రజలు బలవంతపెట్టి ''కన్యను, విద్యను, భూమిని పరిగ్రహిస్తే ఏ దోషమూ లేదు. దీనివల్ల మీ అపరిగ్రహత్వానికి భంగం కలుగదు'' అని నచ్చజెప్పి, పుట్టెడు భూమి ఇచ్చారట. ఈ అల్లాడశాస్త్రిగారు చెప్పిన శ్లోకమొకటి తమ మాతామహుల వలన విన్నానని రామచంద్రశాస్త్రిగారు తెలిపారు. ఆ శ్లోకమిది:

కమల సమశయానః పద్మిరాడాశయానః
స్వభరణ వశయానః ప్రోష్టితోసంశయానః,
పరమధికశయానః క్షత్రపాశాశయానో
ష్యధిజలధిశయానః పాతు పక్షీశయానః.

తారకమంత్రోపాసకులు లక్ష్మణశాస్త్రి

ఈ అల్లాడశాస్త్రి కుమారుడు జగన్నాథశాస్త్రి ''నిజాంత ర్వాణిత్వ ప్రథిమ విధుతాశేష విభవా విరాజంతే కీర్తి స్థగిత సకలాశాంత వివరాః'' దిగంత వ్యాప్త కీర్తిగలవారట. ఈ జగన్నాథశాస్త్రికి ఇద్దరు కుమారులు. వీరిలో పెద్దవారు సూరిశాస్త్రి. ఈయన వారణాసికి వెళ్ళి గౌతమతర్కంలో అఖండ పాండిత్యం సంపాదించారు. ఈయనకు సంతతిలేదు, రెండవ వారి పేరు అంబాదాసు. ఈయనకు సూరిశాస్త్రి, లక్ష్మణశాస్త్రి అని ఇద్దరు కుమారులు. వీరిలో సూరిశాస్త్రి వేదాధ్యయనం జేసి శాస్త్రాధ్యయనం చేద్దామనుకున్నారు. కాని తండ్రి గతించడం వల్ల, దేశం క్షామపీడితం కావడంవల్ల శాస్త్రాధ్యయనం చేయలేక పోయారు. తిండికోసం పోరాడవల సివచ్చింది. వీరితల్లి వీరిద్దరినీ పిలుచుకొని గతిలేని వారికి రాజే గతి అన్నట్లుగా, కాటిరేవు కోనరాజు వద్దకు బయలుదేరింది. కాని, దారిలో దొంగలు వారిని చుట్టుముట్టి తల్లిని, సూరిశాస్త్రిని చంపివేశారు. చిన్న వాడయిన లక్ష్మణశాస్త్రి ఏ విధంగానో దొంగల బారినుంచి తప్పించు కొని ఆరాజు వద్ద చేరారు. అతని ఆదరంతో ఉద్యోగం సంపాదించారు. రాజు నాలుగు వేల రూపాయలు ఇస్తానని వాగ్దానం చేశాడు. కాని దురదృష్టవశాత్తు కోనరాజుకూ, అతని సోదరులకు కలతలు ఏర్పడ్డాయి. ఆ పరిస్థితిలో అచ్చట ఉండడం తగదని లక్ష్మణ శాస్త్రికి తోచింది. ఆయన వెంటనే కోనరాజు ఇస్తానన్న నాలుగువేల రూపాయలు కూడ తీసుకోకుండా ఆ ఊరు వదిలారు. పిదప దేశాటన చేస్తూ, వివిధ పట్టణాలను చూస్తూ, ఎక్కడో ఒక యోగీంద్రుని నుంచి రామతారక మంత్రం ఉపదేశం పొంది, కొంత కాలానికి స్వదేశానికి తిరిగి వచ్చి, వివాహం చేసుకొని అత్త వారింటనే ఉండిపోయారు. ఈయనకు ముగ్గురు కుమారులు. పెద్దవాడు రామచంద్రశాస్త్రి, రెండవవాడు రామకృష్ణశాస్త్రి. మూడవవాడు సుబ్బరాయడు.

రెండవ వాడయిన రామకృష్ణశాస్త్రికి బాల్యంలో చదువుపై ఆసక్తి ఉండేది కాదుట. సోమరిగా తిరిగే వాడట. ఈ తిరుగుళ్ళు సహించలేక అన్న అయిన రామచంద్రశాస్త్రి చెంపలు వాయించారట. దానితో అతనికి రోషం వచ్చింది. ఇల్లు వదలిపెట్టి ఎక్కడెక్కడో తిరుగుతూ చివరికి వారణాసి చేరి శాస్త్రాధ్యయనం మొదలు పెట్టాడట. ఒక సంవత్సరం లోనే వ్యాకరణ శాస్త్రంలో సంపూర్ణ పాండిత్యం సంపాదించి శాస్త్ర చర్చలు చేసేవాడని ఉత్తరాలు వచ్చేవట. మరొక ఏడు గడిచే వేళకు న్యాయాదిశాస్త్రాలలోను అపార పాండిత్యం సంపాదించి కాశీరాజు సభలో జరిగిన శాస్త్రచర్చలో పండితులను అందరినీ ఓడించినట్లు ఉత్తరాలు వచ్చాయట. ఉత్తరాల వల్ల అతని పాండిత్య ప్రకర్ష తెలిసి అతని అన్న రామచంద్రశాస్త్రి, తక్కిన వారు మహానంద పరవశులై అతనికి వివాహ ప్రయత్నం చేయసాగినారట. మరికొంత కాలం గడిచేటప్పటికి అతని పాండిత్యానికి ఇండోర్ రాజు హోల్కార్ మెచ్చి ఆస్థాన పండితునిగా నియమించి పిలుచుకొని వెళ్ళాడని, కొంతకాలం తరువాత హఠాత్తుగ మరణించాడని తెలియవచ్చింది. తమ్ముడు మరణించాడనే దుఃఖం రామచంద్రశాస్త్రిగారిని పిచ్చివానిని చేసింది. ఆయన దుఃఖావేశంతో మైమరచి వీథులలో పొర్లారట.

రామచంద్ర కవిగారు

కోరాడ వంశాన్ని మహోజ్జ్వలం చేసినవారు రామచంద్ర శాస్త్రిగారు, ఈయన 1816 యువ సంవత్సరం ఆశ్వయుజ శుద్ధ దశమి గోదావరి జిల్లా అమలాపురం తాలూకా కేశనకుర్రు గ్రామంలో జన్మించారు. బాల్యమంతా మాతామహుల ఇంటనే గడిచింది. అక్కడే 12వ ఏట తమ తండ్రి వద్ద శ్రీరామ మంత్రం ఉపదేశం పొందారు. ఎంతో ఆసక్తితో పునశ్చరణ చేశారు. మాతామహుని వద్దనే రఘువంశం ప్రారంభించారు. తరువాత సమీపంలో ఉండే తండ్రిగారి స్వస్థలమైన నడవపల్లికి వచ్చారు. అక్కడ సోమయాజుల సూరన్నగారనే విద్వాంసుల వద్ద కావ్యవ్యాకరణాదులు అభ్యసిస్తూ, అప్పుడప్పుడు శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారి వద్ద అలంకార శాస్త్ర గ్రంథాలు చదువుతూ, కవిత చెప్పడం అలవరచుకొన్నారు. సూరన్న శాస్త్రి గారితో కావ్యపాఠం చదువుతూ పొలానికి పోయి,

తిరిగి వచ్చేటప్పుడు కొన్ని శ్లోకాలు అల్లి ఆయనను (సూరన్న శాస్త్రిగారిని) దిద్దండనే వారట. గురువుగారు ఆశ్చర్యపడి ఆ శ్లోకాలు దిద్దడానికీ తాను తగిన వాడిని కానని, పెద్దల వద్దకు పోతే నీ కవిత్వానికి ప్రోత్సాహం ఉంటుందని చెప్పేవారట. శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి గారు మహాకవి. గంగా ప్రవాహం వంటి ఆయన కవితా ధారే రామచంద్రశాస్త్రి గారి కవితకు ప్రోత్సాహమి ౹నట్లు తోస్తుంది. ఈ కవితా సంబంధంతోనే రామచంద్రశా' శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారి శిష్యులయ్యారు. ''శ్రీ శిష్టు ంశాబ్ధి శశికరుడు సకల విద్యాజన్మసద్మాయమాన జిహ్వాంచలు డమిత కావ్యాళికర్త యయిన శ్రీ కృష్ణమూర్తి పదాబ్జసేవనాత్త సద్గ్రంథ కల్పనాయత్త సుమతి విరచిత శ్రవ్యదృశ్యాత్మ వివిధ కావ్యుడు'' అని తనను చెప్పుకొన్నారు రామచంద్రశాస్త్రిగారు.

ఇలా కొంతకాలం జరిగింది. కొందరు మిత్రులు రామచంద్రశాస్త్రి గారిని వివాహ ప్రయత్నం చేయమని ప్రోత్సహించారు.

శ్లో. త్వం సాహిత్య పరోసి సాధు కవితా
ధుర్యోసి తే వాగ్మితా
సిద్ధా ప్రవ్రజ చెన్న పట్టణ పురీం
విద్యాలయే హూణకాః,
అధ్యాస్యార్ధ్యతమాయ విత్తబహులం
దత్వా పరార్థం వరం
తేన స్యాత్తవ సత్కళత్ర విభవః
తస్మా దిహైతత్కురు.''

''నీ తండ్రి బీదవాడు కనుక నీకు వివాహం చేయలేదు. నీవు సాహిత్య పరుడివి. మంచి కవిత చెప్పడంలో సమర్థుడివి. మంచి వాగ్మివని జనంలో ఖ్యాతి పొందిన వాడివి. చెన్న పట్టణానికి వెళ్లు. అక్కడ ఆంగ్లేయులు అర్హుడయిన నీకు విరాళంగా డబ్బు ఇస్తారు. దానివల్ల నీవు సత్కళత్రాన్ని వివాహమాడవచ్చు. అలా చేయి'' అని మిత్రు లన్నారు. మిత్రుల ప్రోద్బలంతో ఈయన సంపాదనకై చెన్నపట్నం వెళ్లడానికి సిద్ధమయ్యారు. ఆ సమయంలో ఈయన కవితల యెడ అత్యంతాసక్తి గల శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు ఈయన చెన్నపట్నం ప్రయాణం సంగతి విని తన పరిచితులయిన రామచంద్రపురం రాజుల ఆస్థానంలో ప్రవేశానికి ఒక లేఖ వ్రాసి, దీనివలన నీ కార్యం సఫలమౌతుందని తత్‌క్షణమే ఒక భటుని చేతి కిచ్చి పంపారట.

రామచంద్రశాస్త్రిగారు ఆ లేఖ తీసుకొని ఆరాజు వద్దకు బయలుదేరారు. ఇంతలో దేశంలో గాలివానలు విజృంభించి క్షామం సంభవించింది. అందువల్ల ఆ రాజు ఈయనతో ''రెండు నెలలపాటు మా ఆస్థానంలో ఉండండి. తర్వాత చూస్తాను'' అన్నాడు. రామచంద్రశాస్త్రిగారికి అక్కడ ఉండడం నచ్చలేదు. పండితులకు చెన్నపట్నంలో మునిసిఫ్ పదవి ఇస్తారనే వదంతి విన్నారు. వెంటనే మళ్ళీ చెన్నపట్నా నికే బయలుదేరారు. దారిలో బందరు (మచిలీపట్నం) చేరారు. అప్పటికి తమ వద్ద ఉన్న సొమ్మంతా వ్యయమ యింది. వెనుకటి దినం భోజనం కూడ లేదు. కనుక బాగా అలసిపోయారు. కాని, ఊరు కొత్త. ఆత్మగౌరవం, స్వాతంత్ర్యం పాలు ఎక్కువ. కనుక ఎవరినన్నా యాచిద్దా మన్నా మనసొప్పలేదు. ఏమీ తోచక గొడుగు పేట మల్లేశ్వరస్వామి ఆలయానికి వెళ్లి దర్శనానంతరం విశ్రమించి, సాయంకాలం అయ్యేవేళకు ఈశ్వర స్తుతి రూపాలయిన కొన్ని శ్లోకాలు చదువుతూ కూర్చున్నారు. ఆ శ్లోకాల ధ్వని వీథిలో పోయేవారికి కూడా వినిపించింది. అప్పుడు ప్రభల అప్పన్నశా స్త్రిగారు అనే విద్వాంసులు ఆ దారిన పోతూ, రామచంద్రశాస్త్రి గారు పఠిస్తున్న శ్లోకాలు విన్నారు. ఆ వాగ్జాలానికి ఆశ్చర్యపడి గుడిలో ప్రవేశించి ''మీరెవ్వరు?'' అని ప్రశ్నించారు. ''నేనెవ్వరైతే ఏమివని?'' అని రామచంద్రశాస్త్రి సమాధానం చెప్పక ఎదురు ప్రశ్నవేశారు.

కాని, అప్పన్న శాస్త్రిగారు అంతతో వదలలేదు. బలవంతం చేశారు, సంగతి వివరంగా చెప్పమని. రామచంద్ర శాస్త్రిగారు ఇక గత్యంతరం లేక, తమ చెన్నపట్టణ యాత్రా కారణం చెప్పారు. అప్పన్నశాస్త్రిగారు ఈయన కవితా ధారకు, స్వతంత్ర బుద్ధికి ఆశ్చర్య పడుతూ, ఎంతో వాత్సల్యంతో నవ్వి, ''ఒకపూట భోజనానికే ఇతరులను ఆశ్రయింపలేని వాడివి చెన్నపట్టణానికి పోయి మునసఫీ సంపాదించగలవా?'' అని ఛలోక్తి విసిరి, లేలే అంటూ ఈయనను తన యింటికి పిలుచుకొనిపోయి, తన భార్యను పిలిచి ఈయనను పుత్ర వాత్సల్యంతో చూడమని చెబుతూ ఆమెకు ఇతనిని అప్పగిం చారు.

రామచంద్రశాస్త్రిగారు ఆ యింట్లో కొంత కాలం భోజనం చేస్తూ తర్వాత వారాలు చేసుకొని ఇంగువ రామస్వామి శాస్త్రి అనే గొప్ప మంత్రశాస్త్రవేత్త వద్ద మంత్రశాస్త్ర గ్రంథాలు చదివారు. వివాహ ప్రయత్నాలు కూడ చేశారు కాని, కలిసి రాలేదు. అక్కడి వారంతా ఆయనన ''చెన్నపట్నం ప్రయాణం ఎందుకు? ఇక్కడే ఉండి పొండి!'' అని బలవంతం చేశారు. ఆయన వారి మాటలు కాదనలే! అక్కడే ఉన్నారు. ఈయన ప్రతిభ నానాటికీ విస్తరించింది వఝ్ఝల అద్వైత పరబ్రహ్మశాస్త్రి అనే వారు ఈయనకు వివాహం కోసం వంద రూపాయలు ఇవ్వదలచి తనతో కొంత వాక్యార్థ

చేయమన్నారు. ఆ వాక్యార్థంలో రామచంద్రశాస్త్రిగారికి ఆయనతో ఒక అంశంలో ఏకీభావం కుదరలేదు; అయన వాదం దుర్బలమని ఆక్షేపించి సమర్థించలేదు. అద్వైత పరబ్రహ్మశాస్త్రి కోపగించుకొని చేస్తానన్న సహాయం దానితో చేయలేదు. అప్పుడు కొందరు మిత్రులు రామచంద్రశాస్త్రిగారితో ''కార్యం ఫలోన్ముఖంగా ఉండగా, ఆయనతో ఇలా భేదించడం కార్యసాధకుని లక్షణం కాదు. ఆయన వాదాన్ని అంగీకరించండి'' అని అన్నారు. కాని, శాస్త్ర విషయం గనుక దానికి అంగీకరించలేదు. కాని, అద్వైత పరబ్రహ్మశాస్త్రి గారే కొందరి సలహాపై మనసు మార్చుకొని రామచంద్రశాస్త్రి గారికి వాగ్దానం చేసిన వంద రూపాయలూ ఇచ్చారు. ఈ డబ్బుతో ఈయన వివాహం కోసం స్వస్థలానికి బయలుదేరారు. దారిలో అమలాపురంలో గొడవర్తి నాగేశ్వరావధాను లనే వారు ఈయన ప్రఖ్యాతిని విని కన్యను ఇస్తామని అన్నారు. ''తలిదండ్రుల అనుమతి పొంది తెలియజేస్తాను'' అని రామచంద్ర శాస్త్రిగారు స్వస్థలమైన నడవపల్లికి బయలుదేరారు.

రామచంద్రశాస్త్రిగారు ఇల్లుచేరిన వార్త వెంటనే గ్రామమంతా వ్యాపించింది. అప్పులందరూ ఆనందించారు. కొందరు అసూయాభిహతులు ''ఇతడు ఇంతలో ఇంతవాడయ్యాడా?'' అని కుములసాగినారు. రామచంద్రశాస్త్రిగారు ఒకనాడు స్నానార్థం ఏటికి పోతుండగా, ఆ అసూయాదగ్ధులు అడ్డు వచ్చి, ''నీవు కవిత్వం చెబుతావట. అవధానం చేయగలవా?'' అని ప్రశ్నించారు. ఈయన వారి ఆతురతకు ఆశ్చర్యపడి, ''అలాగే. భోజనం అయింతరువాత కూర్చుందాం''. అన్నారట. కాని వారు దానికి ఒప్పుకోలేదు. ''నీవు అందుకు సమర్థుడివైతే నిలుచున్న పళంగానే చెప్పి కదులు!'' అని బలవంత పెట్టారు. ''అట్లయితే లేఖకులను పిలిపించండి. నేను చెప్పే పద్యాలు వ్రాసుకోవాలి గదా!'' అని శాస్త్రి గారన్నారట. అప్పుడు అసూయాపరులు ఆ ఊరిలోని వారందరినీ పిలిపించగా, అరనై ఏడుగురు ఘంటాలు ఆకులతో వచ్చారు. అందరూ సమీపంలో ఉన్న నడవపల్లి దేవాలయంలో సమావేశమయ్యారు. శాస్త్రిగారు వెంటనే ఒక్కొక్కపాదం చెప్పడం ప్రారంభించి సూర్యాస్తమయం అయ్యేటప్పటికి 107 పద్యాలు ముగించారు. సభలోని ఒకరు ''ఇంకా పద్యాలు చెప్పగలవా?'' అని ప్రశ్నించారు. ''ఆ! చెప్పగలను. ఈతకు లోతేమిటి?'' అని సమాధాన మిచ్చారు శాస్త్రిగారు. ఈ శతావధానం చూచి ఆశ్చర్యపడినవారిలో కొందరు నలభై రూపాయలు శాస్త్రిగారికి కానుక సమర్పించారు.

శాస్త్రిగారు మళ్లీ వివాహం కోసం ధన సంపాదన ప్రయత్నం చేశారు. ఒక వైశ్యుడు నలభై రూపాయలు అప్పివ్వడానికి ఒప్పు కొన్నాడు. అమలాపుర వాస్తవ్యులయిన గొడవర్తి నాగేశ్వరావధానుల కుమార్తెతోనే శాస్త్రిగారికి వివాహం జరిగింది. వివాహమైన వెంటనే, వివాహం కోసం చేసిన అప్పు తీర్చడానికి సంపాదించాలి. కనుక సంపాదనార్థమై ఆయన నిజాం ప్రాంతంలోని సంస్థానాలకు బయలు దేరారు. దారిలో బందరు చేరారు. అక్కడ నోబిల్ పాఠశాలలో పండితులుగా ఉన్న పూర్వపరిచితులు పసుమర్తి ఉమా మహేశ్వర శాస్త్రిగారు రామచంద్ర శాస్త్రిగారిని కలుసుకోడం తటస్థించింది. అప్పుడు ఆ పాఠశాలాధ్యక్షుడు మరొక పండితునికోసం అన్వేషిస్తున్నారు. అందు వలన రామచంద్ర శాస్త్రిగారి నిజాం ప్రయాణం ఆపి, ఆయనను ఆ పండిత పదవిలో నియమించేట్టు ప్రయత్నించాలని ఉమామహేశ్వర శాస్త్రిగారు అప్పన్న శాస్త్రి గారితో ప్రస్తావించారు. అప్పన్న శాస్త్రిగారికి రామచంద్ర శాస్త్రి స్వభావం తెలుసు కనుక ఆయన ''నీకు రాజుల ఆశ్రయం పొందే నేర్పు, ఒకరిని యాచించి ధనం సంపాదించడానికి కావలసిన తంత్రజ్ఞానం తక్కువ. అలాటి పోకడలు మానుకో.'' అని బలవంతపెట్టి ప్రయాణం ఆపివేయించి, నోబిల్ గారితో ఈయన పాండిత్యాదులు చెప్పి, పండిత పదవి ఇప్పించారు. నోబిల్ గారు ''ప్రారంభంలో ఏడు రూపాయలు వేతనం. క్రమంగా వృద్ధి చేస్తాము'' అన్నారు. రామచంద్ర శాస్త్రి గారు అంగీకరించి ఆ ఉపాధ్యాయపదవిలో చేరారు.

శాస్త్రిగారు అది మొదలు ఆ పాఠశాలలో ఒకే రీతిగా, నలభైమూడేండ్ల పాటు అధికారుల మన్నన పొందుతూ, ఆత్మ గౌరవ స్వాతంత్ర్యాలు కాపాడుకొంటూ, ఆ పాఠశాల కళాశాలగా మారినప్పుడు, దానిలో ప్రధానాంధ్ర పండితులయి, వేతనం క్రమంగా నలభై రూపాయులకు పెరగగా, తమ కాలమంతా అధ్యాపనంలోను, గ్రంథ రచనలోను వెళ్లబుచ్చుతూ, జీవితం సుఖంగా గడిపారు. పెక్కు సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథాలు రచించి 1900 లకు సరైన శార్వరి సంవత్సర శ్రావణ మాస బహుళ పాడ్యమినాడు కీర్తి కాయులయ్యారు.

శాస్త్రిగారి ఆత్మగౌరవం

శాస్త్రిగారు ఆ పాఠశాలలో ఉన్నంతకాలం యూరోపియను అధికారులు వారిని అత్యంత గౌరవంతో చూచారు. మిషనరీలలో స్వమత స్థాపనోద్యమమే కాని, పరమత దూషణ చింత అంతగా లేని ఆ కాలంలో ఏ మతం వారు ఆ మతాన్ని

పట్టుదలతో అనుసరించడం అసూయా హేతువయ్యేది కాదు. కనుక మిషనరీలైనా ఈయనతో మాట్లాడవలసి వచ్చినప్పుడు కొంత దూరం నుంచే మాట్లాడుతూ, ఆయన నైష్ఠికతను, మతాచారానుసరణనూ గౌరవించేవారు. శాస్త్రిగారు కూడ వారి ఎడల అత్యంత గౌరవంతో ప్రవర్తిస్తూ, తన స్వాతంత్ర్యానికి గాని, నైష్ఠికతకు గాని ఎట్టిలోపమూ రానీక స్వధర్మాచరణంలో అప్రమత్తులై ఉండేవారు.

ఒకసారి కళాశాలాధ్యక్షులు నోబిల్‌గారు ఒక శ్లోకాన్ని రెవరెండ్ మంచాల రత్నంగారి కిచ్చి దాని అర్థం తెలుసుకొని రమ్మని శాస్త్రిగారి వద్దకు పంపారు. శాస్త్రిగారు దానికి తగినట్లర్థం చెప్పి పంపారు. నోబిల్ గారు తమకు అభిమాన పాత్రుడైన మరొక పండితుడు చెప్పిన అర్థం చెప్పి, ''ఇలా చెప్పకూడదా?'' కనుక్కొని రమ్మని రత్నంగారిని మరల పంపారు. ''ఆ అర్థం అక్కడ పొసగదు'' అని స్పష్టంగా చెప్పి పంపారు శాస్త్రిగారు. నోబిల్‌గారికి కొంచెం కోపం వచ్చింది. స్వయంగా వచ్చి అర్థం అడిగారు. ''తప్పు తప్పేగాని, మీరు వచ్చి అడిగినంత మాత్రాన ఒప్పు అవుతుందా?'' అని బదులు చెప్పారు. తాము చెప్పిన అర్థం కాదని, తమను గూడ ధిక్కరించాడు ఈ శాస్త్రిగారు అని నోబిల్‌గారు అపోహపడి, ఆయనను కళాశాలనుంచి తొలగించడానికి ప్రయత్నించారు. కొందరు స్నేహితులు ''ఆయన పాండిత్యం అగాధం. శాస్త్రంలో అంత స్వాతంత్ర్యం ఉండడం వల్లనే అంత నిరూఢిగా చెప్పారు. మిమ్మల్ని ధిక్కరించే తలంపు లేదు. ఆయనను తొలగిస్తే ఇంతటి పండితుడు దొరకడం కష్టం!'' అని నోబిల్ గారికి నచ్చ జెప్పగా, ఆయన శాంతించాడు.

మాడభూషి వారితో వాదం

శాస్త్రిగారు యశోలుబ్ధులు, ధనకాంక్షి కానందువల్ల తనపాండిత్యాన్ని చాటు కొనకపోయినా, ఆయన శిష్యులయిన కళాశాలా విద్యార్థులకు ఆయన ఎడల గల గౌరవంతో ఆయన ఖ్యాతి అచ్చటచ్చట వ్యాపించింది. పూర్వంనుంచి మన పండితులలో అన్య పరాభవేచ్ఛ ఎక్కువ. ఒకప్పుడు, ఏకసంథాగ్రాహి, విద్వానిత్యాద్యనేక బిరుదాంకితులు, సుప్రసిద్ధులు అయిన మాడభూషి వేంకటాచార్యులవారు రామచంద్ర శాస్త్రిగారిని గురించి చాలా విన్నప్పటికీ, అసూయాగ్రస్తులై కాబోలు ఆ కళాశాలలో అపుడు విద్యార్థులయి వున్న వెచ్చా గోపాల కృష్ణమ్మ, ధర్మపురి గార్ల చేతికి

శ్లో ''చింతకాయ కలేకాయి బీరకాయత మారికే,।
ఉచ్చింతకాయ వాక్యాయ సాధకాయ తమంజలిమ్. ॥''

ఇత్యాది శ్లోకాలను, సమస్యలను ఇచ్చి రామచంద్ర శాస్త్రిగారిని ఉద్దేశించి, ''పండితుడెవడైనా ఉంటే, వీటికి అర్థం వ్రాసుకొని రమ్మని'' ఇచ్చారు. శాస్త్రిగారు వాటికి అనేక విధాలుగా అర్థాలు వ్రాసి యిచ్చి,

శ్లో. ''కమల సమ శయానః పాద్విరాడాశయానః
స్వభరణ వశయానః ప్రోజ్ఝితో సంశయానః,।
వర మధిక శయానః క్షత్రపాశాశయానో
ప్యధి జలధి శయానః పాతు పక్షిశయానః. ॥''

అనే తమ పూర్వుల శ్లోకాన్ని,

శ్లో. బర్హిశ్శ్యా వ్విత్త మారుట్కలయ
పృథుగణం చా ధ్వరే దైవమేతి
ప్రీతిం కీదృక్స్వవర్ణం నవహతి చ
హితః కోత్ర బింబం చ కీదృక్,।
కిం సాధు స్సత్విపాసుం వదతి
హలిన మా కారయాన్యోనతం కిమ్
లాంతం కిం వక్తి మత్స్యం పదమవతు
సతత్రశ్న కార్యాభిధో వః. ॥''

అనే శ్లోకమూ ఇచ్చి వాటికి అర్థం వ్రాయించు కొని రండని ఆ విద్యార్థులచేతనే పంపారు. వాటికి బదులు రాలేదు.

శిష్టువారికి ఏకలవ్య శిష్యత్వం

నోబిల్ పాఠశాలలో పండితులుగా ఉన్న పసుమర్తి ఉమా మహేశ్వర శాస్త్రిగారు అప్పుడప్పుడు కఠిన సమస్యలను ఇచ్చి రామచంద్ర శాస్త్రిగారు పూర్తిచేసినప్పుడు చాల సంతోషించేవారు. ఎవరైనా అలాటి కఠిన శ్లోకాలు గాని, సమస్యలు గాని తెస్తే ''పొట్టి శాస్త్రులను అడగండి!'' అని ఆయన వద్దకు పంపేవారు. శ్రీ శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారికి రామచంద్ర శాస్త్రిగారిపై గల ఆదరాన్ని గురించి ఇది వరకే పేర్కొన్నాను. ఈయనకు ఆయన ఎడల గల భక్తి ఈయన గ్రంథాలలోని గురుస్తుతులలో వ్యక్తమవుతున్నది. 'శృంగార సుధార్ణవ' మనే భాణంలో ఈయన కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి గారిని గురించి ఇలా చెప్పారు:

శ్లో. యేన స్వైర మకారి సారశరణం
వేదాననం శక్ర వై
రూప్యా దాత్రు పరస్వతీ స్వజనితాం
సీతా పరం ప్రాణితా,
సత్కాణాద కలా భవత్కృత పరి
ష్వంగేవ గాంధర్వికా

మీమాంసా సరణౌ పదాని మృదితా
న్యశ్రాంత మశ్రాంతితః.

తాదృక్కిష్టకుల ప్రకాశన కరః
శ్రీసక్తి నిత్యోత్సవః
స్వచ్ఛందం వసుదేవపోషణ మనా
శ్చంచ త్కలా భావుకః,
దృష్ట్య త్పూర్వబుధ ప్రథాహృతి లస
త్సౌందర్యన శ్రీ కరః
శ్రీ కృష్ణ స్సుమనశ్శిరోమణి రిరా
కామి ప్రసూనః పరమ్.

శ్లో. యద్వాగ్గుంభా శ్శుశుంభుః
భుజగపరిబృంధాక్షిణ సంక్షేమ భావో
త్పుష ప్రత్యర్థి దృష్య
త్కనకధరలసచ్ఛృంగ భంగాధి సృష్టౌ,
ప్రోద్యజంఝానభస్వ
ద్రమణగణలసద్గుంభ శుంభత్స గర్వాః
ప్రావృడ్ధారాధరౌఘోద్భవ
దశని సమార్భట్య ధిక్షేపదక్షాః.

శ్లో. శరద్వ్యా కోచాం భోజనివన
విహారోన్మద సిత
చ్ఛద క్రేంకారాహం కృతి హృతి
కలా కల్పకలనాః,
ప్రియాలోకోల్లాసి స్మర తదభికా
కర్షణ మనః
కురంగాక్షీ పాదాంగద
మధుర శింజా సహచరాః.

శ్లో. తదనుగ్రహ వారితాజ్ఞతా
జనితాంచత్కవితావతారకః, ।
కృతిగుంభిత మాధురీ భరో
వరకౌండిన్య శుభాన్వయోదయః.

కృత్యాదులలో గురుస్తుతి

రామచంద్ర శాస్త్రిగారు తాము రచించిన 'దేవీ విజయః' అనే కావ్యంలో శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారిని గురించి ఇలా స్తుతించారు:

శ్లో. శ్రీ శిష్టు వంశ కమలాకర వాసరేశం
శ్రీకృష్ణ మూర్తి గురు మాగమ చారుచర్యమ్,
నానా ప్రబంధ పరి కల్పన విత్త వృత్తం
సేసేయ కృష్ణమివ తం దయితార్థ సిద్ధ్యై.

రామచంద్ర శాస్త్రిగారు తాము మంత్ర శాస్త్ర గ్రంథాలు అధ్యయనం చేసిన గురువులు శ్రీ ఇంగువ రామస్వామి శాస్త్రిగారిని గురించి చెప్పిన శ్లోకాలు ఇవి:

శ్లో. "శ్రీహింగు వంశ విమలోపల మాత్మతత్త్వ
జ్ఞానాంతరం సరసధీక మనీషి వంద్యమ్,
నానా కలామృతకరం ద్విజరాజ రామ
స్వామీతి సద్గురు మజస్ర ముపాశ్రయేహమ్.

శ్లో. శ్రీ గురు గురుతర కరుణా
పాదిత కవితాంకురః ప్రణమ్య బుధాన్,
కోరాడ రామచంద్రో
లక్ష్మణ సుబ్బాంబయో స్సుతః ప్రథమః.

బాణ ముఖ రూపకాణాం
నిర్మాతా శ్రీ మహేశమతి నిరతః,
దేవీ విజయో నామ
ప్రబంధ మిహ కర్తు మాత్త చిత్తో స్మి."

శాస్త్రిగారి మృత్యుంజయ విజయ కావ్యప్రారంభంలోని గురుస్తుతి ఇది

శ్లో. కుంభకర గండగమన్తైః
కుచోరు కటి యాన మఖిల మనుకుర్వన్,
ప్రేయస్యాః ప్రత్యూహో
ధ్వాంతాదిత్య స్సదిశతు మమ భద్రమ్.

గంగాధర సూనోస్తవ
కుంభభృతి శిరసి నయుగళం స్థానే,
ఇతి సమ్మదయా ప్రియయా
త్వత్సక్తిరసః కరశ్చ తామవదత్.

స జయతి గిరిజని వనితా
హృత పార్శ్వ స్ఫురిత కామనో దేవః,
పతిహృది రుదిత రతీ క్షమ
జల శమితాళిక దృగగ్ని సంరంభః.

నిజకర సంప్రేషణతః
తమసి నిమగ ం భువన మపి స దేవః,
దయయా సము ^న్ కృత
నమసా మ మశ్చ జయతి హరన్.

సకల కళా వళి కలితం
ప్రథమ గురుం ప్రథిత సాధుతా సారమ్,
సారమతిం శ్లాఘ్యపదం
రాజేశ్వర మాశ్రయే ప్రసూజనకమ్.

అభ్యాగతాన్నదాన
 ప్రథితాన్వర్థాభిధాన మంతరతః,
నిహిత శ్రీ గౌరీశం
 గురుమివ వందేన్నపం ప్రబల వంశ్యమ్.

శ్రీ శిష్టు వంశ తారః
 కృతి కర్తా కృష్ణ మూర్తి కృతిచంద్రః, ।
పూరయతు మదభిలాషం
 మనసిస్థిత ఏవ గురు రలం ధ్యాతః. ॥

శ్రీ హింగ్వన్వయ జల నిధి
 రాకా మృతదీధితి ర్గురు ర్జయతాత్,
విఖ్యాత సకల విద్యో
 రామస్వామి విపశ్చిదగ్రసరః.

సకల మునినికరమండన
 కౌండిన్య సగోత్ర లక్షణ స్సాధుః,
సత్యాం సుబ్బాంబాయాం
 జనయామాస కృతగురుతతి ప్రణతిమ్.

కోరాడ రామచంద్రః
 తనుతే స్వవచః పవిత్రతా సిద్ధ్యై,
మృత్యుంజయ విజయాహ్వయ
 కావ్యం కర్తుం సముత్సుక స్సమభూత్.

శ్రీ శివగురు కరుణాతః
 ప్రాపితశృంగం మహేశ గుణ కథనాత్,
పరిశీలయంతు సుధియః
 తదిదం కావ్యం రసాదిచతురధియః.

సర్వోహి వదతి లపితం
 సలలిత మితి మతిమతా తదజ్ఞేయమ్,
యావన్న రసిక వశతా
 ముపేత్య తా నన్యతో నివారయతి.

నిజరససేవన చతురే
 చతురైధిత వృత్తి రీతి గుణ నికరే,
కృతి వనితా వేత్తి ముదం
 సమాగతే స్వప్రియే నిరస్తపరా.

స్వరస నిషేవణ కృతిని
 ప్రాప్తే లిని మాలతీ వికస్వర గుణాఢ్యా,
శుక పిక ముఖ విహగానా
 మనాదరం కిన్ను గణయతి మనాగ్వా.

పూర్వోదిత మితి కావ్యం
 బహుమన్యత ఏవ నవ్యమితి న చాన్యత్,
కిం తై రుపకృత మితరై
 రవకృత మేతన్న జానీమః.

పూర్వత్వం చే త్కారణ
 మాద్యకృతౌ సౌహృదస్య కుచయుగళాత్,
రసికానాం జగతి తథా
 యతి న కిమితి భవతి యువతి పాదతలే.

స్వరసగ్రహ చాతుర్యా
 భావః పరకృత కృతీడగా మర్థః,
తన్నిజ పరభాగేచ్ఛా
 జనయంతి....."

శ్రీ రామచంద్ర శాస్త్రిగారు శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారి వద్ద, శ్రీ ఇంగువ రామస్వామి శాస్త్రుల వద్ద అంతే వాసిగా ఉన్నట్టు సుప్రసిద్ధ విదుషీ మణి, కవయిత్రి, కవితిలక, కవితా విశారద ఇత్యాది బిరుదాంకిత శ్రీమతి కాంచన పల్లి కనకమ్మ గారు కూడ శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహా విద్యాపీఠ గురుపరంపరలో తెలియజేయడం పై శ్లోకాలకు సమర్థకం. కనకమ్మ గారి పద్యా లివి:

మ. వర కోరాడ సుధా పయోధి విధుడై
 వాణీ పుమాకారమై
 పరమేశ ప్రతిమానుడై జప తప
 స్స్వాధ్యాయ లోలాత్ముడై

 సురభాషా కవిచంద్రుడై సకలుడై
 సుశ్లోకుడై మించె సు
 స్థిరుడై యచ్యుత రామ పూజ్యుడగుచున్
 శ్రీ రామ చంద్రుండహో!

ఉ.తా మదికూర్చి నట్టివి
 శతంబులు ధారణ బట్టి పద్యముల్
 ధీమహితుండు వ్రాయు దన
 తీరిక వేళల సంస్కృతాంధ్రముల్
 ఈ మెయి సత్ప్రబంధముల
 వే యొకనూటికి మించి యున్న పు
 ణ్యామ యశుల్ కవీంద్రులు
 నెదన్ ముదమొందగ నెందునేటికిన్.

మ.తన సాహిత్యము గానభంగులు కవి
త్వప్రౌఢిమల్ ధీరులెం
దు నపూర్వంబులటంచు మెచ్చగ వరే
ణ్యుండైన శ్రీ శిష్టు కృ
ష్ణుని గృష్ణున్ మును గృష్ణునట్లు కొలిచెన్
గోరాడరాముండు శి
ష్యునకున్ సద్గురు మూర్తికిన్ గలిగె స
ద్యోగం బనన్ బండితుల్.

శా. రామస్వామి బుధుండు హింగుకుల పా
రా వార నీహారదృక్
స్తోముండాధ్యుడు మంత్రదీక్షల నగ
స్త్యుం డంబికా పాదపూ
జా మాహాత్మ్యధురంధరత్వమున
నిచ్చల్ దన్ గటాక్షింపగా
శ్రీ మాతాకృతి 'రాకుచంద్రకవి'
కాంచెన్ నిత్య యోగంబునన్.

శ్రీ కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారికి శాస్త్రిగారి కవిత వినడమంటే పరమ సంతోషం. అందువల్ల శాస్త్రిగారు సెలవులలో స్వస్థలానికి పోయినప్పుడెల్లా వారికి తమ కవిత్వం వినిపించేవారు. అంతే కాక, కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు శాస్త్రిగారిని పల్లెలలో జరిగే దొమ్మరాటలు, కోడి పందేలు మొదలయిన వినోదాలను చూడడానికి పిలుచుకొని పోయేవారు; వాటిని చూచి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు ఆ ఆటలను వర్ణించమని శాస్త్రిగారిని కోరేవారు. తామూ కొన్ని శ్లోకాలు చెప్పేవారు. ఇలాటి వినోదాలను చూడడం వల్ల వినోదాలు చూపేవారు మాట్లాడే పారిభాషిక పదాలు తెలుస్తా యని వాటిని చూడడానికి ప్రోత్సహించేవారు.

శాస్త్రిగారికి నోబిల్ పాఠశాలలో ప్రవేశించింది మొదలు నిత్యకృత్యానుష్ఠానం, అధ్యాపనం, కవితావ్యాసంగం, గ్రంథ రచనం తప్ప మరొక జోక్యమే లేదు. ఈయన గ్రంథాలు వ్రాసే టప్పుడు ఏకంగా వ్రాసుకొని వె [illegible]మే కాని, తిరిగి చూచుకోడంగాని, వ్రాసి కొట్టివేసి మ వ్రాయడం గాని ఎక్కడా కనిపించదు. ఆ కవితా ప్రవా ం ఒక్కరీతిగానే ప్రసరించేది. ఈయనకు మంత్ర శాస్త్రంలో కల ప్రవేశానికి 12 వ యేటనే ఉపదేశం పొందడం దేవీ విజయం, కుమారోదయం, లలితాఖండం మొదలయిన కావ్యాల రచన తార్కాణాలు.

తెలుగులో తొలి నాటకం

ఈయన దాదాపు నలభై గ్రంథాలు రచించారు. సంస్కృత భాషలో గంభీర భావాలతో, రమణీయ కల్పనలతో మధుర తర శైలిలో ఇన్ని గ్రంథాలు రచించిన వారు ఈ మధ్య కాలంలో ఆంధ్ర దేశంలో కొందరే కనిపిస్తారు. ఈయన తెలుగులో రచించిన గ్రంథాలు తెలుగు నాడంతటా ఎక్కువ ప్రచారం కాకపోయినా, ఆంధ్రవాఙ్మయంలో నూతన శాఖలకు దారితీసినవాడు ఈయనే అని చాటుతున్నాయి. ఆంధ్ర కవులు నాటకాది రూపక రచనకు పూనుకొనిన కాల మది

అలాటి కాలంలో ''బహుల గుణంబుల ననేక లేఖినీ విలేఖిత హృద్య పద్యావళీ సంతోషిత పరజన స్వాంతుండగు నతం డొక్కనాడు నానావిధ ప్రబంధ ప్రకారంబులు గోష్ఠీ వశంబునం దలపోయుచు దృశ్యశ్రవ్య కథా మయంబులగు కావ్యంబుల శ్రవ్యమాత్రంబులు మహాకవులచే ద్రిలింగ భాష యందు గ్రథితంబులుగ దృశ్యంబు లగునవి తాదృశంబులు గామికిం జింతించి, తద్గ్రథన నిషేధ కారణంబు గానక.... సంచితోత్సాహుండై సంస్కృతాంధ్ర మిశ్రంబుగా బ్రాచీనానుశాసనోక్త లక్షణ లక్షితంబగు నటుల సకల సరస పదార్థవనీవాటియగు ''మంజరీ మధుకరీయం బను నాటిక''ను రచించారు. ఈ నాటిక 1860 ప్రాంతంలో రచితమైంది.

అప్పటికి ఎలకూచి బాలసరస్వతి 'రంగకౌముది' మొదలైన నాటకాలు రచించినట్లు ప్రథేకాని, ఆ నాటకాలు ఎక్కడా కనిపించలేదు. ఈ మంజరీ మధుకరీయంలోని ఇతివృత్తం అపూర్వమైంది. స్వకపోల కల్పితం. పురాణాదుల నుంచి తీసుకున్నది కాదు. ఇప్పటి రంగ వ్యవస్థను బట్టి ప్రదర్శన యోగ్యం కాకున్నా, ప్రాచీన సంప్రదాయాన్ని అనుసరించి, స్వపాండిత్య ప్రకర్ష ప్రఖ్యాపనమే ముఖ్యమని కవులు భావించే కాలంలో రచితమైంది గనుక ప్రదర్శన యోగ్యాలయిన ఆధునిక నాటకాలకన్నా కొంచెం భిన్నంగా ఉన్నప్పటికీ, ఆంధ్ర వాఙ్మయంలో నాటక శాఖకు మూలమైన గ్రంథాలలో ఇదీ ఒక టనడంలో సందేహం లేదు. అంతే కాక ఈయన శాకుంతలం, వేణీసంహారం, ముద్రా రాక్షసం మొదలయిన సంస్కృత నాటకాలను అంతకు పూర్వమే ఆంధ్రీకరించి ఈ ఉద్యమానికి దారి తీసినవా రయ్యారు. ఆంధ్ర సారస్వతంలో ప్రప్రథమంగా గద్యరచనకు కలం పట్టిన వారిలో ఈయన కూడ ఒకరు. నయప్రదీపము (పంచతంత్ర విగ్రహానువాదం) మొదలయినవి ఒక్కొక చోట దీర్ఘ సమాసజటిలాలయి ఉన్నా, రథాంగదూతం, పరశురామ విజయం చాల సులభశైలిలో ఉండడం చూడగా, అప్పటికే గద్యశైలిపట్ల అభిరుచి మారిందని, దాని కనుగుణంగానే ఈయన ప్రయత్నాలు చేయడం వల్ల నూతన యుగావిర్భావ కాంతులు ఈయనపై అప్పటికే కొంత సోకాయని, ఆ నూతన యుగ చిహ్నాలే ఈయన కవితలోను కనిపించాయని మనం ఊహించవచ్చు.

రామచంద్రశాస్త్రి గారి రచనలు

ఈయన రచించిన సంస్కృత గ్రంథాలలో కొన్ని.

1) కుమారోదయచంపు. ఇరవైయేడుల్లాసాల మహా కావ్యం. 2) శృంగార సుధార్ణవ భాణం. 3)రామచంద్ర విజయవ్యాయోగం. 4) ధీసౌధం. సంస్కృతం అభ్యసించే విద్యార్థులకు అనుకూలంగా సులభశైలిలో వ్రాసిన వ్యాకరణం 5) శృంగార మంజరి 6) కమనానంద భాణం. 7) పుమర్థ సేవధి కావ్యం 8) దేవీ విజయచంపు 9) మృత్యుంజయ విజయకావ్యం 10) ఉత్తర రామాయణం 11) త్రిపురాసుర విజయ డిమం 12) రాజవంశం 13) మంజరీ సౌరభం 14) భాష్యార్థ సంగ్రహం - భాస్కర రాయ ప్రణీత దేవీ సహస్రనామ వ్యాఖ్య. 15) దేవీస్తవం 16) శ్రీ కృష్ణోదయం 17) కందర్పదర్పం 18) వైరాగ్య వర్ధని 19) ఉపమావళి 20) ఘనవృత్తం - కాళి దాసకృత మేఘ సందేశోత్తర కథాభాగరూపం. 21) కవి కంఠపాశ వ్యాఖ్య - మూలం కాళిదాస విరచితం 22) అమృతానంద యోగి విరచిత సర్వాలంకారసం గ్రహ వ్యాఖ్య. ఆంధ్రీకృత గ్రంథాలు. 23) ఉన్మత్తరాఘవం - భాస్కర కవికృతం 24) ముద్రారాక్షసం 25) శాకుంతలం 26) వేణీ సంహారం. 27) ఉత్తర రామచరితం 28) రథాంగదూతం 29) నయప్రదీపం - పంచతంత్రంలోని విగ్రహానికి తెనుగు. స్వతంత్రమైన తెలుగు రచనలు. 30) మంజరీ మధుకరీయం 31) పరశురామ విజయం - వచనం.

ఘనవృత్తమ్: రామచంద్ర శాస్త్రిగారు రచించిన గ్రంథాలలో 'ఘనవృత్త'మనే సంస్కృత కావ్యం, 'మంజరీ మధుకరీయ'మనే తెలుగు నాటకం ప్రసిద్ధాలు. ఘనవృత్తం గురించి కొంత వివరణ అవసరం. ''తత్సందేశం జలధరవరో దివ్యవాచా చచక్షే, శృత్వావార్తాం జలదకథితాం తాం ధనేశోపి సద్యః'' అనే రెండు శ్లోకాలు మేఘ సందేశంలో సంక్షేపంగా చెప్పి మేఘుని అలకాగమనం, సందేశ నివేదనం, యక్షాంగనా స్థితి, తచ్ఛుభవార్తాహరణం, శాపాంతంలో యక్షయక్షాంగనా సమాగమం మొదలయిన అంశాలు ఈ ఘనవృత్తంలో విపులీకృతాలు. యక్ష సందేశం వినిన తర్వాత మేఘుని వృత్తాంతం గురించి తెల్పేది గనుక దీనికి ఘనవృత్తమ్ అనే పేరు వచ్చింది. సందేశం మాత్రమే తెలిపేది గనుక అది మేఘ సందేశమయింది. కాళిదాసు మేఘ సందేశాన్ని రాముడు సీతకు హనుమంతుని ద్వారా పంపిన సందేశాన్ని మనసులో ఉంచుకొని రచించగా, శాస్త్రిగారు కూడ దానిని అనుసరించే ఈ ఘనవృత్తమ్ రచించారు.

కాళిదాసు మేఘసందేశంలో మొదటి సర్గలో అలకా పట్టణం మార్గాన్ని, రెండవసర్గలో అలకా పట్టణ రామణీయకాన్ని, యక్షాంగనా విరహావస్థను, సందేశ కథనాన్ని వర్ణించి రెండు శ్లోకాలతో కావ్యాన్ని హఠాత్తుగా ముగించాడు. కనుక పాఠకులకు తర్వాతి కథ ఏమిటనే కుతూహలం కలగడం సహజం. ఈ ఘనవృత్తం ఆ అసంపూర్తి కథను పూర్తి చేసి, యక్షయక్షాంగనా సమాగమ ప్రకారం తెలిపి పాఠకుల ఉత్కంఠను శమింపజేస్తుంది.

ఘన వృత్తం ప్రథమ సర్గలోని ఇతివృత్త మిది: మేఘుడు యక్షుని సందేశం విని, బయలుదేరాడు యక్షుడు చెప్పిన మార్గంలో అలకా పట్టణం చేరాడు ఆ యక్షుడు చెప్పిన గుర్తులతో అతని గృహమేదో తెలుసుకొని, దేవీ పూజానంతరం తదేకధ్యానంతో శయనించి ఉన్న యక్షాంగనను ఒక గవాక్షంనుంచి చూచాడు. ఆమె అశోక వృక్షం కింద విచారంతో ఉన్న సీతాదేవిలాగ కనిపించింది. వాయుపుత్రుడు సీతాదేవికి రామవృత్తాంతం తెలియ జేసినట్లే, యక్షాంగనకు యక్ష వృత్తాంతం తెలియజేశాడు. యక్షాంగన ఇది కల ఏమో అని శంకిస్తుండగా, మేఘుడు కామరూపుడు కావడంవల్ల సుందరాకారంతో ఆమె ఎదుట నిలుచున్నాడు. ఆమె భర్త సందేశంతో అతని మిత్రుడు తన వద్దకు రావడం తాను కావిస్తున్న దేవీ పూజాఫలమని భావించి, మేఘునికి సముచితాతిథ్య మిచ్చి, మేఘుని పుట్టుపూర్వోత్తరాలు, యక్షునికి అతనికి గల స్నేహం, యక్షుని ప్రస్తుత స్థితి తెలుసుకోదలచింది.

మేఘుడు, యక్షుడు ఆమె విరహంతో ఉన్మాది అయిపోయాడని కొన్ని ఉన్మాదచర్యలు తెలిపాడు. అతని తపఃక్రమం, ఇంద్రియ నిగ్రహం, ఏక పత్నీ వ్రతం మున్నగు సద్గుణాలను ప్రకటించే ఒక సందర్భం తెలియజేశాడు.

యక్షుడు తన అధికార ప్రమత్తత వలన గదా పత్నీ వియోగం సంభవించిందనే పశ్చాత్తాపంతో రామగిర్యాశ్రమంలో తపస్సు చేస్తుండగా, దేవేంద్రుడు అతని తపస్సుకు భయపడి విఘ్నం కలిగించడానికి సురూప అనే వేశ్యను పంపుతాడు. అది అతనిని లోబరచు కొనడానికి ఎన్నో కుయుక్తులు పన్నుతుంది. అతడు వాటిని తెలుసుకొని ''లోకే నానాజన కృతపరిష్వంగ సందూషితానాం సంగం సంతః ఖలు సమగదంస్తం రసాభాస మూలం'' (లోకంలో బహుపురుషుల ఆలింగనంతో దూషితులైన వారవనితల సంగమం రసాభాస కారణమని పెద్దలు చెబుతారు గదా!) మొదలయిన నీతి వాక్యాలతో ఖండించి, ఆ వేశ్య ప్రయత్న పూర్వకంగా చేసే విలాసాలు తనధర్మ పత్ని సహజ విలాసాలకు సరికావని

పొల్చి చెబుతాడు. తర్వాత ''స్వర్గంగాయాః పయసి విహరద్రాజ హంసస్య కుల్యా సిత్వం యాహి ద్రుతతర మితో యాహి కుంజాంతరం తత్'' (నా భార్య ఆకాశగంగ వంటిది. నీవొక కాలువ వంటి దానివి. ఆకాశగంగలో విహరించే హంస కాలువలో విహరిస్తుందా? కనుక నీవు ఇక్కడి నుంచి వెంటనే వెళ్ళిపో) అని గట్టిగా మందలిస్తాడు. ఆ మందలింపునకు ఆ వేశ్య సిగ్గుపడి వెళ్ళిపోతుంది. అక్కడి మునులంతా యక్షుని ఇంద్రియ నిగ్రహానికి ఆశ్చర్య పడ్డారు.

తన భర్త ఏకపత్నీ వ్రతానికి, ఇంద్రియ నిగ్రహానికి యక్షాంగన సంభ్రమా శ్చర్యాలు పొంది ఆనంద సముద్రంలో మునకలువేసి పరవశించి స్మృతి తప్పినట్టు అయిపోయింది. ఇది ప్రథమ సర్గకథ.

ఈ ప్రథమ సర్గలో మేఘుని ఆభిజాత్యానికి తగిన సద్గుణాలు, యక్షుని సద్గుణాలు, వర్ణితమయ్యాయి సురూ పకు, తపోనిష్ఠుడయిన యక్షునికి జరిగిన సంభాషణం అతి రమణీయం ఇంత వరకు వియోగావస్థలో ఉన్న యక్షుని చర్య, అతని స్వభామూ మనకు స్పష్టమయాయి. కాని, యక్షాంగన సంగతి స్పష్టంగా తెలియలేదు. కనుక ఆమె ఎలా గడిపిందో పాఠకులు తెలుసుకొనడానికి ఉత్కంఠతో ఉంటారు. మేఘుడు కూడ వినకుతూహలిగా ఉన్నాడు. స్వయంగా ఆమె తెలుపడం ఉచితం కాదు కనుక చెలికత్తె లెవరైన తెలియ జేయడం సందర్భోచితం. కనుక కవి రెండవ సర్గలో యక్షాంగన విరహవృత్తాంతం చెలిచే చెప్పిస్తాడు.

ఆనందపారవశ్యంతో స్మృతి లేక పడి ఉన్న యక్షాంగనకు ఆమె చెలి శైత్యోపచారం చేస్తూ, మేఘునికి ప్రియవియోగ సమయంలో ఆమె ఎలా గడిపిందో వివరించింది. శాపవృత్తాంతం విన్న వెంటనే యక్షుడు ఇంటికి రావడం విషాదకారణమని భావించి ఎక్కడికో వెళ్లిపోయాడు. ఈ వార్త ఇంటికి తెలియగానే హాహాకారాలతో యక్షాంగన మూర్ఛపోయింది.

అప్పుడు దుష్ట శిక్షకుడు, ఆశ్రిత వత్సలుడు అయిన కుబేరుడు పంపగా అతని భార్య యక్షుని యింటికి వచ్చి, విరహతాపంతో వేగుతున్న యక్షాంగనను ఓదార్చి, ''కేవా న స్యుః పరిభవ పదం కర్మణా స్వార్జితేన'' (తాము చేసుకొన్న కర్మతో ఎవరికి మాత్రం అవమానం కలుగదు?) అని అంటూ, చేసిన కర్మ అనుభవింపక తప్పదు, లోకోద్ధారకులైన మహాపురుషులు, అవతార పురుషులు కూడ కర్మబద్ధులవుతుండగా, మన బోటి వాళ్లొక లెక్కా? ''అని చెబుతూ, తనభర్త వలన తాను ఉపదేశం పొందిన అంబికా మంత్రం ఉపదేశించి, ''ఈ మంత్ర పురశ్చరణ వలన నీకు మనశ్శాంతి కలుగడమే కాక, జన్మసాఫల్యమూ కలుగుతుంది'' అని చెప్పి వెళ్లుతుంది.

పిదప ఆ యక్షాంగన నిష్ఠాగరిష్ఠ, ''త్యక్తలోకప్రచార'' అయి పరాశక్తిని ధ్యానించసాగింది. కొన్నాళ్లకు ఆ పరాశక్తి ఆమె పూజలకు మెచ్చి సాక్షాత్కరిస్తుంది. ''నీకు శుభం కలుగు తుంది. కుబేరుడు నా ప్రియ భక్తుడు. అతని శాపాన్ని నేనూ మరల్చలేను. నీ భర్త శాపానికి కారణం ఉంది. పూర్వజన్మలో ఇతని కూతురు, అల్లుడు వయసులో ఉండి కలుసుకొనడానికి ప్రయత్నిస్తారు. యక్షుడు వారిని కలువ నీయక అడ్డుపడుతాడు. నీవు తమ పతులపై ఆసక్తలయిన నీ చెలికత్తెలను, నిరంతరం నీ వద్దే ఉండేట్టుచేసి, వారు తమ భర్తలతో కలవనీయ కుండా చేస్తున్నావు. ఇదొక కారణం. కనుక మీకు వియోగం సంభవించింది. కనుక 'విహితం కర్మ భోక్తవ్య మేవ. చింత పడకు త్వరలో నీకు శుభం కలుగుతుంది.' అని ఆశీర్వదించి అంతర్ధానం చెందింది.

అప్పటినుంచి ఈ యక్షాంగన ఆ పరదేవతోపాసనతోను, తత్కథాశ్రవణంతోను కాలం గడుపుతూ, తన భర్త రాకకై ఎదురు చూస్తున్నది - అని చెలికత్తె చెప్పింది.

ఇలా చెబుతుండగా యక్షాంగనకు మూర్ఛ దిగి పోయి తెలివి వచ్చింది. ఆమె తన భర్తకు సంబంధించిన కొన్ని రహస్య వృత్తాంతాలను మేఘునికి చెప్పి, అలా తనకు ఇష్టమైన పనులు చేసే ప్రియుడు, తనను ఎడబాసినందుకు చింతప డుతూ, నమస్కార పూర్వకంగా యక్షునికి సందేశం పంపింది. మేఘుడు కూడ వర్షాకాలంతో కూడి ఇష్టార్థాలు పొందాలని శుభాశంసన చేసింది. మేఘునికి అనేక రత్నాదులు, కానుక యిచ్చి పంపింది.

మేఘుడు మరల చిత్రకూటానికి పోయి, మిక్కిలి కృశించిన యక్షుని చూచి స్తనితవచనాలతో ''...భవ్యపాత్రం వధూటీ భావత్కేతి స్ఫుటమకథయద్రామమే వాంజనేయః - నీ ప్రియురాలు జీవించి ఉంది శుభాలు పొందగలవు'' - అని రాముడికి ఆంజనేయుడు సీతాదేవి యోగక్షేమాలు తెలిపినట్లుగా తెలిపి వెళ్లిపోయాడు.

వర్షాకాలానంతరం శరదృతువు వచ్చింది. ''ఉన్నిద్రోభూ త్సపది కమలాకాముక శ్శేష తల్పాత్.'' ఉత్థానైకాదశినాడు విష్ణువు శేషతల్పం నుంచి మేల్కొన్నాడు. వెంటనే యక్షునికి శాప విమోచనం కలిగింది; సంపూర్ణ తేజస్సుతో తన నగరం చేరుకున్నాడు.

అక్కడ యక్షాంగన దేవీపూజకై పెద్దలను రావించి, పూజకు సిద్ధంగా ఉంది. యక్షుడు రాగానే ససంభ్రమంగా

యక్షునికి స్వాగత మిచ్చి, మాల్యాంబరాదులతో గౌరవించి, రత్నఖచితమైన తులసి మంటపంలో పరాశక్తిని పూజించి, పెద్దలను ఉచిత రీతిని సత్కరించి భర్తతో సరససల్లాపాలు చేస్తుంది.

మరునటి నాడు కుబేరుడు శాపవిముక్తుడైన యక్షుణ్ని చూడడానికి వస్తాడు. యక్షుని ఇంద్రియ నిగ్రహాన్ని మెచ్చుకొంటాడు. యక్షుని భార్య పరమశివాయత్త చిత్త అయినందుకు ఆమెను ప్రశంసిస్తాడు. అప్పుడు యక్షుడు వినయంతో తనకు మరల తన సేవాధికారం అనుగ్రహించ మని కుబేరుణ్ని అభ్యర్థిస్తాడు. కుబేరుడు యక్షుని అభ్యర్థన విని ''యక్షా! నీవు సేవావృత్తి నుంచి విముక్తుడవయ్యావు. నా ఇంటి నుంచి నీవు కావలసినంత ధనం తీసుకొని ధర్మార్థకామాలు అనుభవించు'' అని అనుగ్రహిస్తాడు. తర్వాత యక్షదంపతులు అప్రమత్తులై నిత్యక ు లు నెరవే రుస్తూ, ధర్మార్థకామాల ఎడల సమాన దృ కలిగి, పరదేవతోపాసనా యత్త చిత్తులై కాలం గడుపుతా .

రామచంద్రశాస్త్రిగారు ఘనవృత్తంలో ప్రతిపాదించిన ముఖ్యాంశాలివి: ప్రతి మానవుడు పూర్వజన్మలో తాను చేసిన కర్మకు బద్ధుడు. ఆ కర్మకు మరొకరు కారకులు గాని, పరిహారకులుగాని కారు. ఆ కర్మ అనుభవించి తీరవలసిందే; వేరొక విధంగా నశించదు. కనుక ఈ జన్మలో తాను ఏ కార్యాచరణకై నియుక్తుడయాడో ఆ కార్యాలను శక్తివంచన లేకుండ, ఫలాపేక్షలేకుండ నిర్వర్తించాలి. ప్రతి వ్యక్తీ ఇంద్రియనిగ్రహం అలవరచుకోవాలి. అది ముఖ్య కర్తవ్యం. దానితో సమాధిని సమకూర్చుకొనడానికి బ్రహ్మాదు లకు కూడ మూలకారణమైనట్టి పరాశక్తిని ఉపాసించి కర్మ బంధం అతిక్రమిస్తేగాని, మోక్షం సిద్ధించదు. ఆపరాశక్తి

న స్త్రీ నా నో తదుభయ వపుః
నా ప్యనిర్వాచ్య రూపా
బ్రహ్మాదీనా మపి చ జననీ
లోక రక్షాప్రసంగాత్,
నానా రూపా విరచిత కృతిః
పూజితా చక్రిముఖ్యైః
నిస్త్రైగుణ్యే మహసి కుసుమే
సౌరభశ్రీ రివాస్తే. (ఘన. ద్వి.8)

స్త్రీ పురుషరూపం కానిది, తదుభయరూపం కానిది, నానారూపమైనది, లోకరక్షణమే ముఖ్యకర్తవ్య మైనట్టిది, జగన్మాతగా పేర్కొన దగినది, బ్రహ్మాదుల పూజలను అందుకొనేది ఆపరాశక్తి పూవులలో ఘ్రాణేంద్రియమాత్ర గోచర మయ్యే పరిమళం వలె త్రిగుణరహితమైన తేజఃకుసు మంలో పరిమళ శ్రీ వలె విరాజిల్లుతున్నది.

దీనిని సహృదయులు చదివితే ఇంకా ఎన్నో విశేషాలు తెలుస్తాయి.

మంజరీ మధుకరీయము

మంజరీ మధు కరీయము తెలుగు నాటిక. దీనిని శాస్త్రిగారు 1860 ప్రాంతంలో రచించారు. దీని ఇతవృత్తం అపూర్వం. స్వకపోల కల్పితం. పురాణాదుల నుంచి సంగ్రహించింది కాదు. దీని కథ సంగ్రహంగా ఇది 1వ అంకం. రాజకుమారి మంజరి నవ యౌవనవతి అవుతుంది. ఆ సమయంలో శరీరంలో కలిగిన నూతనమైన మార్పులు ఆమెకు అర్థం కాలేదు. పొటమరించిన పాలిండ్లు మొదలయిన వాటిని ఆమె కంతులని భావించింది మందు ఇప్పించమని తల్లి అయిన సంతానవల్లిని కోరుతుంది. ఆమె సిగ్గుతో తన కుమార్తెకు వాస్తవ విషయం చెప్పలేక పోయింది. తన పుట్టి నింటి నుంచి మంజరి చెలికత్తె అయిన ఆమోదరేఖను రప్పించి, రాజకుమారికి ఆమె యౌవన విషయం వివరించమని చెబుతుంది. 2వ అంకం: ఆమోదరేఖ సకల విద్యా ప్రవీణ. ఆమె వల్ల వాస్తవం తెలుసుకొని మంజరి సిగ్గుపడుతుంది. రాజకుమారి ఆమె వల్ల గానకళ నేర్చుకుంది. ఒకనాడు వారిద్దరు ఉద్యానవనంలో ఉండగా, కుంభస్తని అనే చేటిక వచ్చి, చండ యోగిని అనే యోగినిని చూడడానికి మంజరిని అంతఃపురానికి పిలుచుకుని పోతుంది. చండ యోగిని క్షుద్ర మంత్రోపాసకురాలు. సామంత రాజకన్యలకు గురువు. మంజరి విద్యాంసురాలని ప్రసిద్ధి పొందినందున, ఆమెను వాదంలోనో మరే విధంగానో ఓడించడానికి చండయోగిని వచ్చింది. వారిద్దరికి వాదం జరుగుతుంది. చండయోగినితో ఆమోదరేఖ ఆమె గురువైన రాజయోగిని కూడ వాదించారు. చండయోగిని ఓడిపోతుంది. 3వ అంకం: ఆమోదరేఖకు సంయమి అనే స్నేహితురాలు ఉంది. ఆమె స్నేహితురాలు సుమతి. వీరిద్దరూ తపస్వినులు. వీరు ఆమోద రేఖా మంజరులకు వచ్చిన ఆపదను గురించి చర్చించుకుంటారు. ఆ ఆపద ఇది: మంజరి ఒక రాత్రి కలలో ఒకరాజ చంద్రునితో రతి సుఖమనుభవించి ఆ పారవశ్యంతో అతనిని గురించి ఆశువుగా పద్యాలు చెబుతుంది. అందుకు అందరూ కలత పడుతారు. ఒకనాడు మంజరి ఆమోదరేఖలు ఉద్యానవనంలో ఉండగా, చండయోగిని నియమించిన ఒక రాక్షసుడు హరిణ రూపంలో వచ్చి వారిని తన కొమ్ముల సందులో ఇరికించు కొని ఆకాశానికి ఎగిసి పోతాడు. తపస్విను లిద్దరూ ఇలా మాట్లాడు కుంటుండగా, ఒక కాపాలిక వచ్చి, కలలో మంజరిని

కలుసుకున్న మధుకరరాజ పరమేశ్వరుడు విరహి అయి అరణ్యంలో తిరుగుతూ, ఆకాశంలో ఎగిరి పోతున్న హరిణాన్ని బాణంతో కొట్టాడని, హరిణ రూపంలో ఉన్న రాక్షసుడు నిజరూపంతో తాను అపహరించుకొని పోతున్న ఇద్దరిని ఒక ఇనుప పెట్టెలో బంధించి దాచి, మధుకరునితో పోరాడి మరణించాడని చెప్పింది. పెట్టె ఏమైందో మధుకరునికి తెలీలేదు. మంజరి వార్త తెలియక విలపిస్తూన్న, అగ్ని ప్రవేశంచేయనున్న రాజమాతకు కాపాలిక మాయతో ఒక మణి ఘంటికను ఒక లేఖతో సహా అందజేస్తుంది. అవి రాజమాత చేతిలో పడుతాయి. మంజరి క్షేమంగా తిరిగి వస్తుందని, రాజయోగిని శాపంతో చండయోగిని పిచ్చిదైపోయిందని ఆ లేఖ వల్ల తెలిసింది. రాజమాత మనస్సు ఊరట చెందుతుంది. మధుకర చక్రవర్తి భార్య హేలావతి ఎదుట మంజరి ఆమోదరేఖ ఉన్న ఇనుప పెట్టె పడుతుంది. ఆమె ఆ పెట్టె తెరిపించి, దానిలో ఇద్దరు సుందరులు ఉండడంచూచి ఆశ్చర్యపడి వారిని అంతఃపురంలో రాజు కంటబడకుండా దాచింది. రాజు విచారంతో ఉండడానికి కారణమేమో ఆమెకు తెలియలేదు. ఈ విషయాన్ని కుంభస్తని అనే చేటి విదూషకునికి తెలుపుతుంది. విదూషకుడు రాజును కలిసినప్పుడు రాజు, తన చింతకు కారణం చెబుతాడు. విదూషకుడు కుంభస్తని చెప్పిన దానితో రాజు చెప్పిన దానిని సరిపోల్చుకుని రాణి, రాజును ప్రసన్నుని చేసుకొనేట్టు యుక్తి చేస్తాడు. విదూషకుని భార్యయుక్తితో ఒక విప్రశ్నిక వచ్చి ఖేచర స్త్రీ సందర్శనం వల్ల రాజు స్వస్థచిత్తుడవుతాడని ప్రశ్నచెయితుంది. ఇనుప పెట్టెలో నుంచి బయటపడిన మంజరి, ఆమోద రేఖలు ఖేచరస్త్రీలని రాణి భ్రమపడి ఆమోదరేఖను రాజుకు కనపడేట్టు చేస్తుంది. మంజరిని చూస్తే రాజు మనస్సు మారుతుందని ఆమెను రాజుకు కనబడనీ లేదు. రాజు, విదూషకుడు మంజరిని చూడడం ఎట్లా అని ఆలోచిస్తూ, క్రీడాశాలకు రాగా, అక్కడ మంజరి కనిపిస్తుంది. మధుకరుడు మంజరిని గాంధర్వ విధితో వివాహం చేసుకుంటాడు. ఇంతలో రాణి వచ్చి అల్లరిచేయగా రాజు వెళ్లిపోతాడు. రాణి కోపంతో ఆమోదరేఖను, మంజరిని చెరసాలలో పడేస్తుంది. రాజు చర్యకు రాణి చింతిస్తూండగా, ఆమె తల్లి నుంచి ఒక లేఖ వస్తుంది. దానినిబట్టి మంజరి రాణి పినతల్లి కుమార్తె అని స్పష్టమవుతుంది. రాణి పశ్చాత్తాప పడుతుంది. రాజు వద్దకు వచ్చి క్షమాపణ కోరుతుంది. మంజరిని రాణిని చేసి, తాను 'భట్టిని' కావడానికి సమ్మతిస్తుంది. పిదప రాణే మంజరిని పిలుచుకొని వచ్చి, రాజుచేత పాణి గ్రహణం చేయిస్తుంది.

ఈ నాటికలోని ప్రథమాంకంలోని ఆమోదరేఖామంజరుల సంభాషణలో కొంత మచ్చుకు ఉదాహరిస్తాను:

(అనంతరంబున మంజరియు నామోదరేఖయు బ్రవేశించు చున్నారు.)

ఆమో: హళా! మంజరి! సుఖాళంబుగ నుంటివి గదా.
మంజరి: అత్తికా! నీవు వచ్చుట నింక నింక యద్ధి కలుగునని నెమ్మనంబున నమ్మెదనే.
ఆమో: హళా! యిట్లేంటి వేమే?
మంజరి: అత్తికా! నీవు నా చెంగట నుంటివే.
ఆమో: హళా! నీ కురంగట నవ్వ మొదలుగల వారందరున్నారు గదా.
మంజ: అత్తికా! యీ యవ్వ తొంటి యవ్వ యనుకొంటివే?
ఆమో: యిప్పుడు గ్రొత్తగ మరి యొకతె యేతెంచెనే?
మంజ: కాదే. యవ్వయనిన యద్దియే కాని దాని యాత్మ మారినదే.

ఆమో: ఓసీ చెలియా. కాదే. తొల్లింటికంటే నీ యాత్మ మారి దాని నెరుంగక యమ్మను వింతగ దూరుచున్నావు.

మంజ: అత్తికా! నీవు కొన్ని నాడులు దడవున నుండుట నీయాత్మయుం దారుమారయ్యెనని దలంపనగునె.

రామకృష్ణయ్య గారు తమ పితామహులు రచించిన ఈ నాటికను గూర్చి ఇలా వ్రాశారు: ఈ నాటిక 1860 సం. ప్రాంతమున రచింప బడియుండెను. ఈ మంజరీ మధుకరీయ మందలి కథ అపూర్వము స్వకపోలకల్పితము. పురాణాదుల నుండి సంగ్రహింప బడినది కాదు. ఇది ప్రస్తుతపురంగ వ్యవస్థను బట్టి ప్రదర్శించుటకు కనుకూలము కాకున్నను, ప్రాచీన సంప్రదాయముల ననుసరించి స్వపాండిత్య ప్రకర్షయే ముఖ్యముగా కవులందఱు తలచు చుండెడి కాలమున వ్రాసిన గ్రంథమగుట ప్రదర్శన యోగ్యములగు నాధునిక నాటకముల కంటె కించిద్భిన్నమై యుండినను ఆంధ్ర వాఙ్మయమున నాటక శాఖకు మూలమగు గ్రంథములలో నొక్కటి యైయుండుననుటకు సందియముండదు. (ఘనవృత్తం పీఠిక పుట 18-19).

సుప్రసిద్ధ నాట్య శాస్త్రజ్ఞులు డాక్టర్ పోణంగి శ్రీ రామ అప్పారావు గారు నాటకాలలో ఏది ప్రాచీనం, ఏది అర్వాచీనం అనే విషయం చర్చిస్తూ, ''మన మీ మీమాంస క్రొత్తగా చేయుటకంటె, విషయములను స్వయముగా ఎరిగిన పెద్దల నుండి సమాచారమును సేకరించి నలుబది సంవత్సరముల కిందట అనగా 1917లో శ్రీ రామకృష్ణయ్య గారు వ్రాసిన

దానిని విశ్వసించి, 1860 ప్రాంతముల రచింపబడిన మంజరీ మధుకరీయము లభ్యమైనంతలో ప్రథమాంధ్ర రూపకమని తలచుట సమంజసముగా కన్పట్టుచున్నది'' అని తీర్పు చెప్పారు. (స్రవంతి 1958 ఏప్రిల్)

రామచంద్రశాస్త్రిగారు స్వోదయః అనే పేరుతో ఆత్మ కథను కావ్యంగా రచించారు. 19వ శతాబ్దిలో సంస్కృతభాషలో రచితమైన మొదటి స్వీయ చరిత్ర ఇదే. ఈ ఆత్మకథ చివర తాము రచించిన సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథాలు అనువాదాలను తెలిపారు.

తండ్రిని మించిన తనయుడు

రామచంద్రశాస్త్రిగారికి ముగ్గురు కుమారులు - లక్ష్మీ మనోహరం, రామకృష్ణ శాస్త్రి, దుర్గా నాగేశ్వర శాస్త్రి అనేవారు; ఇద్దరు కుమార్తెలు. లక్ష్మీ మనోహరం గారు కొంత వరకు సంస్కృతం నేర్చి, మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షలో ఉత్తీర్ణులై రెవెన్యూ శాఖలో భుత్వోద్యోగం చేశారు. రెండవ కుమారుడైన రామకృష్ణ శా' గారు కళాశాలలో ఆంగ్ల విద్య అభ్యసించారు; త్వరలోనే ంస్కృతంలోను అమోఘ మైన పాండిత్యం సంపాదించారు. ఎంతో కీర్తిమంతులు కావలసిన వారు. కాని విద్యకు తగిన వికాసం కలుగకముందే అల్పవయస్సులోనే మరణించారు. ఆయనకు ఇద్దరు కుమారులు. వారు ప్రభుత్వోద్యోగాలు చేసి ఉపకారవేతనం పొంది విశ్రాంతి తీసుకుంటున్నారు.

రామచంద్ర శాస్త్రిగారి మూడవ కుమారుడైన దుర్గా నాగేశ్వర శాస్త్రిగారు తండ్రిని మించిన కుమారులు. సహజ పాండితీధురీణులు. కళాశాలలో మెట్రిక్యులేషన్ చదువుతూనే, తండ్రి వద్ద సంస్కృతం అభ్యసించారు. తండ్రి అనారోగ్యంతో కళాశాలకు వెళ్లకపోతే, మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షకు వెళ్లడం మానివేసి, తండ్రి స్థానంలో కళాశాలలో పండితులుగా ప్రవేశించి, కాలేజీ విద్యార్థులకు గూడ పాఠాలు చెబుతూ, తండ్రిగారి పనిని చాల సమర్థతతో నిర్వహించిన సాహసికులు. తక్కిన ఉపధ్యాయులు తరగతి గది తలుపుల వద్ద నిలబడి వారి పాఠం విని, సాయంకాలం రామచంద్రశాస్త్రి గారి దగ్గరికి వెళ్లి నాగేశ్వరశాస్త్రిగారి సామర్థ్యాన్ని కొనియాడేవారట. వారు స్వల్పకాలంలోనే సర్వశాస్త్ర పారంగతుల య్యారు. యోగాభ్యాస నిరతులు, నిరాడంబరులు, పరమార్థ విషయైక దృష్టిగల వారు, స్థిత ప్రజ్ఞులు. అంతర్ముఖులు అయి తండ్రి గారి అనంతరం తండ్రిగారి వలెనే దాదాపు 33 సంవత్సరాలు బందరు నోబిల్ కళాశాలలో పండితులుగా ఉండి, ఆత్మ గౌరవంతో క్రైస్తవ పాదిరీల ఆదరం పొందారు. శ్రీమతి కాంచనపల్లి కనకమ్మగారు తమ శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహా విద్యాపీఠం గురుపరంపరలో దుర్గా నాగేశ్వర శాస్త్రి గారిని గురించి ఇలా ప్రశంసించారు:

శా. అతి శాంతుండు మహామహుండు ముని
  యోగానంద నాథుండు సా
ధిత సర్వార్థుడు దేశికాంఘ్రియుగ భ
  క్తిక్రీత ముక్త్యంగనా
యుతు డేకాంతుడు రామచంద్ర పరివ
  ర్యోత్సాహి నాగేశు డ
ప్రతిముం డుత్తము డాద్యయోగిజనసం
  భావ్యాంతరంగుండహో!

శా. బాలోన్మత్త పిశాచ వర్తనములన్
  బ్రహ్మత్వముం దాచి ద్వ
న్ద్వాలంబున్ దుది లక్ష్యమం దునిచి జా
  గ్రన్నిద్ర గై కొంచు నా
భీలంబౌ భవవారిధిం గడిచి యా
  విశ్వంబు తానై మహా
లీలన్ మా గురు దేశికుం డలరె ని
  ర్లిప్తాగ్ర గణ్యుండనన్.

శా. కారుల్ కత్తులు కత్తెరల్ గొని తనున్
  గారించుచున్ గండలన్
జీరన్, వైద్యులదేరినో యనుచు ని
  శ్చింతంబుగా బండె నే
ధీరుం డక్షులు మూయకుండ నదియన్
  దీరంగ జాగే లొకో
ప్రారంభింపుడటన్న యా ఘనుడె యో
  గానందనాథుండహో.

నాగేశ్వరశాస్త్రిగారు యోగాభ్యాసం చేయగా మిగి కాలమంతా కళాశాలలోనే గాక ఇంటి వద్ద కూడ అ శిష్యులకు తర్క వ్యాకరణ వేదాంత సాహిత్యాది శాస్త్రాల అత్యాదరంతో బోధిస్తూ నిరాడంబరంగా సుఖ సరళజీవి గడుపుతూ, అంతర్దృష్టితో యోగసిద్ధి పొందారు. ఆ కాలం కళాశాల ప్రిన్సిపాలులయిన క్లర్క్, పెన్ మొదలైన విదేశీయ కాక కళాశాల పండితులు, పట్టణంలోని పలువురు ఉద్యోగు ఈయన వద్ద ఏదో ఒకపాఠం చదివే వారు. ఆ తరంల బందరు నోబిల్ కళశాల విద్యార్థులు చాలమంది ఈయ శిష్యులై, ఈయన ఎడల భక్తి తాత్పర్యాలు కలిగి ఉండేవా ఈ పాఠాలు కళాశాలకు వెళ్లుతున్నప్పుడు దారిలో మధ్యాహ్నం విరామ సమయంలోను, సాయంకాలం ఇం తిరిగి వస్తున్నప్పుడు దారిలోను, రాత్రి పడుకోబేయేవ - ఇలా ఎవరి వీలును బట్టి వారు చదువుకొనే వా గురువుగారి వీలు కాదు.

నాగేశ్వర శాస్త్రిగారికి నిశితమైన శాస్త్రదృష్టి ఉండేది కాని, కవితా దృష్టి తక్కువ. ''మీరు గ్రంథాలు ఎందుకు వ్రాయరు?'' అని ఎవరో అడిగితే, ''మా తండ్రి గారి గ్రంథాలు లోకంలో ప్రచారమయితే చాలదా? నేను వ్రాయడం ఎందుకూ?'' అని అనే వారు. కనుక గ్రంథ రచనా ప్రయత్నం విరమించి, తండ్రి గారి గ్రంథాలను ప్రచురించడానికి ప్రయత్నించి కృతార్థు లయ్యారు. శృంగార సుధార్ణవ భాణం, ఘనవృత్తం, కుమారోదయ చంపువు, దేవీ విజయం, ఉపమావళి అనే సంస్కృత కావ్యాలను తెలుగు టీకాతాత్పర్యాలతోను, మంజరీ మధుకరీయం నాటికను, నయ ప్రదీపం, పరశురామ విజయం, రథాంగ దూతం అనే తెలుగు గద్య పద్య కావ్యాలను తొలుత ప్రచురించిన వారు వీరే.

నాగేశ్వర శాస్త్రిగారి వద్దకు ఇతర స్థలాలలో ఉన్నవారు సెలవులలో వచ్చి చదువుకొనే వారు. ఇలాటి వారిలో దర్భావెంకట కృష్ణమూర్తిగా రొకరు. ఈయన మదనపల్లిలో ఉన్న బిసెంట్ థియసాఫికల్ సొసైటీ కళాశాలలోను, తరువాత నెల్లూరు వెంకటగిరి రాజావారి కాలేజీలోను తెలుగు శాఖాధ్యక్షులుగా పనిచేశారు. ఈయన నాగేశ్వరశాస్త్రి గారి సతీమణి ఔదార్యం, అతిథి సత్కారం గురించి చెప్పిన ఉదంతాన్ని కోరాడ రామకృష్ణయ్య గారి పుత్రులు డాక్టర్ కోరాడ మహాదేవ శాస్త్రిగారు చెప్పగా విన్నాను: ''ఆమె మానేపల్లి అనంతావధానుల కుమార్తె. అన్నపూర్ణకు సరితూగ గల సాధ్వి. ఆమె భోజనం ఆప్యాయంగా పెట్టేవారు. రుచిగా వండేవారు. భోజనం చేసిన పిదప భుక్తాయాసం తీర్చుకోడానికి ఒకటి రెండు గంటలు అక్కడే పడుకుని వెళ్ళేవాడిని'' అని దర్భావారు చెప్పేవారట.

రెండు తరాలకు పైగా తండ్రీ కొడుకుల పాఠాలు

రామచంద్ర శాస్త్రిగారు, దుర్గా నాగేశ్వర శాస్త్రిగారు - తండ్రి కొడుకు లిద్దరు 75 సంవత్సరాల పాటు బందరు నోబిల్ కళాశాలలో ఆంధ్రోపాధ్యాయులుగా ఉన్నారు. రామచంద్ర శాస్త్రిగారికి బందరు ఉప్పెన అనుభవమూ ఉంది.

ఒకసారి ఎవరో గిట్టని వారు నాగేశ్వర శాస్త్రిగారికి వాగ్బంధం చేశారు. అప్పుడు ఆయన ఇంటికి పోకుండా ఒక వీధి మలుపులో ఒక రోజంతా ఉండి వాగ్బంధం తిప్పుకున్నారట. ఇంటికి రాలేదేమని వెతుక్కుంటూ వచ్చిన వాళ్లతో పలక, బలపం తెమ్మని సైగ చేసి, దాని మీద ''మీరు భయపడ వద్దు. మరుసటి దినం ఇంటికి వస్తాను'' అని ధైర్యం చెప్పి పంపిం చారట.

మత్తుమందు లేకనే శస్త్ర చికిత్స

నాగేశ్వర శాస్త్రిగారు శస్త్ర చికిత్స కోసమని మద్రాసులోని ఒక సుప్రసిద్ధ వైద్యుని వద్దకు వెళ్లారు. డాక్టర్ మత్తుమందు ఇవ్వబోగా, వద్దని చెప్పి, మత్తుమందు లేకనే శస్త్రచికిత్స చేయించుకోగా, వైద్యులు ఆశ్చర్యపడ్డారు.

నాగేశ్వర శాస్త్రిగారు అమృతానంద స్వామికి గురువులు. ఈయన పూర్వాశ్రమం పేరు నాగభూషణం గారు. నాగేశ్వర శాస్త్రిగారు నిరాడంబరులు గనుక నివురుగప్పిన నిప్పులాగ ఉండేవారు. ఈయన మంత్ర శాస్త్రపులోతులు ఎరిగిన వారని ఎవరికీ తెలియదు. నాగభూషణం గారు ఆ మార్గంలో ఉన్న వారుగనుక ఈ సంగతిని ఎలాగో పసిగట్టి, వారియింటికి వచ్చి, శాస్త్రిగారి పాదాల మీద పడిపోయారట అమాంతం. ''మీరు అనుగ్రహిస్తా నంటే తప్ప లేవను'' అని అన్నారట. నాగేశ్వరశాస్త్రిగారు ఏమిటో తెలియకవిస్తుపోయి, ''ఏమిటి విషయం?'' అని, ప్రశ్నించగా, నాగభూషణం గారు ''ముందుగా మాట ఇవ్వండి.'' అని శాస్త్రిగారి అంగీకారం పొందిన మీదట, తమకు మంత్ర శాస్త్ర రహస్యాలు బోధించవలసినదిగా అభ్యర్థించారట. ఆ విధంగా ఆయన శిష్యులై తర్వాత అమృతానందస్వామి అయినారు. ఆయన శిష్యులు కాంచనపల్లి కనకమ్మగారు, చుండూరు వెంకటరెడ్డి గారు విజయవాడలో అమృతానందస్వామి పీఠం ఏర్పాటు చేసి, దాని పక్షాన ఆధ్యాత్మిక, సాహిత్య కార్యక్రమాలు జరుపుతుండేవారు. కనకమ్మగారు త్రిలింగ విద్యాపీఠ గురుపరంపరలో నాగేశ్వరశాస్త్రి గారిని, రామచంద్ర శాస్త్రిగారిని ప్రస్తుతించడం ఇది వరకే తెలిపాను.

నాగేశ్వర శాస్త్రిగారి సమకాలికులు చెళ్లపిళ్ల వెంకట శాస్త్రిగారు. ఆయన నోబిల్ కళాశాలకు అనుబంధమైన హైస్కూలులో పని చేసేవారు. వెంకటశాస్త్రిగారు తమ కథలు - గాథలు జ్ఞాపకాలలో రామచంద్ర శాస్త్రిగారిని, నాగేశ్వర శాస్త్రిగారిని గురించి ప్రస్తావించారు.

నాగేశ్వర శాస్త్రిగారు తమ కుటుంబంలోని వారికెవ్వరికీ మంత్ర శాస్త్ర రహస్యాలు చెప్పలేదు. లక్ష్మి మనోహరం గారి రెండవ కుమారుడు శేషావధాని గారు, శాస్త్రిగారి చివరినాళ్లలో జంకుతూ, తనకు ఏదైనా మంత్రోపదేశం చేయమని కోరారు; ఆధ్యాత్మిక విషయం చెప్పమనీ ప్రార్థించారు. ఆయన ''అవన్నీ ఎందుకురా. గాయత్రి చేసుకో!'' అన్నారట. అదే వేద వాక్కుగా భావించి శేషావధానులు గారు నిష్ఠాపరాయణులై గాయత్రీ మంత్ర జపంచేశారు. తైత్తిరీయం మున్నగు ఉపనిషత్తులు పఠిస్తూ, చివరి దశలో 'సోహం' భావం పొంది, ఏ విధమయిన సాంసారిక బంధాన్ని

శ్రీ కోరాడ రామచంద్రశాస్త్రి గారు రచించిన కుమారోదయ చంపువు వ్రాతప్రతిలో ఒక పుట

[illegible]

దరికి రానీక 1960లో పరమపదించారు. ఈయన మొదట హైస్కూలులోను, తరువాత రెవెన్యూ శాఖలోను గుమాస్తాగా పనిచేశారు. కాని క్రమంగా ఆధ్యాత్మిక పరిణతి పొందారు.

లక్ష్మీ మనోహరంగారి త్యాగ సేవ

రామచంద్ర శాస్త్రిగారి జ్యేష్ఠ పుత్రులు, రామకృష్ణయ్యగారి జనకులు అయిన లక్ష్మీ మనోహరం గారిని గురించి ముఖ్యమైన విషయం ఒకటి చెప్పాలి. ఈయన మెట్రిక్యులేషన్ ప్యాసయి బందరు తాలూకాఫీసులో గుమాస్తాగా చేరారు. ఈయనా, ఈయన భార్య సీతమ్మ రామచంద్రశాస్త్రిగారికి సకలోపచారాలతో సేవ చేసేవారు. లక్ష్మీ మనోహరం గారికి ఎన్నోసా ప్రమోషన్ వచ్చింది. కాని, ప్రమోషన్ వస్తే వేరే ఊ ను పోవలసి వస్తుందని, తండ్రిగారికి సేవ చేసేవారు ఎవరూ క పోతారని ప్రమోషన్ మానుకొని, బందరులోనే ఉండి పోయారు. చివరికి హెడ్ గుమాస్తాగానే ఉద్యోగ విరమణ చేశారు. ఈయన దగ్గర పనిచేసే వారంతా డిప్టీ కలెక్టర్లు, ఇంకా ఎన్నో పెద్దపెద్ద ఉద్యోగులు అయ్యారు వాళ్లందరికీ లక్ష్మీ మనోహరంగా రంటే వారి మహోన్నత వ్యక్తిత్వాన్ని బట్టి చాలా గౌరవం.

ఆయన సంస్కృతం బాగా చదువుకొన్నారు. కాని, గొప్ప పండితులు కారు. తండ్రి గారయిన రామచంద్ర శాస్త్రిగారి సేవకే జీవితం అర్పించి, తక్కువ జీతంతోనే సంతృప్తి పడి ఆదర్శ ప్రాయులయ్యారు.

ఈయన 1861లో పింగళ నామ సంవత్సర భాద్రపద పౌర్ణమి నాడు జన్మించారు. 12వ ఏట వివాహం జరిగింది. భార్య సీతమ్మగారు, గొడవర్తి నాగేశ్వరావ ధానుల కుమార్తె.

లక్ష్మీ మనోహరం గారికి ఇద్దరు కుమారులు. రామకృష్ణయ్య, శేషావధానులు అనేవారు. శేషావధానుల సంగతి ఇదివరకే తెలిపాను. ఆయనకు ఇద్దరు కుమారులు.

రామకృష్ణయ్యగారు

రామకృష్ణయ్యగారు సాహిత్య మర్మజ్ఞులు. ఈ శతాబ్దం పూర్వార్ధంలలో తెలుగులో పరిశోధనకు బంగారు బాటలు తీర్చినవారు. ప్రాచ్యపాశ్చాత్య విజ్ఞాన సంస్కృతులను ఆకళించుకున్న రామకృష్ణయ్యగారు తెలుగు భాషా వ్యాకరణాధ్యయనంలో ఆధునిక భాషా శాస్త్ర పద్ధతిని, తెలుగు సాహిత్యాధ్యయనంలో పాశ్చాత్య విమర్శ సూత్రాల సమన్వయాన్ని ప్రవేశ పెట్టిన అభ్యుదయ వైతాళికులు. ''ప్రాక్రృతీచీ విజ్ఞానాలను, సాహితీ సంప్రదాయాలను జీర్ణించుకొని తెలుగు భాషా సాహిత్యములలో స్వతంత్ర విమర్శన దృష్టిని ప్రవేశపెట్టిన వారిలో శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారొకరు.'' అని అభ్యుదయ పత్రిక వీరిని కీర్తించింది. (1947-ఏప్రిల్.)

* * *

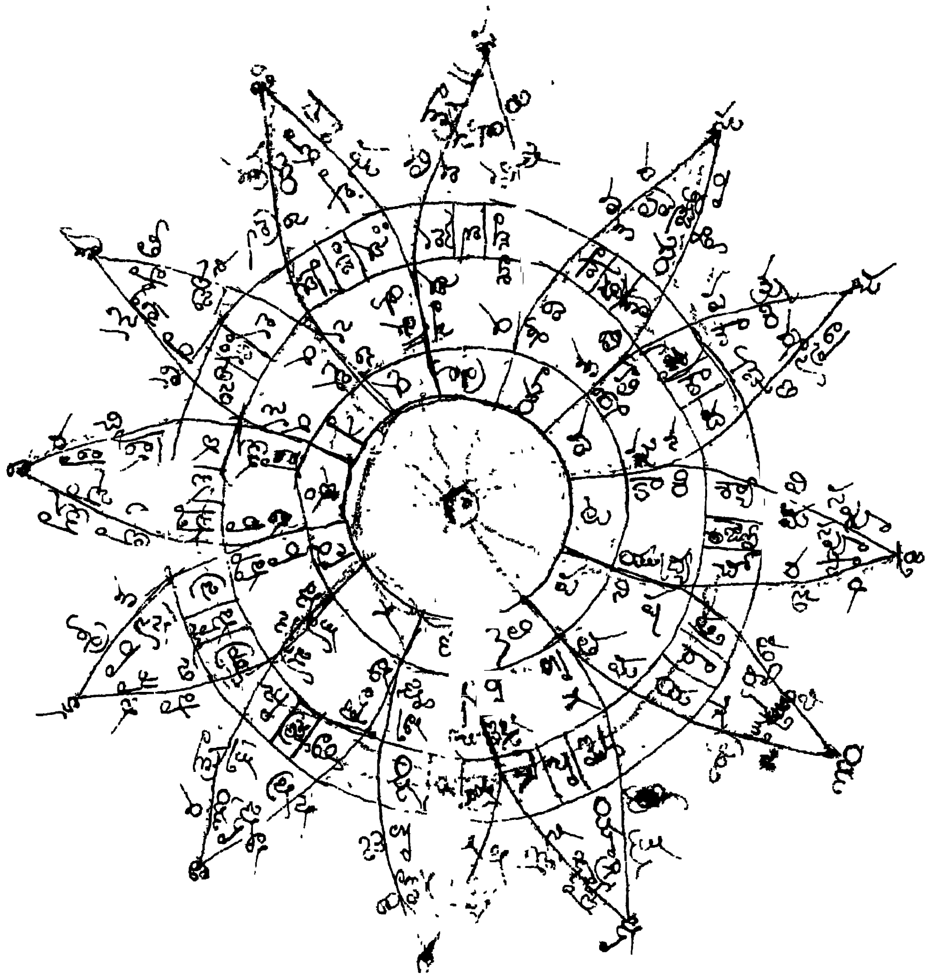
రామకృష్ణయ్యగారు ఖరనామ సంవత్సర ఆశ్వయుజ శుద్ధ పాడ్యమి చిత్రా నక్షత్రం నాడు (1891 అక్టోబర్ 2వ తేదీ) అమలాపురంలో మాతామహుల ఇంట్లో జన్మించారు. మాతామహులు గొడవర్తి నాగేశ్వరావధానులుగారు. ఈయనను గురించి ఒక ఉదంతం ఉంది. ఈయన చాల నిష్ఠాపరులు. వేంకటేశ్వర భక్తులు. ఈయన తమ యింటి ఆవరణలో ఒక చోట వేంకటేశ్వరుని పటం పెట్టి దానికి దగ్గరగా ఒక బిందె పెట్టే వారు. భక్తుల కానుకలతో ఆ బిందె నిండి పోయేది. తర్వాత మరొక బిందె. అదీ నిండి పోయేది. ఆ డబ్బుతో నాలుగు గోడలు లేపి పాక వేశారు. ఆ పాక క్రమంగా మంటపంగా మారింది. తర్వాత వేంకటేశ్వర విగ్రహ ప్రతిష్ఠా, గుడి ఆవరణం ఏర్పడ్డాయి. తర్వాత గుడి చుట్టూ ఇళ్లు వెలిశాయి. ఇప్పుడది అమలాపురంలో వెంకటేశ్వరాగ్రహారం, పెద్ద క్షేత్రమయింది.

రామకృష్ణయ్యగారి బాల్యం

రామకృష్ణయ్య గారు తల్లిదండ్రులకు చిరకాలానికి పుట్టిన కుమారులు. తల్లి సీతమ్మగారు ఓరిమీ భక్తి పవిత్రత మొదలయిన గుణాలకు సీతమ్మే. పది తరాలనుంచి పండిత కుటుంబం. తాతగారు గోదావరి జిల్లా నుంచి వచ్చి బందరు చేరి, అక్కడ గౌరవాదరాలతో ఇరుగు పొరుగు వారి ప్రోత్సాహంతో కట్టిన యిల్లు తండ్రితాతల అనూచాన శిష్ట సంప్రదాయ గౌరవాలతో తులదూగేది. వచ్చేపోయే బంధువులు, పెద్దలు, పండితులు, శిష్యులతో సందడిగా ఉండేది. ఒకనాడు ఎడవల్లి రామకృష్ణయ్య గారనే జ్యోతిర్వేత్త వచ్చారు. ఆయన నిష్ఠాపరులైన పండితులు. ''ఈ పిల్లవాడు చాల అదృష్టవంతుడు. ముద్రణాధికారి అవుతాడు'' అని జోస్యం చెప్పారు. ఆ మాటకు తల్లిదండ్రులు ''భాగ్యవంతం ప్రసూయేథాః మా శూరం మా చ పండితమ్'' అనే భారత సూక్తిని స్మరించుకొని, పిల్లవాడు అదృష్టవంతుడైతే చాలును అని సంతోష పడ్డారు. తదనుగుణంగానే రామకృష్ణయ్యగారి జీవితంలో అదృష్టం కూడి వచ్చింది.

రామకృష్ణయ్య గారికి బాల్యంలో పరిసరాలు విద్యానుకూలమైనట్టివి. రామచంద్ర శాస్త్రిగారి గాంభీర్య గౌరవాలు, వారి గ్రంథరచనా వ్యగ్రత, పాండిత్య ప్రభావాదుల ఎడల చుట్టుపట్ల వారికి ఉన్న గౌరవాదరాలు రామకృష్ణయ్యగారి లేలేత మనుస్సుపై ముద్ర వేశాయి. బందరు బడిలో కొంత కాలం

పద్మ బంధం

[illegible]

చదివారు. బండకొయ్యల, కోదండాల శిక్షణ పద్ధతి ప్రబలంగా ఉన్న కాలమది. వీధిబడిలో ఈయన అలాటి శిక్షకు గురికాలేదు కాని, తోటి విద్యార్థులు ఈ శిక్షలకు గురి అవుతుండడం చూచి నిర్విణ్ణులై దుఃఖించేవారు. తర్వాత నాదెళ్ల పురుషోత్తమ కవిగారి ప్రాథమిక పాఠశాలలో చేరారు. ఆ కాలంలో ప్రాథమిక విద్యాబోధనకు నాదెళ్ల వారిది పెట్టింది పేరు. పిల్లలకు ఆయన ఎడల భయభక్తులు ఆదరాభిమానాలు హెచ్చుగానే ఉండేవి.

రామకృష్ణయ్యగారు నాదెళ్ల పురుషోత్తమ కవిగారి ప్రాథమిక పాఠశాలలో చదివిన తర్వాత మూడవఫారం వరకు హిందూ హైస్కూలులో చదివారు. నాల్గవ ఫారం నుంచి నోబిల్ కాలేజీలో చేరారు. అక్కడే బి.ఏ. పూర్తి చేశారు. ఇంకా అప్పటికి పాతచేతులు బ్రహ్మయ్య లింగంగారు తెలుగు పండితులు, కుంటి రంగాచార్యులు గారు సంస్కృత పండితులుగా ఉన్నారు. వారి చమత్కార భాషణలు, పిల్లల వేళాకోళాలు, తెలుగు క్లాసులో అల్లర్లు విశేషంగా ఉండేవి. అప్పుడు హెడ్ మాస్టరు కుంభకోణం కృష్ణమాచార్యులు గారు. ఆయన హయాం బెత్తపు దెబ్బలహయాం. ఆయనంటే చిన్నా, పెద్దా అందరికీ హడల్. ఆయన ఆంగ్ల పాండిత్యం, బోధన శక్తి కూడ హడలెత్తించేవే. కోకా పిళ్లారి సెట్టి ఫుట్‌బాల్, టెన్నిస్ పందేలు మహోత్సాహంగా జరిగేవి.

దేశంలో స్వాతంత్ర్యోద్యమం తీవ్రంగా ఉంది. దాని భాగంగా వందేమాతరం ఉద్యమం ముమ్మరమైంది. మహావక్త బిపిన్ చంద్రపాల్ దేశమంతటా సుడిగాలి వలె తిరుగుతూ బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ ప్రతికూల ప్రసంగాలు చేస్తూ దేశప్రజలను ప్రోత్సహిస్తున్నారు. ఆయన బందరుకు కూడ వచ్చి ప్రసంగించారు. కౌతా శ్రీరామ శాస్త్రిగారు బందరులోని మచ్చుల చావడిలో ఎడతెగకుండ జాతి ప్రబోధక ప్రసంగాలు చేస్తున్నారు. వాటిని విని విద్యార్థులు దిగ్భ్రమ చెందుతున్నారు. రవీంద్రనాథ ఠాకూర్ మున్నగు వారు భారతీయ ప్రతిభను ప్రపంచ వ్యాప్తం చేస్తున్న కాలం అది. గాంధీజీ ఆఫ్రికాలో సత్యాగ్రహం చేస్తూ ప్రపంచప్రజలను ఆకర్షిస్తున్నారు. ప్రత్యేకంగా బందరులో హిందూ హైస్కూలు ఇసుకబయలులో సభలు సమావేశాలు జరిగేవి. గాంధీజీ బందరుకు వచ్చినప్పుడు తమ (రామకృష్ణయ్యగారి) సహాధ్యాయులు శ్రీమత్తిరుమల గుదిమెళ్ల వరదాచార్యులుగారు గాంధీజీకి ఒక్కసారిగా 500-00 రూపాయలు విరాళమివ్వడం, హిందూ బాల భారత సమాజంలో మతోపన్యాసాలు, ప్రభుత్వ విద్యావిధానానికి నిరసనగా స్థాపించిన ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాల కోసం దీపావళి సందర్భంగా వసూళ్లు, స్వాముల వార్ల భిక్షలు, దేవాలయాల్లో వేదాంతోపన్యాసాలు, కళాశాలలలో క్రైస్తవ మతబోధకులయిన ప్రిన్సిపాలులు మున్నగువారి దైనందిన ప్రార్థనలు (సెర్మన్లు), చర్చలు, కొందరు విద్యార్థుల క్రైస్తవమత స్వీకరణ ప్రయత్నాలు, వాటి ప్రతిఘటన యత్నాలు, శివగంగ మహిషాసుర మర్దనీ ఉత్సవాలు, ఏనుగంబారీలు, తాలింఖానాలు, దీపావళినాడు టంక సేరు తోటాల లడాయీలు - ఇలా రామకృష్ణయ్యగారి విద్యార్థిదశ అతి చమత్కారంగా జరిగింది. రామకృష్ణయ్య గారు మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షలో ఉత్తీర్ణులు కాగానే, వారికి ముంగండ గ్రామవాసు లయిన ఖండవల్లి రామమూర్తి శాస్త్రిగారి ద్వితీయ పుత్రిక అన్నపూర్ణాంబ గారితో వివాహం జరిగింది.

నోబిల్ పాఠశాలలో పండిత పదవి

రామకృష్ణయ్యగారి పినతండ్రి నాగేశ్వర శాస్త్రిగారికి సంతానం లేదు. ఆయన రామకృష్ణయ్యగారిని కుమారుని లాగ చూచేవారు. కళాశాలలోనేకాక, ఇంట్లోను ఆయనకు గురువులుగా ఉండేవారు. అందువలననే రామకృష్ణయ్యగారు తమ ఆంధ్ర భారత కవితా విమర్శనము ప్రారంభంలో

"శ్రీరామచంద్ర కృతినం
 ద్వంద్వాతీతం గురోర్గురుమ్,
యోగీశ్వరం జ్ఞానధనం
 వందే నాగేశ్వరం గురుమ్."

అని నాగేశ్వరశాస్త్రిగారిని గురువులుగా స్మరించారు. రామకృష్ణయ్యగారు మెట్రిక్యులేషన్‌లో ఉత్తీర్ణులై కాలేజీకి వచ్చారు. నోబిల్ కాలేజీలో బి.ఎ. చదివారు. ఈయన కాలేజీకి వచ్చేసరికి కొత్తగా వచ్చింది ఇంటర్మీడియేట్ పద్ధతి. ఎఫ్.ఎ.లో నియతంగా ఉండే లెక్కల బాధ తప్పించుకొని తెలుగు, సంస్కృతం, చరిత్రలు ఐచ్ఛిక విషయాలుగా చదివే అవకాశం ఏర్పడింది. ఆ కాలేజీలోనే పినతండ్రి నాగేశ్వరశాస్త్రి గారు పండితులు. ఆయన ప్రోత్సాహంతో సంస్కృతాంధ్రాలు అభిమాన శాఖగా బి.ఎ.లో రామకృష్ణయ్యగారు చేరారు. ఇంట్లో కావ్య శాస్త్ర పాఠాలు వారివద్దనే చదివేవారు. అప్పుడు వాళ్లతరగతిలో ఇద్దరే విద్యార్థులు ఉండేవారు. రామకృష్ణయ్య గారు 1915లో బి.ఎ. పరీక్షలో ఉత్తీర్ణులు కాగానే, నోబిల్ పాఠశాలలో పండితులుగా నియమితులయ్యారు.

రామకృష్ణయ్య గారి సహాధ్యాయులు శ్రీ మత్తిరుమల గుదిమెళ్ల వరదాచార్యులుగారు నోబిల్ కాలేజీలో బి.ఎ. పట్టభద్రులయిన తర్వాత మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీలో ఎం.ఎ. సంస్కృతం రెండేళ్లు మహామహోపాధ్యాయ కుప్పుస్వామి శాస్త్రిగారి వద్ద చదువుకున్నారు. తర్వాత ఆయన

విజయనగరం సంస్కృత కళాశాలలో వైస్ ప్రిన్సిపాలుగా చేరారు. కొంత కాలం తర్వాత ఆయన స్వరాజ్యోద్యమంలో పాల్గొని తమ పదవిని వదలిపెట్టి, స్వగ్రామమయిన చిట్టిగూడూరులో సంస్కృత కళాశాల స్థాపించి తామే ప్రిన్సిపాలయి విద్యార్థులకు భోజనాది వసతులు ఏర్పాటుచేసి నిర్వహించి, పెక్కుమందిని సంస్కృతాంధ్ర విద్వాంసులనుగా తీర్చిదిద్దారు.

ఆనంద గజపతి ప్రోత్సాహం

రామకృష్ణయ్యగారు నోబిల్ పాఠశాలలో పండితులుగా పని చక్కగానే నిర్వహిస్తున్నారు. ఆ సమయంలో విజయనగర సంస్కృత కళాశాలలో వైస్ ప్రిన్సిపాలుగా వరదాచార్యులు గారు పనిచేస్తున్నారు. విజయనగరం ఆర్ట్స్ కాలేజి ప్రిన్సిపాలు తమ కాలేజీకి సంస్కృతం, తెలుగు లెక్చరర్ స్థానానికి ఒక వ్యక్తి కావాలని కోరారు వరదాచార్యులు గారిని. ఆయన రామకృష్ణయ్యగారి పేరు సూచించారు. అక్కడ బి.ఎ. లో పార్ట్ - III తెలుగు - సంస్కృతం పెట్టారు. ఆంధ్ర ప్రాంతంలో అప్పుడు కాలేజీలు ఉన్నది నాలుగు పట్టణాలలోనే - విజయనగరం, రాజమండ్రి, బందరు, అనంతపురం. బి.ఎ. పార్ట్ III విజయనగరం కాలేజీలోనే మొట్టమొదట ప్రవేశ పెట్టారు. మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం అనుమతి పొందారు. దానికి కారణం బహుశా ఆనంద గజపతి ప్రోత్సాహం కావచ్చు. ఆయన సంస్కృతాంధ్రాలలోనూ పండితులు. తక్కిన రాజుల లాగ శ్రుత పాండిత్యంవారు రు. పండితుల వాగ్వాదాలలో తాము పరీక్షకులుగా వహరించి, వారివారి విద త్తుకు తగినట్లు బహూకరించగల శ సంపన్నులు. ఆయన ' చ్యవిజ్ఞానం కలవారు మాత్రమే - క, ఆ కాలంలో పాశ్చా దేశాల్లో జరుగుతున్న భాషా శాస్త్ర చర్చలతోను పరిచయం కలవారు. మాక్స్‌ముల్లర్ ఋగ్వేదాన్ని నాగరీలిపిలో ముద్రించడానికి ప్రోత్సాహమిచ్చినవారు. పాశ్చాత్య పండితులు సంస్కృత భాషా పరిచయంతో ఇండో-యూరోపియన్ ఏక భాషా కుటుంబం ఏర్పరచి ఆయా భాషలకుగల పరస్పర సంబంధాన్ని పరిశీలించిన కాలమది. ఈ పరస్పర సంబంధ నిరూపణ వల్ల జనించిన భాషా సిద్ధాంతాలను ప్రపంచంలోని ఇతర భాషలకు కూడ అన్వయింప జేసి, ఇతర భాషా కుటుంబాలను కనుగొనాలనే ఉత్సాహం పొంగులు వారిన కాలమది. 19వ శతాబ్దంలో భారతదేశానికి మతప్రచారకుడుగా వచ్చిన రెవరెండ్ కాల్డ్‌వెల్ తెలుగు, కన్నడ, తమిళ, మలయాళ భాషలు సంస్కృత జన్యాలు కావని, అవి ఒక ప్రత్యేక కుటుంబానికి చెందినవని Comparative grammar of the Dravidian or the South Indian Family of Languages" అనే గ్రంథం ప్రచురించారు. ఈ సిద్ధాంతాన్ని గురించి ఆలోచించినవారు చాలా తక్కువ. కనుక ఒక సంస్థద్వారా పరిశోధించ వలసిన అవసరం ఉందని ఆనందగజపతికి తోచి ఉంటుంది.

ఆనందగజపతి వారసుడు అలకనారాయణ గజపతి కూడా కాలేజీ అభివృద్ధి పరిశోధనల విషయంలో చాల కుతూహలోత్సాహాలు చూపించే వారు. 1921లో "Maharaja's College Magazine, a quarterly Journal devoted to Research" అనే త్రైమాసిక పత్రిక ప్రారంభించారు.

ఈ పత్రికలో కొన్ని పుటలలో కాలేజీనివేదిక మినహా మిగతా ఎక్కువ భాగం పరిశోధన వ్యాసాలే ఉండేవి. విజ్ఞాన శాస్త్రంలో చాల పురోగమించిన పరిశోధన వ్యాసాలు ఈ పత్రికలో ప్రచురిత మయాయి. విదేశాలనుంచి శాస్త్రజ్ఞుల అభిప్రాయాలు, నోట్సు ప్రచురించేవారు.

విజయనగరం కళాశాలలో లెక్చరర్ పదవి

శ్రీ వరదాచార్యులుగారి చొరవతో కళాశాల ప్రిన్సిపాలు శ్రీ రామనుజాచార్యులు (రామావతారం) గారి పిలుపుతో రామకృష్ణయ్య గారికి ఆ కళాశాలలో సంస్కృతాంధ్రోపన్యాస కోద్యోగం సులభంగానే దొరికింది. నోబిల్ హైస్కూలులో ఏ రెండవ ఫారం ఉపాధ్యాయులుగానో స్థిరపడి పోకుండ కాలేజీలో ఉద్యోగం లభించడం అదృష్టమనే అప్పులందరు అన్నారు. కాని, తండ్రి గారైన లక్ష్మీ మనోహరంగారి మాత్రం కుమారుడు రెవెన్యూ పరీక్షలు చదివి డిప్యూటీ తాసీల్దారు కావాలని ఉండేది. ఆ విధంగానే సలహాయిచ్చార కూడా. కాని, అప్పటికి విజయనగరం కళాశాలలో సంస్కృతాంధ్రాలు రెండు భాషల్లో బి.ఎ.లో ఉత్తీర్ణులయినవార అవసరం కావడం, ఇతరు లెవరూ పోటీ లేక పోవడ అదృష్టమనే చెప్పాలి. రామకృష్ణయ్యగారు ఆ పదవిలో ఉం బి.ఎ. పార్ట్ - III విద్యార్థులకు సంస్కృత భాషాశాస్త్రం ద్రావిడ వ్యాకరణం బోధించ వలసి ఉండడం వల్ల భాషా శాస్త్ర విషయంలో కొంత శ్రద్ధతో పని చేయవలసి ఆవశ్యకత ఏర్పడింది.

రామకృష్ణయ్యగారి వ్యాస రచన

ఉద్యోగం ప్రారంభం నుంచే ఆయా శాఖలలో ఉద్దండులై వారి సాహచర్యం రామకృష్ణయ్య గారి పరిశోధనకు చా ఉపయోగకరమైంది. ఆంగ్ల భాషోపన్యాసకులు ఉళ్లాల్ సుబ్బ యభట్టు గారితో వారికి సన్నిహితత్వం ఏర్పడిం భట్టుగారు తుళు, కన్నడ భాషలను బాగా ఎరిగిన వార కనుక వారితో ద్రావిడభాషా తత్త్వాన్ని గూర్చి తరచ కన్నడ తుళు భాషలను గూర్చి చర్చిస్తూ ఉండేవార

దాని వల్ల ద్రావిడ భాషా శాస్త్రాభినివేశం, తత్తత్త్వ పరిశీలన కుతూహలమూ విశేషంగా పెంపొందాయి. శ్రీ భట్టుగారి ప్రోత్సాహంతోను, ఆయనతో కలసి రామకృష్ణయ్య గారు కాలేజీ త్రైమాసిక పత్రిక మొదటి సంచికలో ''ద్రావిడ భాషాపద చరితము'' అనే వ్యాసం వ్రాశారు. ద్రావిడ భాషా తులనాత్మక పరిశీలనకు రామకృష్ణయ్యగారే వైతాళికులు. భట్టుగారి ప్రోత్సాహంతోనే వర్ణోత్పత్తి క్రమం గురించి, ఇలాగే మరికొన్ని వ్యాసాలు వ్రాశారు. అక్కడ తెలుగు పండితులుగా ఉన్న అడిదము రామారావు, వింజమూరి గోవిందరాజా చారి గారు మొదలయిన వారి ప్రోత్సాహంతో కొన్ని సాహిత్య వ్యాసాలను, విమర్శలను, ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచికకు వ్రాశారు. తక్కిన పత్రికలకు వ్యాసాలు వ్రాయనారంభించారు.

అప్పటికి తెలుగుదేశంలో భాషాశాస్త్రం (Philology) లో పరిశ్రమ చేస్తుండినవారు యిద్దరే - గిడుగు రామమూర్తి పంతులు గారు, చిలుకూరి నారాయణరావుగారు. వీరిద్దరూ కూడ ఆధునిక భాషా సిద్ధాంతాలను క్షుణ్ణంగా ఎరిగిన వారు. రామ మూర్తి పంతులుగారి దృష్టి గ్రాంథిక వ్యావహారిక భాషాభేదాల మీద పడింది. వ్యవహారంలో ఉన్నభాషనే కదా ప్రజలు తమ అవసరాలకు వాడుకోవలసింది అనే జిజ్ఞాసతో ఆయన వ్యావహారిక భాషోద్యమంలో పడ్డారు. ద్రావిడ భాషా పరిశోధన వారి రంగం కాదు. ఇక చిలుకూరి నారాయణరావు గారు ఆంధ్ర భాషా చరిత్ర రచనకు పూనుకొని, తెలుగుకు ఇతర ద్రావిడ భాషలతో గల సంబంధం, ద్రావిడ భాషల విశిష్టత మున్నగు వాటిలో పరిశోధన చేసిన వారే. కాని, తెలుగు ప్రాకృత జన్యమనే సిద్ధాంతంతో మరొక దారి తొక్కారు. ప్రాకృత జన్యవాదమున తాను సూచించిన ధ్వని మార్పులు ధ్వని సూత్రములకు కట్టుబడుతున్నవా అనే జిజ్ఞాస లేని కారణంగా, ఆయన చేసిన రూపనిష్పత్తి శాస్త్రీయం కాకపోయింది. దొండు రెండుగా మారింది అని అన్నప్పుడు, దకారం అదే సన్నివేశంలో ఇతర రూపాలలో కూడ రేఫగా మారిందని చూపించాలి కదా! తెలుగు పదాలకు మూలధాతువుల పోలిక చూపడం కూడ శాస్త్రీయ మనిపించుకోదు. ఉ.సం.భింద్ - తె.పీకు. అయినా ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం ప్రచురించిన ఆంధ్ర భాషా చరిత్ర రెండు సంపుటాలలోను నారాయణరావు గారి అసాధారణ మైన కృషి కనిపిస్తుంది.

రామకృష్ణయ్యగారి తులన పద్ధతి

రామకృష్ణయ్యగారు విజయనగరంలో ద్రావిడ భాషలను గురించి, వాటి పరస్పర సంబంధం, ద్రావిడ భాషలలో లింగవచన పదాలలో పోలిక మొదలయిన వాటిని గురించి శాస్త్రీయ పద్ధతిలో పరిశోధన చేస్తూ, మొదట్లో విజయన గరం కాలేజీ మేగజైన్‌లోను, తర్వాత భారతి మున్నగు పత్రికలలోను అసంఖ్యాకంగా వ్యాసాలు ప్రచురించారు. వారి ద్రావిడ భాషాశబ్ద నిష్పాదన చర్చ ఇలా ఉంటుంది: తెలుగులో బాహుమూలానికి చంక అనే పదం వాడుతున్నాము. దీనిని తమిళులోని కైక్కుళి అనే శబ్దంతో పోల్చారు. కై=చేయి, కుళి=గొయ్యి. ఒక మూల ధాతువు నుంచే ఈ పదాలు ఏర్పడినాయని, తాలవ్యీకరణం చేత కకారం చ కారమయిం దనీ నిరూపించారు. ఇతర భాషలలోను తాలవ్యీకరణ సూత్రం వర్తిస్తుంది. గ్రీకు భాషలో 'కెకోరె' శబ్దం ప్రాచీనం. కకారం మీద తాలవ్యాచ్చు 'ఎ' కారం ఉండడం వల్ల సంస్కృతంలో అది సమీకరణం చేత తాలవ్య మయింది. పూర్వ సంస్కృ తంలో కెకోరే ఉండి చెకోరె అయి అనంతర కాలంలో ఎకార ఒకారాలు అకారంగా మారడం చేత 'చకార' అయింది. ఈ భాషా శాస్త్ర వ్యాసంగం ఆంగ్లోపన్యాసకులు సుబ్బరాయ భట్టుగారి సహకారంతో నిరంతరం నిరంతరాయంగా జరి గింది.

సాహిత్య వ్యాసాలు

రామకృష్ణయ్యగారు కాలేజి మేగజైనులో భాషా శాస్త్రానికి సంబంధించినవీ శ్రీనాథుడు-సంధియుగము, భీమేశ్వరపురా ణము, రస చర్చమొదలుగా తెలుగు సాహిత్యానికి, అలంకార శాస్త్రానికీ సంబంధించిన అనేక వ్యాసాలు వరుసగా ప్రచురిం చారు. అవ్యాసాలు ప్రచురించిన సంచికలు ప్రస్తుతం లభ్యం కావడం లేదు. విజయనగరం కాలేజీ వారికి ఇలాటి మేగజైను వుందనే విషయం కూడ ఇప్పుడు తెలిసినట్టు కనిపించదు.

రామకృష్ణయ్యగారు భాషాశాస్త్ర పరిశోధన, సాహిత్య విమర్శ ఇలా సాగిస్తూ 1921లో సంస్కృతాంధ్ర భాషలు అభిమాన భాగంగా ఎం.ఎ. పరీక్షలో ఉత్తీర్ణులయ్యారు. 1924లో మద్రాసులో అఖిల భారత ప్రాచ్య విద్యావేత్తల మహాసభ (ఆల్ ఇండియా ఓరియంటల్ కాన్ఫరెన్స్) జరిగింది. కాలేజి ప్రిన్సిపాల్ శ్రీ రామానుజాచార్యులు గారి ప్రోత్సాహంతో కాలేజీ పక్షాన ప్రతినిధిగా (డెలిగేట్‌గా) ఆ మహాసభలో పాల్గొన్నారు. అప్పటి నుంచి తరచు ఆ మహాసభలకు వెళ్లేవారు. ఇలా పాల్గొనడం చాల ప్రయోజనక రంగా ఉండేది. మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో చేరిన తర్వాత ప్రతి సభకు విశ్వవిద్యాలయం పక్షాన వెళ్లేవారు. దీనివల్ల ఆయా రంగాలలో కృషి చేసే వారితో పరిచయాలు ఏర్పడేవి. ఈ విధంగా ఏర్పడినదే మహావిద్వాంసులు, పశ్చిమ వంగ రాష్ట్ర శాసనసభ అధ్యక్షుడు డాక్టర్ సునీతికుమార్ చటర్జీ

గారితో స్నేహం. ఆయన ద్రావిడ భాషా శాస్త్రంలోను గొప్ప పరిశ్రమ చేసిన వారు గనుక వారితో రామకృష్ణయ్య గారు ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరిపేవారు. రామకృష్ణయ్యగారు విజయనగరం కాలేజీలో పన్నెండు సంవత్సరాలు పని చేశారు. ఆ పన్నెండేళ్లూ ఆయన చేసిన కృషి మౌలిక పరిశోధన అనదగినది. 1947లో దర్భాంగాలో జరిగిన ఓరియంటల్ కాన్ఫరెన్స్ 14వ సమావేశంలో ద్రావిడవిజ్ఞాన విభాగానికి అధ్యక్షత వహించారు.

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం ఆహ్వానం

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయానికి సర్ రఘుపతి వెంకట రత్నం నాయుడుగారు వైస్ ఛాన్సలర్ అయ్యారు. ఆయన ఆదేశంతో 1927లో మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో తెలుగు, కన్నడ, తమిళ, మళయాళ శాఖలు ప్రారంభించాలనే నిర్ణయం జరిగింది. ఈ నాలుగు భాషల శాఖలు ప్రారంభించడం వల్ల తులనాత్మక అధ్యయనానికి ప్రయోజనకరంగా ఉంటుం దని వైస్ చాన్సలర్ ఉద్దేశం. భాషా శాస్త్ర (Philology) పరిశోధనకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యం కల్పించాలని కూడ వారి ఆశయం. ఈ సదాశయంతో విశ్వవిద్యాలయం వారు కోలిన్స్ అనే పాశ్చాత్య భాషా శాస్త్ర విద్వాంసుణ్ని యూరోప్ నుంచి ఆహ్వానించి విశ్వవిద్యాలయంలో భాషా శాస్త్రం మీద ఉపన్యాసా లిప్పించారు.

ఈ నాలుగు శాఖలలో పనిచేయడానికి అర్హులను అన్వేషించి ఆహ్వానించ దలచారు. ద్రావిడ భాషల విషయంలో కొంత అనుభవం, పరిశోధన దృష్టి కలవారిని నియమించాలని వెంకటరత్నం నాయుడుగారి అభిప్రాయం. ఈలాటి అను భవం కలవారు ఇద్దరు ముగ్గురే. గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు వృద్ధులు కాబోలు! చిలుకూరి నారాయణరావు గారు ప్రభుత్వ కళాశాలలో కుదురు కొని ఉన్నారు 150 రూపాయల వేతనం ఆయనకు అంత ఆకర్షణీయం కాదు. అప్పటికి తెలుగు పార్ట్ III లో బోధించే కళాశాల ఒక్క విజయనగరం కాలేజీయే. ఎవరు దీనికి అర్హులా అని నాయుడు గారు అన్వేషించారు. వారి దృష్టి రామకృష్ణయ్యగారిపై పడింది. అప్పుడు ఇలాటి ఉద్యోగాలకు దరఖాస్తులు పెట్టడం, ఇంటర్వ్యూ వంటి వేమీ లేదు. కాళిదాసు చెప్పినట్టు - ''న రత్న మన్విష్యతి మృగ్యతే హి తత్'' లాగ అర్హులయిన వారిని వెదికి ఎన్నుకొనేవారు. రామకృష్ణ య్యగారికి భాషా సాహిత్య వ్యాసాల మూలంగా కొంత ప్రసిద్ధి అప్పటికే ఏర్పడింది. నాయుడుగారు రామకృష్ణయ్యగారిని మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో ప్రాచ్యపరిశోధన సంస్థలో చేరండని ఆహ్వానించారు.

దివానుకు నాయుడు గారి లేఖ

అప్పుడు మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య గారు విజయన గరం దివానుగా ఉండేవారు. నాయుడు గారు వెంకటరం గయ్య గారికి ఉత్తరం వ్రాసి రామకృష్ణయ్యగారిని మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయానికి దరఖాస్తు పంపండని కోరారు. కాని, రామకృష్ణయ్యగారు కొత్త చోటికి వెళ్లడానికి అంతగా ఇష్టపడలేదు, ఊరకున్నారు. కాని, కొన్ని రోజులు గడచిన తర్వాత నాయుడు గారు వెంటరంగయ్యగారికి మళ్లీ కబురు చేశారు ''వారి నుంచి దరఖాస్తు రాలేదు, పంపించ మనండి'' అని. వెంకటరంగయ్య గారు మళ్లీ రామకృష్ణయ్యగారిని పిలిచి, మాట్లాడారు. కాని, రామకృష్ణయ్యగారు మద్రాసుకు వెళ్లడా నికి ఉత్సాహం కనబరచలేదు. ''ఇక్కడ బాగానే ఉంది కదా!'' అని సవినయంగా చెప్పారు దివాను గారికి. అప్పుడు వెంకటరంగయ్యగారు ''దరఖాస్తు పంపండి.'' అక్కడ ఉద్యో గంలో చేరండి. ఇక్కడ మీ ఉద్యోగానికి భద్రత (lien) ఇస్తాను. మీరు ఎప్పుడు తిరిగి రాదలచుకుంటే, అప్పుడు రావచ్చు.'' అని ప్రోత్సహించి పంపించారు.

మద్రాసుకు పయనం

మద్రాసుకు వెళ్లేటప్పుడు కూడ తిరిగి త్వరలో వచ్చేస్తా మనే రామకృష్ణయ్యగారి భావన. వారి సతీమణి అన్నపూ ర్ణాంబ గారయితే ఇంటి సామానంతా అక్కడ తమ బంధువులు స్థానిక హైస్కూలు హెడ్ మాస్టర్ శ్రీ చెరుకూరి జోగా రావుగారి ఇంట్లో ఒక గదిలో పెట్టి ''మేము మళ్లీ ఏడాదికి వచ్చేస్తాము. అంతవరకు సామాను ఉంచండి'' అన్నారట. అప్పుడు గృహ యజమాని ''ఇంక మీరిక్కడికి ఏం వస్తారు? వాళ్లు వదలి పెట్టరు.'' అన్నారట. ఆయన అన్నట్టుగానే మద్రాసులో ఉండి పోవడం జరిగింది.

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో భాషా విభాగాలలో మొదట ఎం.ఎ. పట్టభద్రులను ఒక్కొక్కరినే నియమించారు. వారిని రీడర్ అన్నారు. వేతనం రూ.150. తర్వాత ఈ పదవిని సీనియర్ లెక్చరర్‌గా మార్చారు. అప్పుడు జీతం స్కేలు 210-15-300 రూపాయలు. ద్రావిడ భాషా శాఖలతోపాటు సంస్కృతం, ఉర్దూ శాఖలూ ఉండేవి. ఈ భాషా శాఖలన్నిటినీ కలిపి ప్రాచ్యపరిశోధన సంస్థ (Oriental Research Institute అన్నారు. ఈ రీడర్లకు బోధన పని ఏమీ లేదు. అప్పటి కళాశాలలలో దేశంలో ఎక్కడా ఎం.ఎ. తరగతులు లేవు అభ్యర్థులు ప్రైవేటుగా చదువు కొని వెళ్లవలసిందే.

మద్రాసులో రామకృష్ణయ్యగారి దినచర్య

రామకృష్ణయ్యగారి అప్పటి దినచర్యను ఆయన కుమారులు ఆచార్య మహాదేవ శాస్త్రి గారు తెలిపిన దానిని ఇక్కడ పొందుపరుస్తున్నాను: ''అప్పుడు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం ఎగ్మూరులోని లింబ్డి గార్డెన్స్‌లో ఉండేది, తర్వాత 1939లో మెరీనాబీచిలో నూతన భవనాలు కట్టిన తర్వాత అక్కడికి మారింది. నాన్నగారు లింబ్డి గార్డెన్స్‌కు నడిచి వెళ్లి వస్తుండేవారు. ఇంటి నుంచి పది పదిన్నర గంటకు బయలుదేరేవారు. కోటు, తల పాగా ఉండేవి. సాయంత్రం 5-00 గంటలకు తిరిగి వచ్చేవారు. పనివేళలు 11-00 గంటల నుంచి సాయం కాలం 4-00 గంటల వరకు ఉండేవి. అయినా నిర్బంధం ఏమీ లేదు. పరిశోధన రంగానికి చెందిన వారన్న దృష్టితో వారికి స్వేచ్ఛ ఉండేది. కాని, నాన్నగారు ఎప్పుడూ సకాలానికి వెళ్లే రూఢిని (routine) తప్పలేదు. మద్రాసుకు రాగానే మేము తిరువ ్కణిలో కెల్లెట్ హైస్కూలుకు ఎదురుగా ఉన్న స్వామిపి వీధిలో మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం లైబ్రరీలో లైబ్రేరియ గా పనిచేస్తున్న ఎస్.ఆర్. రంగనాథన్ గారింట్లో అద్దెకు ఉండే వాళ్లం. రంగనాథన్‌గారు తర్వాత ప్రపంచ విఖ్యాతులయ్యారు లైబ్రరీ పుస్తకాల వర్గీకరణ విధానానికి. అప్పటి ఇంట్లో కుర్చీలు బల్లలు అనేవి లేవు. నాన్నగారు చాపమీద కూర్చుని పెట్టె మీద వ్రాసుకొనేవారు. ఆంధ్ర భారత కవితావిమర్శన ఆ విధంగా వ్రాసిందే. భారతకవితపై ఆయన విజయ నగరం లోను, మద్రాసులోను ఉపన్యాసాలిచ్చారు. ఆ వ్యాసాలు పుస్తకంగా అచ్చుకాకముందు పత్రికలలో వాటి ముఖ్యాంశాలు విస్తృతంగా ప్రముఖంగా ప్రచురితమయాయి.

''విజయనగరం కాలేజీ అధ్యాపకులు నాన్నగారిని ఎంతో ప్రేమ గౌరవాలతో చూచేవారు. అడిదము రామారావుగారు, తక్కిన అధ్యాపకులూ నాన్నగారితో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరిపేవారు. ఆంగ్లోపన్యాసకులు భట్టుగారు మద్రాసుకు వచ్చినప్పుడు ఒకటి రెండు మాట్లు మా యింట్లో బసచేయడం, బాపాలాల్ దుకాణానికి వెళ్లి నగలు తీసుకోడం నాకు బాగా గుర్తు.

''కొంత కాలానికి స్వామి పిళ్లై వీధినుంచి పార్థ సారథి స్వామి గుడిమాడ వీధియైన తొళసింగపెరుమాళ్ వీధికి, తర్వాత తేరు వీధికి మారాము. తేరు వీధి చివరియిల్లు నెల్లూరు వాళ్లది. దాని పక్క యిల్లు సింగరాచారి వీధికి చేరింది. ఆ యింట్లో బాలారిష్టాలు జరిగేవి. ఆ ఇంట్లోదిగిన వాళ్ల పిల్లలు పోవడంవల్ల శోకాలు తరచుగా వినిపించేవి. ఆ యిల్లు అమ్మకానికి వచ్చింది. అది ఒక మార్వాడీది; పెంకుటిల్లు. చూరూ, ఇల్లూ చాల లోమట్టంగా ఉండేవి. మా అమ్మగారు 'బాలారిష్టాలు మనకేమీ చేయవులే. మన పిల్లలు పెద్ద వాళ్లయ్యారు' అని అన్నారు. నాన్నగారు ధైర్యం చేసి ఆ యిల్లు కొన్నారు. పార్థసారథి స్వామి సన్నిధిని ఉండాలని కోరిక. ఆ యింట్లో ప్రవేశించిన తర్వాత నాన్నగారి చిన్ననాటి స్నేహితులు వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యంగారు ఒక మారు వచ్చి, ఇల్లు చూచి, ''తలకు తగులుతూంది పెంక. ఈ యిల్లు ఎలా కొన్నావు?'' అని అడిగారు. నాన్నగారు వెంటనే, ఇంటి కప్పు మీది రెండు పెంకులు తీసి పక్కన పెట్టారు. ఇల్లు పడగొట్టి కొత్తగా కట్టడానికి అది నాంది.

కొన్న యింటి కథ

''ఆ యింటి మార్వాడీ యిల్లు మాకు ఒప్పజెప్పినప్పుడు ఒక కథ చెప్పాడు: 'ఆ యిల్లు వెనకటికి ఒక వేశ్యది. తల్లీ కూతుళ్లకు పడక వారిలో ఒకరు నగలన్నీ ఇంట్లో ఎక్కడో పాతిపెట్టారు. ఆ విషయం ఎవరికీ చెప్పకుండా ఇద్దరూ మరణించారు. అందుకే ఈ బాలారిష్టాలు.' మా నాన్నగారు ఇల్లు మళ్లీ కట్టించే ప్రయత్నం చేద్దామని అనుకుంటున్న తరుణంలో, ఆ రాత్రి మా అమ్మగారికి ఒక కల వచ్చింది. ఆ కల ఏమిటంటే, చాల అందమైన అమ్మాయి ఒకతె ఒంటినిండా నగలతో లక్ష్మిలా కళ కళలాడుతూ ఉంది. ఆ అమ్మాయి వీధి గదిలో గోడకు చేరబడి నిలుచుంది. 'చిరకాలంగా నేను ఇక్కడ ఉన్నాను. త్వరలో నేను వెళ్లిపోతున్నాను. ఇక ఈ ఇల్లు మీది. మీరు సుఖంగా ఉండండి' అని చెప్పింది. మా అమ్మగారు మేల్కొని మా నాన్నగారితో ఈ కల విషయం చెప్పారు. నాన్నగారు మరుసటి దినం శ్రీపాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రిగారితో ఈ విషయం ప్రస్తావించారు. మార్వాడీ చెప్పిన పాతు ఆ అమ్మాయి నిలుచున్న చోట ఉంటుందని అనుకున్నారు. ఇల్లు కట్టేట ప్పుడు జాగ్రత్తగా చూస్తుండమని నాన్నగారు మా అమ్మగారితో చెప్పారు. ఒకరోజు పని వాళ్లు పనిచేస్తూంటే, మా అమ్మగారు ఏదో పని మీద ఐస్ హౌస్‌కు వెళ్లడం జరిగింది. రెండు గంటలయిన తర్వాత తిరిగి వచ్చేటప్పటికి అక్కడ పని వాళ్లెవళ్లూ లేరు. వాళ్లంతా ఏమయ్యారని అక్కడున్న ఒకరిని అడిగితే, అతడు చేత్తో ఒక పెట్టెను అభినయంతో చూపుతూ, బొదె బొదె అన్నాడు. గోడలో ఒక చిన్నఅర, పసుపు రంగుతో కనిపించింది. దాంట్లో ఉన్నది పని వాళ్లు పట్టుకు పోయారన్న మాట. బొదె అంటే పాతు.

అప్పటి జీతాలు

రామకృష్ణయ్యగారు 1927లో మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో రీడరుగా చేరి 1950లో సీనియర్ లెక్చరరుగా

పదవీ విరమణ చేశారు. అప్పటి మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం వేతనాల స్కేలు ఎలా ఉండేదో తెలుపడానికి 1936లో మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం ప్రచురించిన 'Half yearly list of Officers and Servants' (మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం అధికారుల, సేవకుల అర్ధ సంవత్సరం పట్టిక) నుండి తెలుగుశాఖకు సంబంధించిన వివరాలను పేర్కొంటాను:

(10) Oriental Institute (b) Department of Telugu

Korada Ramakrishnayya, Senior Lecturer. Pay Rs 300/- (from 25-7-1930), (Rs.210-15-300), Brahmin, Born 2-10-1891 Appointed as Reader 26.10.1927. Appointed as Senior Lecturer 1-7-1930. Date of promotion to the present grade 1-7-1930 Qualification - M.A.

రామకృష్ణయ్యగారు, తక్కిన సీనియర్ లెక్చరర్లు ఈ వేతనాల స్కేలులో ఆరు సంవత్సరాలకు వేతన గరిష్ఠ పరిమితిని అందుకున్నారు. తరువాత ప్రత్యేక వేతనం అనే పేరుతో రూ. 50-20-150 పెంచారు. దానితో సీనియర్ లెక్చరర్‌ల జీతం గరిష్ఠపరిమితి రు. 450కి పెరిగింది.

కన్నుమూసేవరకు నిరంతర పరిశోధన

రామకృష్ణయ్యగారు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో పదవీ విరమణ చేసిన పిదప తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం ప్రాచ్య పరిశోధనాలయంలో రీడరుగా నియమితులై ఆరేళ్లు పనిచేశారు. ఆయన విజయ నగరం కాలేజీలో చేరినది మొదలు, మద్రాసు విశ్వ విద్యాలయం ప్రాచ్య పరిశోధన సంస్థలో చేరి, తిరుపతి సంస్థ నుంచి విరమించే వరకు 40 సంవత్సరాలు, తర్వాత కీర్తి కాయులు అయ్యే వరకు కూడ ఆంధ్ర భాషా వాఙ్మయ పరిశోధన రంగంలో నూతన దృక్పథం కలిగించడానికి నిరంతరం ప్రయత్నం చేశారు. అసిధారావ్రతంగా పరిశోధన వ్యాపృతులైనారు.

తెలుగు శాఖ తొలి ఫలం

దక్షిణ దేశ భాషల విషయంలో పరిశోధన అప్పటికి ఇంకా కొత్త మార్గమే కావడం వల్ల మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో చేయదగిన పనులను గురించి పలువురు పలు విధాలుగా ఆలోచించేవారు. నిశ్చి తాభిప్రాయాలు లేవు. అందువల్ల పని కొంతకాలం వరకు గడ్డుగానే ఉండేది. అయితే రామకృష్ణయ్యగారికి అప్పటికే పరిశోధన రంగంలో మంచి అనుభవం ఉంది. ఆంధ్ర భాషా సాహిత్యాల పరిణామం అన్వేషించి వాటి ప్రత్యేక లక్షణాలు, విశిష్టత ఎలాటివో వ్యక్త పరచడమే ప్రాచ్య పరిశోధన శాఖలో జరుగవలసిన ముఖ్యమయిన పని అని ఆయన భావించారు. అంతేకాక ఆంగ్ల భాషా సాహిత్య పరిజ్ఞానం వల్ల మనం సంపాదించిన భాషా సాహిత్య విమర్శపద్ధతులను మన భాషా సాహిత్యాల పరిణామావగతికి సమన్వయించి విచారించడం ఆవశ్యకమనీ భావించారు. కనుకనే ఆయన తమ శాఖ తొలి నివేదికలో ఈ విషయాన్ని ఉద్ఘాటించారు. ఆంధ్రభాషా పరిశీలన విషయంలోగాని, సాహిత్య పరిశీలన విషయంలోగాని మూలాధారంగా గ్రహింపదగినది ఆంధ్ర భారతమే కనుక తత్పరిశీలన తోనే తమ శాఖలోని పరిశోధన ప్రారంభించారు. దాని ఫలితమే 'ఆంధ్ర భారత కవితా విమర్శనము.'' దీనిని ఆయన మొదట ప్రచురించారు. దానిలో తమ లక్ష్యాలను గురించి ఇలా స్పష్టంగా చెప్పుకున్నారు:

''ఆంధ్ర భాషా వాఙ్మయముల చరితమును వాని సక్రమ పరిణామమును అన్వేషించి విమర్శించుటయే ప్రాచ్యపరిశోధ నాలయ మందలి ఆంధ్ర శాఖ చేయ దగినపని.... భారతమే ఈ భాషలో మొదటి యుద్గ్రంథ మగుటచే తద్భాషా వాఙ్మయ పరిణామమున కిది ఎంతవరకు తోడ్పడినదో తెలిసికొనవల సిన యావశ్యకత కలదు. .... భారత కవితకు తద్దేశకాల పరిస్థితులతో నెట్టి సంబంధము గలదో, అది ఆంధ్ర భాషా వాఙ్మయ పరిణామమున కెట్లు తోడ్పడినదో..... విమర్శన లింకను బయలు దేరవలసియున్నవి. గీర్వాణ సారస్వత మహా వృక్షశాఖకు గట్టిన అంటుగా బయలుదేరి విజృంభించిన ఆంధ్ర సారస్వతమునందు ఆంధ్ర జాతీయతాగుణ మెంత వర కున్నదో పరిశీలింప వలసియున్నది. ప్రాచీనాంధ్ర భాషా స్వరూపమును గుర్తించి, దాని కితర ద్రావిడ భాషల తోను సంస్కృత ప్రాకృతములతోడను గల సంబంధ బాంధవ్యము లను నిర్ణయించి, తద్భాషా చరిత్ర నన్వేషించుటయు నావశ్యకమే.''

భాషా పరిశోధనకు నాంది

ఈ లక్ష్యంతోనే ఆంధ్రభాషా తత్త్వాన్ని, సాహితీ రీతుల పరిణామాన్ని పరిశోధించి వివరించే ప్రయత్నం చేశారు. ఆంధ్రభాషా చరిత్రాన్వేషణకు ద్రావిడ భాషాతత్త్వ పరిశీలన ముఖ్యసాధనమని భావించి కాల్డ్‌వెల్ మార్గాన్నే అనుసరించి తెలుగు భాష పుట్టు పూర్వోత్తరాలు కనుగొనడానికి ప్రయత్నించారు. సంస్కృత ప్రాకృతాలకంటె, తమిళ కన్నడాది దక్షిణ దేశ భాషలే ఎక్కువ సహాయకారులు కాగలవ నిశ్చయానికి వచ్చారు. ఈ నిశ్చయాన్ని పురస్కరించుకొని "Studies in Dravidian Philology" అనే పుస్తకం తొలుత ప్రకటించారు. సంస్కృతమే అన్ని భాషలకు జనని అని, తెలుగు సంస్కృత భవమే అని భావించి సంస్కృత వ్యాకరణ

పద్ధతిలోనే తెలుగు వ్యాకరణం రచించిన తెలుగు పండితుల దురభిప్రాయం తొలగించి, తెలుగు వ్యాకరణ విశేషాలు అనే వాటిని భాషా చారిత్రక పద్ధతి ప్రకారం సమన్వయించి చూపడానికి అనేక విమర్శక వ్యాసాలు గ్రంథాలు రచించారు. సంధి, భాషోత్పత్తి, వర్ణోత్పత్తి క్రమము మొదలయిన గ్రంథాలు ఈ దృష్టితో రచిత మైనవే.

ప్రభుత్వ పురస్కారం

సంయుక్త మద్రాసు ప్రభుత్వం వారు 1950లో వీరి భాషాపరిశోధనల విలువలను గుర్తించి తెలుగు భాషా సమితి ద్వారా రు.500 బహుమానమిచ్చి సత్కరించారు.

పాఠశాలలోను, కళాశాలలలోను వ్యాకరణం బోధించే పండితులకు తెలుగు వ్యాకరణ సూత్రాలను బోధించే విషయంలో చారిత్రక దృక్పథం ఏర్పడాలని రామకృష్ణయ్య గారి ఆశయం. భాష విషయంలోను సంస్కృతం నుంచి వచ్చి చేరిన సంప్రదాయ పక్కీకి భిన్నమై, దక్షిణ దేశీయ భాషలకు సహజమైన సంప్రదాయ ఫక్కీ ఒకటున్నదని, అది సంస్కృత సంప్రదాయ ప్రాబల్యం వలన మాటుమణిగి పోయిందని, కనుక అట్టి దేశీయ సంప్రదాయ సిద్ధమైన వాఙ్మయాన్ని - పద్యాలు, పాటలు, సంకీర్తనలు మొదలయిన వాటిని - పునరుద్ధరించి, దానిలోని ఛందస్సాహిత్య భాషావిశేషాలను ఇతరమైన దక్షిణ దేశ భాషా సాహిత్యాలతో పోల్చి పరిశీలించడం అవశ్యకమని వారు అభిప్రాయపడ్డారు. ఈ విషయాలు ప్రతి పాదించడానికే వారు ''దక్షిణ దేశ భాషలు - దేశి'' అనే గ్రంథాన్ని ప్రచురించారు. తెలుగులోని ఉపజాతి చ్ఛందస్సును తమిళ కన్నడ చ్ఛందస్సులతో పోల్చి చూస్తే, దేశీయ ద్రావిడ చ్ఛందోరీతి విశిష్టంగా బయలు పడుతుందని వారి ఆశయం.

మన సాహిత్య విమర్శనలో పాశ్చాత్య పద్ధతులను అనుసరించ వలసిన ఆవశ్యకతను వ్యక్తం చేయడానికి ''కాళిదాసుని కళా ప్రతిభలు'', సారస్వత వ్యాసములు మొదలయిన విమర్శ వ్యాసాలను ప్రకటించారు.

రామకృష్ణయ్యగారి అపార కృషి

రామకృష్ణయ్యగారు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం నుంచి విరమించిన తర్వాత, తిరుపతిలోని శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్య పరిశోధన సంస్థలో రీడరుగా చేరి 1950 నుంచి 1956 వరకు పని చేశారు. ఈయన 1915 నుంచి 1956 వరకు 41 సంవత్సరాల పాటు చేసిన సేవ అపారమైనది, అమూల్యమైనది. వారి సేవ ఈ విధంగా క్రోడీకరించవచ్చు:

1. తెలుగు భాషా శాస్త్ర గ్రంథాలు:

1. భాషోత్పత్తి క్రమము; భాషా చరిత్రము: భాషాశాస్త్ర సిద్ధాంతానికి పీఠికాప్రాయమయిన ఈ పుస్తకం భాషల మధ్య గల సజాతీయ సిద్ధాంత సంబంధాన్ని నిరూపించడంలో అనుసరించిన సూత్రాలను వివరించడంతోపాటు పదాల అర్థ స్వరూపాల మార్పులను కూడ విశదీకరిస్తుంది. దీనిని రామకృష్ణయ్యగారు మొదట ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్సమావేశంలో చదివారు. తర్వాత ఇది ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రికలో వరుసగా ప్రచురితమయింది. పిదప దీనిని రామకృష్ణయ్య గారు పుస్తక రూపంలో ప్రకటించారు. ఇది నాల్గు ముద్రణలు పొందింది. నాల్గవ ముద్రణ 1967లో. ప్రథమ ముద్రణకు అప్పటి ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషదధ్యక్షులు శ్రీ ఆచంట సాంఖ్యాయనశర్మగారు తొలిపలుకు వ్రాశారు. ''ఆంధ్ర భాషాభిమానులందరును వీరి గ్రంథమును సాదరముగా గ్రహించి సమగ్రముగా పఠించి కృతకృత్యులు గాగోరుచు న్నాను'' అని తొలిపలుకులో అన్నారు.

2. స్టడీస్ ఇన్ ద్రవిడియన్ ఫైలాలజీ: (ద్రావిడ భాష శాస్త్ర పరిశీలనము) ఈ ఆంగ్ల గ్రంథం ఆర్య ద్రావిడ భాషల పరస్పర ప్రభావాన్ని తెలుపుతూ, నామ విభక్తి క్రియావిభక్తుల విషయంలో ద్రావిడ భాషల సంయుక్త పద రూపత్వ లక్షణాన్ని వివరిస్తుంది.

3. తెలుగు లాంగ్వేజ్ ఇన్ ద ఫస్ట్ మిలినియం ఎ.డి: (ప్రాఙ్నన్నయ యుగంలో తెలుగు భాష) ఇది తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్య పరిశోధనాలయం జర్నల్‌లో ధారావాహికంగా మొదట ప్రచురితమైంది. క్రీస్తుశకం 1000 వరకు ఉన్న శాసనాలు ఆధారంగా ప్రాచీన తెలుగుభాషకు చారిత్రక వ్యాకరణం వ్రాయడానికి జరిగిన మొట్టమొదటి ప్రయత్నమిది.

4. భాషా చారిత్రక వ్యాసములు: రామకృష్ణయ్య గారు వివిధ పత్రికలలో ప్రచురించిన భాషా శాస్త్ర చారిత్రక వ్యాసాల సంకలనమిది.

5. సంధి: ఈ గ్రంథం రామకృష్ణయ్యగారి మౌలిక పరిశోధన పద్ధతికి మణిమకుటం. దీనిలో ఆయన తెలుగులోని సంధి నియమాలను చారిత్రక పద్ధతిని అనుసరించి ఇతర సన్నిహిత భాషా లక్షణాలతో సరిపోల్చి, అందులోని విశేషాలను సకారణంగా సమన్వయం చేయడానికి ప్రయత్నం చేశారు. సంధిలో ఉత్తునకు సంధి నిత్యంగా రావడానికి కారణం అది శబ్దానికి అవయవంగా సంబంధించింది కాకపోవడమే. ఈ విషయం ఎలా తెలిసింది? తెలుగు పదాలను సోదర

భాషా పదాలతో పోల్చి చూడడం వల్ల అవన్-అవన్డు-వాడు; తోల్-తోలు. శబ్దంలో చివరి ఉకారం అవయవం కానప్పుడు - అవయవికంగా సంబంధించ నప్పుడు అది లోపించినా అర్థానికి భంగం కలుగదు. అటువంటి స్థితిలో సంధి నిత్యంగా కనిపిస్తుంది. క్వార్థకేకారం, షష్ఠి అకారం, వ్యాకరణార్థ బోధకాలు గనుక అవి సంధిలో లోపించవు. కాని, లోపించిన ఉదాహరణలూ ఉన్నాయంటే, వాటికి సమన్వయమూ చూపారు రామకృష్ణయ్యగారు. ఇలా లోప సంధి, ఆగమ సంధి, ఆదేశ సంధి - వీటిని సకారణంగా అన్వయించి చూపారు. పాద-ఇల్లు-పాదరిల్లు అయిందంటే అక్కడిరకారం (రేఫ) చారిత్ర కావశేషం (Historical Survival) అన్నారు. పాదరు పాదయొక్క పూర్వరూపం. పాదరు- ఇల్లు=పాద రిల్లు కొంతకాలానికి శబ్దంలోని రేఫ లోపించి పాద వ్యవహారంలోకి రాగా, పాదరిల్లు లోని రేఫ ఆగమంగా నిరూపించారు వైయాకరణులు. కొమరు-ఆలు-కొమరాలు కాగా, ఏతత్సామ్యం చేత ఈ రేఫ మరికొన్ని విశేషణ సమాసాల్లోకి ప్రసరించింది - పేదరాలు, బీదరాలు లాగ. ఆదేశ సంధికి గసడదవాదేశ, సరళాదేశ సంధులు ఉదాహర ణాలు కదా. ఈ రెండూ కూడా నిజానికి వర్ణ సమీకరణం వలన కలిగేవే. వాడు + కొట్టె=వాడు గొట్టె. ఇక్కడ కకారం అజ్మధ్యస్థం అయింది కదా. అచ్చులు నాదాలు. ఈనాద వర్ణాల మధ్య ఉన్న శ్వాస స్పర్శకకారం నాదాస్పర్శగకారంగా మారింది. పూచెన్ + కలువులు=పూచెన్గలువలు. నాదనకార ప్రభావం వల్ల పక్కన ఉన్న శ్వాసకకారం నాదగకారమైంది. సమాస సంధిలో కలిగే విలక్షణమైన వ్యాకరణ కార్యాలకు రామకృష్ణయ్యగారు కారణాలేమిటో సూచించారు. పూవు + రెమ్మ=పూరెమ్మ అని వ్యాకరణ కారుడు చెబుతాడు. నిజానికి పూవు యొక్క పూర్వరూపం పూ. cf ఆవు యొక్క పూర్వరూపం ఆ. పూ+రెమ్మ=పూరెమ్మ. ఒక కాలంలో భాష ఈ ఏకాక్షర ధాతువులను సహించక ద్వ్యక్షర ధాతువులుగా మారాయి పూవు, ఆవు ఇత్యాదిగా. అప్పుడు వ్యవహారంలో ఉన్న రూపాలకు ప్రక్రియ చెప్పేటప్పుడు వులోపం చెప్పుకోవలసి వచ్చింది. లేన్+కొమ్మ = లేఁగొమ్మ. త.ఇళంగొంబు 'ఇల' 'ఎల' అయింది. ఉదా: ఎల మావి. లే క్రమంగా లేంత అయింది. న్ త అనుబంధ ప్రత్యయం. ప్రాన్ + కెంపు=ప్రాంగెంపు. ప్రాంత ప్రాచీన రూపం.

సంధి గ్రంథంలో లోపా గమాదేశ వికారాలను రామకృష్ణ య్యగారీ విధంగా చారిత్రికంగా సమన్వయించి చూపారు. ఇదే విధంగా భాషలోని కొన్ని ఇతరాంశాలను (నామ విభక్తి క్రియా విభక్త్యాదులు) కూడ వారు కొన్ని వ్యాసాలలో చర్చించారు.

సంధి వంటి గ్రంథం ఇంతవరకు తెలుగులో వెలువడ లేదు.

6. ద్రవిడియన్ కాగ్నేట్స్: (ద్రావిడ భాషా సమాన శబ్దాలు) రామకృష్ణయ్యగారు దక్షిణ ద్రావిడ భాషలలోని పదాలను ఈ గ్రంథంలో ఏర్చి కూర్చారు. తులనాత్మక వ్యాకరణాధ్య యనానికి ఇది కావలసిన ప్రాథమిక సామగ్రి. మూలద్రావిడ భాషా స్వరూపాన్ని పునర్నిర్మాణం చేయడానికి ధ్వనుల్లోను అర్థాల్లోను ఆ భాషా రూపాల్లో కాలక్రమాన కలిగిన మార్పులను తెలుసు కోడానికి ఈ పద జాలం అత్యవసరం. కాల్డ్వెల్ తన కంపేరిటివ్ ద్రవిడియన్ గ్రామర్‌లో ఈ విషయం చెప్పాడు. ద్రావిడ భాషా సమాన పదజాలాన్ని తీసుకొని ఒక పుస్తక రూపంలో ప్రకటించడంలో వీరిదే ప్రథమ ప్రయత్నం. ఇందులో ఆయా పదాల దగ్గర చెప్పిన నోట్స్‌లోను, ఉపోద్ఘాతంలోను అనేక విషయాలు వీరు ప్రతి పాదించారు.

అన్నల్స్ ఆఫ్ ఓరియంటల్ రీసెర్చ్ మొదలయిన పత్రికలలో ప్రచురితమైన పెక్కు వ్యాసాలు - ద్రవిడియన్ ఫొనెటిక్స్, ద ద్రవిడియన్ ఇన్వెనిటివ్, ద ద్రవిడియన్ ప్యాసివ్, ద్రవిడయన్ ఇన్‌ఫ్లెక్షన్ - మొదలయినవి ఆంగ్లంలో ఉన్నాయి. ఈ గ్రంథాలు, వ్యాసాలు ద్రావిడ భాషల ధ్వని పదవాక్య నిర్మాణంలో సామ్యాన్ని చూపడమే కాక తెలుగు సంస్కృతజన్యమనే సిద్ధాంతాన్ని పరాస్తం చేస్తాయి.

2. సాహిత్య విమర్శ గ్రంథాలు:

1. ఆంధ్ర భారత కవితా విమర్శనము. రామకృష్ణయ్యగారు ఈ గ్రంథం పీఠికలో ఇలా అన్నారు. ''భారతమే ఈ భాషలో మొదటి యుద్గ్రంథమగుటచే తద్భాషా వాఙ్మయ పరిణామము నకిది ఎంతవరకు తోడ్పడినదో తెలిసికొన వలసిన యావశ్య కత కలదు. కావున భారతకథకు తత్తద్దేశకాల పరిస్థితులకు నెట్టి సంబంధము కలదో, ఇది ఆంధ్ర భాషా పరిణామమున కెట్లు తోడ్పడినదో, కవిత్రయము యొక్క, అందు వ ముగా కవిబ్రహ్మ యొక్క కవితా నిర్మాణ చాతుర్య విశేష గుణములు కలదగుటచే సర్వాతిశాయియై వెలం న్నదో పరిశీలించి వివరింపగల విమర్శన ఆవశ్యకము.'' ఈ మాటలకు అనుగుణంగా ఈ ఉత్తమ గ్రంథం రచించారు హిందూ పత్రికలో ఈ ఉత్తమ గ్రంథంపై వెలువడిన సమీ ''కవిత్వతత్త్వ విచారముతో సాహిత్య విమర్శలో విప్లవాత్మ మైన మార్పులు తెచ్చిన కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారే ఆంధ్ర మహాభారతంపై విమర్శనాత్మకమైన పరిశీలనను వెలువరిస్తే రని తెలుగు సాహిత్య ప్రపంచం ప్రతీక్షించింది. కాని, కోరా

రామకృష్ణయ్యగారి రచన అలాటి అవసరాన్ని తీర్చింది.'' అని ముక్తకంఠంతో ప్రశంసించింది. ఈ గ్రంథం మహారంజకమై పాఠకుల హృదయాలపైన, అనంతర కాలంలో వచ్చిన భారత విమర్శలపైన చెరగని ముద్ర వేసింది

దాదాపు 500 పుటల ఈ గ్రంథంలో (1) ఆంధ్ర వాఙ్మయము- ఆంధ్ర మహాభారతము, (2) మతస్థితి - వాఙ్మయము, (3) భారతాంధ్రీకరణము - తిక్కన (4) తిక్కనార్యుని కళాప్రతిభలు అనే నాలుగు భాగాలున్నాయి. విపులంగా జరిగిన చర్చలో ముందు ఎవరూ పరిశీలించని, నూతనమైన విషయాలను ఎన్నిటినో శ్రీ రామకృష్ణయ్యగారు వెలుగులోకి తెచ్చారు. వాటిని సంగ్రహంగా ఇలా పేర్కొనవచ్చు.

మొదటి భాగం: నన్నయాదుల కంటె శ్రీనాథ సుకవి కంటె ఎంతో ముందంజ వేసిన తిక్కన ''దేశీయపు పలుకుబడిని ఆ మాత్రమైనను చిరస్థాయిగా నిలుపవలెననెడి తలంపుతో'' రచన కొనసాగించాడు. తిక్కన భారతంలో కనిపించే ' చీనాంధ్ర భాషా ప్రయోగ చమత్కృతులు మరొక చోట కా ము. ఈ విధంగా నన్నయ కన్నా గూడ తిక్కన ఆంధ్రభా మహోపకారకుడయ్యాడు. తిక్కన శిల్పం గొప్పగా కథాకథన గౌరవ వేగాల మాటున దాగి ఉంటుంది.

నన్నయ అవతారికలో ఎక్కడచూచినా, కర్మపరమైన వైదికమతమే దర్శన మి ంది. నన్నయ తాను రచించిన భాగాలన్నిటినీ ఈ దృ నే రచించినట్లు తోస్తుంది. అందుకు ఉదాహరణ భా తంలోని మంగళాచరణ శ్లోకం. పంపకవి విక్రమార్జున విజయంలో అరికేసరి రాజును పొగడినట్లు, రాజును నాయకునితో ఐక్యం చేసి రచించినట్లు, నన్నయ రాజ రాజ నరేంద్రుని భరతవంశీయుడుగా స్తుతించాడు. ఈ విషయంలో కవులిద్దరికీ పోలికలున్నాయి. కాని, పంప, నన్నయ కావ్యాలకు భేదం చాలా ఉంది. నన్నయకు వైదిక ధార్మిక విషయ వర్ణన సందర్భంలో ఉత్సాహం పెరుగుతున్నట్లు తోస్తుంది. ఈ సంగతిని ఇంతకు ముందు ఎవరూ గుర్తించలేదు.

నన్నయ తర్వాత నన్నయ అంతటి వాడుగా ప్రసిద్ధి పొందిన అథర్వణుడు విరాటోద్యోగ భీష్మపర్వాలను రచించాడు. ఇతడు జైన మతావలంబి. కనుక తత్సంప్రదాయాను సారంగా రచించాడు. భారత కథే అయినప్పటికి ఆ రచన రూపు మాసింది. (ఇది రామకృష్ణయ్యగారు చెప్పిన మరొక కొత్త సంగతి) అందువల్లే తిక్కన భారతానికి వచ్చిన ప్రచారం అథర్వణుని భారతానికి రాలేదు. అది మరుగు పడింది.

తిక్కనార్యుని కళా ప్రతిభలు - అనే నాల్గవ ప్రకరణంలో మూల కథపై తిక్కన వేసిన ఆంధ్రతాముద్ర, తిక్కనార్యుని వర్ణనలు, ప్రకృతి వర్ణనలు, తిక్కన మనోవృత్తి వివరణ శక్తి, నాటకకళాచాతుర్యం, తిక్కన శృంగార వర్ణనలు, పాత్ర పోషణ రీతులు, రసపోషణ రీతులు, నాటక రీతులు, తిక్కనార్యుని భాషా శైలులు, పూర్వోత్తర సందర్భాలకు జక్కని పొందిక కల్పించుట, ఉపమాలంకార ప్రయోగము, సందర్భానుసారముగ భావమును స్ఫురింప జేయుపద రచన, ఆంధ్ర భాషా జాతీయ ప్రయోగనైపుణ్యము, అర్థము మారిన ధాతువులు, పదజాలము, కారకవిశేషములు అనే ఉప శీర్షికలలో తిక్కనార్యుని రచనారామణీయ ప్రవాహాన్ని రామకృష్ణయ్యగారు మరవలు పారించారు. భారతాంధ్రీకరణంలో తిక్కనార్యుడు అనుసరించిన తీరును అతని రచనా శక్తిని సమీక్షిస్తూ రామకృష్ణయ్యగారు వ్రాసిన ఉపసంహార వాక్యాలను ఇక్కడ ఉదాహరించడం విధిగా భావిస్తున్నాను:

''ఇట్లు సహజంబై, సలక్షణంబై, శక్తిమంతంబై, జాతీయ యుక్తంబై, దేశీయ బహుళంబగు నాంధ్రభాషలో, భవ్యకవితావేశుండు, విజ్ఞాన సంపద్విఖ్యాతుండు, సంయమిప్రకర సంభావ్యాను భావ్యుండునగు కృష్ణద్వైపాయను డర్థిలోక హితనిష్ఠం బూని రచించిన లేఖ్యంబగు నీ యామ్నాయమునందలి యర్థమును బ్రబంధ మండలిగా రచించి యాంధ్రావళికి మోదముం గూర్పనెంచిన తిక్కనార్యుడు 'హృదయాహ్లాది చతుర్థ మూర్జిత కథోపేతంబు నానారసాభ్యుదయోల్లాసి' యగు నీ విరాట పర్వమును రచించు సందర్భమున, సంస్కృతమూలము నందలి యర్థమును కావ్యకళా దృష్టితో జూచి యందలి విషయముల యౌచిత్యానౌచిత్యములను, గుణదోషములను పరిశీలించి మూలమునందలి, యే విషయము నెచ్చట నుపయోగించు కొనవలెనో దాని నచ్చో నుపయోగించుకొనుచు; సందర్భానుకూలముగ రసమును బోషించుచు, పాత్రల శీలమును వ్యక్తీకరించుచు, సంభాషణలను బెంచుచు, కథాంశములను దారుమారు చేయుచు, కావ్యకళా సౌందర్యమునకు దోడ్పడని సందర్భములను విడనాడుచు, నద్ధ్వని బోషించుట కనువగు వర్ణనలను - అనగా ప్రకృతి వర్ణనలను, శీలపోషక వర్ణనలను, భావచ్ఛాయాసూచక వర్ణనలను, మనోవృత్తి ప్రకాశక - ప్రస్ఫోరక వర్ణనలను, స్వీయ దేశీయాచార వర్ణనలను సందర్భాను కూలముగ స్వయముగ రచించి చేర్చుచు, దనభాషాంతరీకృత గ్రంథము నత్యంతరసోద్బోధకంబై కావ్యకళ కాదర్శ భూతంబై స్వతంత్రంబగు నుత్తమ ధ్వని కావ్యముగ నొనర్చి ధన్యుడైనాడు. ఆంధ్రావళి కత్యంత మోదముం గూర్చినాడు. భక్తకోటికి వరణీయుడైనాడు. తాననుభవించిన కవిత్వతత్త్వనిరతి

శయానుభావానందమును తన దేశీయులకు కూడ చవి కొలిపి నాడు. ఇక ఉద్యోగాదులగు తక్కిన పదునాల్గింటిలో గూడ నాంధ్రావళి యీ మహనీయుని భావశిల్ప మహత్త్వము నారసి యత్యంతామోద భరితులై కావ్య రసాంబుధినద్వైతానం తాంబుధి నోలలాడుదురు గాక!''

ఈ ఆంధ్ర భారత కవితా విమర్శనము సమకాలిక కవి పండిత విమర్శకుల మన్ననలను విశేషంగా పొందింది. రామకృష్ణయ్యగారు సంస్కరించి ప్రచురించిన విష్ణుమాయా నాటకం మున్నగు గ్రంథాలు పండితుల ఆదరం పొందాయి. ఆ విమర్శలను, అభిప్రాయాలను కొన్నిటిని ఇక్కడ పొందుపరుస్తున్నాను.

సమీక్షలు, అభిప్రాయాలు

HINDU: 18 JUNE 1930

[Telugu - pp.459, Price.2/- By Korada Rama Krishnaiya, M.A. Senior Lecturer in Telugu, Oriental Research Institute, Madras University, Published in the Andhra Grandha Mala in the Andhra Patrika Office, Madras]

It has long since been expected that Mr.C.R. Reddi would fulfil his promise of giving the Telugu public a rigid critical revaluation of Mahabharata in general and the Telugu version which he along with many of his countrymen, believes to be an original creation in particular. We hope the critique on Mahabharata will yet see the light of day. Meanwhile we cannot be too grateful to the younger men, especially of the attainments of Mr. K. Ramakrishnaiya, who are taking up the task of paying a pious tribute to the memory of the Telugu poets of the Mahabharata....

Mr. Ramakrishnaiya herein deals with only a portion of the work of the poet Tikkana - Virataparvamu. He has done well in thus restricting his sphere of work, for to judge the work of a poet of the eminence and loneliness of Tikkana much can be gained by focussing light upon single spots more than by surveying a poet's achievment of such wide range and complexity. **The work is scholarly without being pedantic and interesting without being too 'popular'.** The pre-Nannaya period in Telugu Literature is traced with great skill and Nannay's love for Vedic tradition and Tikkana's Advaita are brought out by decisive internal evidence. The comparison of Tikkana's work with the original Sanskrit of Vyasa is very illuminating. The author has chosen the right passages and his method of treatment is extremely interesting. There is much force in his contention that Tikkana planned and executed the Virataparvamu as a model type of Prabandha and its great and continued influence on subsquent writers who unquestionably borrowed many points of beauty and techincal form, although they could not equal him in the stately march of his verse which charges with the tramp and impetus of cavalry, is profusely illustrated from later poets. **The enumeration of the artistic qualities of Tikkana's verse shows rare insight and critical acumen in the author,** and there is no doubt that he would have driven home much better the uniqueness of Tikkana's method by drawing a comparison in style and attitude towards life between him and his great predecessor Nannaya. There are not occasions lacking even in Virataparvamu, if only Tikkana had the mind, to undertake natural description, but he is always preoccupied with the poignant drama of conflict in human nature and portrays nature only as a dim and passive ground against which he paints the luminous figures of the Epic. Nannaya, on the contrary, is always fascinated with the trees, the forest breezes and the mountains and can hold communion with nature untrod by human feet.

Apart from these major considerations, there are in the book many passages of absorbing interest to the admirers of Tikkana. We anxiously await further studies from the pen of this gifted author and hope he would take us at some early date to the very end of this great work which belongs to the ages.

RARA

The Journal of the Andhra Historical Research Society

(Volume VI - October 1931 - Part 2).

It is the result of the author's work as the Madras University Reader in Telugu in 1928. It is a good attempt at a critical and historical study of the Telugu Language and its Literature as found in Andhra Bharatam. The author has compared the Telugu Virata Parvam with the Sanskrit Original with a view to assess the real worth of Tikkana's poetic beauties, and has given us several extracts from the same.

At the outset, in the first part, he traces the several stages in the evolution of Telugu script and language with the help of certain Old Telugu inscriptions of the Eastern Chalukyas and Eastern Gangas. He then describes the style and compostion of Bharatam. In the second part, he describes the religious history of the Dekkan and South India under the Andhras, the Pallavas and the Chalukyas and narrates the reasons that lead to the Edition of Telugu Bharatam. The author then quotes several passages from both the Sanskrit original and the Telugu transalation to show the differences in subject-matter, style, etc. The author thus describes the descriptive skill of Nannaya.

In the third and fourth parts, he describes the several beauties of Tikkana Somay- i's Telugu translations and descriptions by qu ng several passages from Virataparvam wh ch ought to be read by every one. As the author rightly describes, there is a systematic arrangement of ideas with a motive to produce dramatic effect and as for poetic skill and style, it is inimitable.

We heartily congratulate the author on the excellent work he has produced and **we think literary criticism should flow hereafter on the lines suggested by him.**

R.S.R

Opinions of Contemporaries

I

Sri Tekumalla Achyuta Rao Pantulu Garu, M.A., L.T., Head Master, Training School, Rajahmundry, dated 24-1-1932

I thank you very much for having sent me a copy of your excellent criticism of the Andhra Maha Bharatam written by you under the title Andhra Bharata Kavita Vimarsanamu. I was much pleased to go through the book and find such excellent criticism at your hands on the best portion of the Telugu Bharatam, namely, the Virata Parvam. Your criticism, I think, is the first of its kind which I have had the pleasure of perusing during recent years. Several Telugu scholars and poets have had their say about the merits and defects of our greatest national poem namely the Andhra Maha Bharatam written by our poetic Trinity. But I have no hesitation in saying that **I found your critcism to be by far the best yet available on the subject.** You have made your criticism modern in the best acceptance of the term without calling yourself off from the time-honoured traditons of our ancient Literary Critics, namely, the Rhetoricians. You have brought into your book an unprejudiced mind full of appreciation of the author and at the same time alive to the deficiencies judged by the ideal standards of criticism. Your estimate of Tikkana as the national poet who has fashioned the life and literature of the Andhra country is entirely agreeable to me. An ill-natured critic of your work may pick out a flaw here or a flaw there, or a discrepancy here or a discrepancy there but such ill-natured criticism apart, every real scholar in Andhra Desa should, I think, be grateful to you for your performances on such a large scale. The zeal and enthusiasm with which you have evidently approached the subject make me hope that you will not give up the subjects after this first attempt but will continue it in

some more volumes until you complete your studies in the Andhra Bharata. I wish to suggest to you for your consideration the following comprehensive scheme of criticism.

1. First three parvams (Nannaya and Yerrapragada). 2. Udyoga Parvam. 3.Yuddha Panchakam. 4.Santi Panchakam. and 5.The last three parvams.

If you complete these things you will be giving quite an insight to every Andhra to understand and appreciate the full value of this, the greatest Andhra poem.

II

Chilukuri Narayana Rao, M.A., Ph.D.,
Lecturer in Sanskrit, Telugu, & Kannada,
C.D. College, Anantapur.

The above book is a scholarly study of the Telugu Mahabharata and is the first extensive appreciation of that great work. Beyond stray articles in the press, there has not appeared so far any study in a book form carried on in a systematic manner. The author is to be congratulated on the **excellent exposition of the subject which is new in the field of Telugu literary criticism.** The first chapter of this book deals with the methods of literary criticism and divides Telugu Literature into various ages based on well defined characteristics and acquaints us with the earliest extant remains of the Telugu Language. The second chapter deals with the religious and social conditions at the time of the writing of the Telugu Mahabharata and institutes a comparison between the points of view of approach to the subject by Nannaya and Tikkana. Nannaya had the vaidiki and religious outlook whereas Tikkana was a poet par excellence. The third chapter makes an elaborate study of the Virataparva translated by Tikkana and is well worth reading by Telugu scholars. The fourth chapter continues the study of the same, deals with the poetic qualities of Tikkana and ends with the linguistic peculiarities of the poet. We hope that the author will continue his studies in this direction and enrich Telugu Literature by his writings.

III

Dr. B. Seshagiri Rao Pantulu Garu, M.A., Ph.D., D.Hist., E.T.Litt. (WIES) Professor of English and Comparative Literature, M.R. College, Vizianagaram.

I have read with great interst the Critical Essays on Bharata by M.R.Ry. Korada Ramakrishnaiya Garu M.A., of the Oriental Research Institute of the University of Madras.

His work on Tikkana which bulks most largely in these Essays is inspired by a noble and really original conception and so far as it goes is quite valid. What Tikkana suggested in calling his Parvams a "Prabhandha - Mandali" has been amply and justly sustained by this critique.

Apart from all critical controversies on side issues raised by his publication. I am sure **these aspects of his work will last for all time to his credit** and entitle him to the gratitude of all lovers of the Telugu Mahabharata.

2. దక్షిణ దేశ భాషా సాహిత్యములు - దేశి: ఈ గ్రంథ ఆర్యేతర భాషాభావనలు ఆర్య సంస్కృతిలో అంతర్వాహినులుగా, విడదీయరానంతగా చేరిపోయినవ నిరూపిస్తుంది. దక్షిణ భాషల ప్రాచీన సాహిత్యంలో ఛందస్సాహితీరీతుల విశేషలక్షణాలను బట్టి ప్రాచీన దక్షిణ దేశీయమైన దేశికి సంబంధించిన వివిధ విషయాలను ఈ గ్రంథం తలస్పర్శిగా పరిశోధిస్తుంది. ఈ గ్రంథంలో ఆర ప్రకరణాలున్నాయి: (1) భాషాసారస్వతములు-దేశి (2) దక్షిణదేశభాషల విశేష లక్షణములు, (3) దక్షిణ దేశభాష సారస్వత లక్షణములు, (4) ఆంధ్రము-తెలుగు, (5) ఛందస్సాహితీరీతులు, (6) దేశిరచనలు.

మొదటి ప్రకరణంలో - భాషా విషయంలోను ఛందస్సాహితీ రీతుల విషయంలోను దక్షిణ భాషలక

సహజం, సమానం అయిన సంప్రదాయ పద్ధతే 'దేశి' అని నిర్వచించారు. రెండవ ప్రకరణంలో - ద్రవిడ ధాతు లక్షణం, వర్ణ సమామ్నాయం, ధ్వని లక్షణాలు, హ్రస్వ ఎకార ఒకార, మూర్ధన్యాక్షరాలు, శకటరేఫ ళకారాలు, అనుస్వారానికి అనునాసికం వ్రాయడం, సంధి, లింగ వివక్ష, విభక్తి స్వరూపం, విశేషణాలు, ఉత్తమ పురుష సర్వనామ బహు వచన రూపం, సంబంధార్థక సర్వనామాలకు వాడుకలేక పోవడం, క్రియా రూపాలు. వ్యతిరేకార్థక క్రియా రూప ప్రక్రియ, సముచ్చయార్థానికి మారు క్రియా జన్య రూపాలు వాడడం, నామ క్రియలు, వాక్యనిర్మాణం, శబ్దజాలం చర్చించారు. వాటిలో ద్రావిడభాషలకున్న సామ్యం చూపారు. మూడవ ప్రకరణంలో దక్షిణ దేశ భాషా సారస్వతాల విశిష్టలక్షణాలు చర్చించారు. సంస్కృత ప్రాకృతాల సంబంధంతో దక్షిణ భాషలలో కలిగిన మార్పు, మార్గ పద్ధతి అనుసరణ వల్ల దేశికి కలిగిన మార్పు వివరించారు. నాల్గవ ప్రకరణంలో - ఆంధ్రము-తెలుగు సహజ సంబంధం లేని పదాలయినా క్రమంగా పర్యాయా లయ్యాయని, త్రిలింగ శబ్దం తెలుగు అనే దేశిపదానికి సంస్కృతీకరణమేనని వివరించారు. ఐదవ ప్రకరణంలో - దేశిచ్ఛందాలయిన మాత్రాచ్ఛందస్సును విపులంగా చర్చించి, నన్నయ కన్నడ కవుల వలె కొన్ని దేశిచ్ఛందస్సులను స్వీకరించినా సంస్కృత ఛందస్సును స్వీకరించి, అక్షర రమ్యత పాటించి సంస్కృత తత్సమభాషను వాడి, వివిధ రూపాలలో ఉన్న దేశ్యశబ్దాలలో శిష్టుల వ్యవహారంలో ఉన్న పదాలతో, చంపూకావ్యపద్ధతిలో, భాషను నియమించి భారత రచన చేశాడని వివరించారు. చివరిదయిన ఆరవ ప్రకరణంలో దేశిరచనలను గురించి చర్చించిన పిదప తెలుగు లాక్షణికులు దేశి రచనలలో కొన్నిటిని మాత్రమే గ్రహించి తక్కినవాటిని వదలి వేసినా, వాటిలో అనేకం చిరకాలంనుంచీ సామాన్య జన వ్యవహారంలో ఉన్నా యని తెలిపి ''వీనికి సరియైన లక్షణ సమన్వయము, లక్ష్య సంపాదనము, భిన్నభాషలలోని దేశి రచనలకు గల పరస్పర సంబంధాన్వేషణము, భిన్నములగునీ ఛందోరీతుల మూల తత్త్వ పరిశీలనము, ఆయా దేశభాగములం దింకను నిలిచిన దేశిరచనల సంగ్రహణము, వాని ముద్రణము'' జరుగాలని ఆకాంక్షించారు.

3. సారస్వత వ్యాసములు: (1) దీనిలో జాతీయ జీవనము: వాఙ్మయము, (2) విమర్శన పద్ధతులు (3) నన్నయకు పూర్వమాంధ్ర వాఙ్మయస్థితి (4) ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రము: యుగ విభజనము (5) భారతాంధ్రీ కరణము: ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ- అనే ఐదు వ్యాసాలున్నాయి. దేశంలో ఒక్కొక్క కాలంలో కలిగే వివిధ రూపాలయిన విప్లవాలు జాతీయ జీవనాన్ని ఎలా మార్చుతాయో, అదే విధంగా భాషా వాఙ్మయాలను గూడ మార్చగలిగి ఉంటాయని మొదటి వ్యాసంలో సహేతుకంగా చారిత్రకంగా తెలిపారు. రెండవ వ్యాసంలో విమర్శనం పెక్కు రీతులుగా ఉన్నదని, చారిత్రక విమర్శ, కవిజీవితానికి, కృతికి గల పరస్పర సంబంధంతో విమర్శించడం, తత్త్వ విమర్శ అనేవి ప్రధానమని, విమర్శనం అలంకార శాస్త్రాంతర్భాగం కాదని, విమర్శ దోషారోపణం కాదని, అంత మాత్రాన దోషాలను మరుగు చేయరాదని, రచయిత ఎడల సానుభూతితో ప్రవర్తించాలని సూచించారు. మూడవ వ్యాసంలో, నన్నయ తనకు పూర్వం అస్తవ్యస్తంగా ఉన్న, సంస్కృత పదాలను యథాతథంగా ప్రయోగించే పండితుల పద్ధతిని, కేవలం గేయ ప్రధానమైన దేశ్య పద్ధతిని సంస్కరించి మేళవించి, పండితుల ఆదరం పొందడానికి వీలుగా శిష్టభాషలో భారతరచనకు పూనుకున్నాడని తెలిపారు. నాలుగవ వ్యాసంలో ఆంధ్ర వాఙ్మయాన్ని (1) అజ్ఞాత యుగం - లేక ప్రాఙ్నన్నయ యుగం క్రీస్తు శకం 1-1000 వరకు, (2) భాషాంతరీకరణ యుగం - లేదా కవిత్రయ యుగం - క్రీస్తుశకం 1000-1500, (4) ప్రబంధ యుగం - క్రీ శకం 1500-1700, (5) దక్షిణ దేశ వాఙ్మయ యుగం - స్తుశకం 1700-1800, (6) ఆధునిక యుగం - 1800-19 0 - అని ఆరు యుగాలుగా విభజించి పరిశీలిస్తే పాఠకులకు వాఙ్మయ తత్త్వం గోచరమవుతుందన్నారు. చివరి వ్యాసంలో, ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ భారతారణ్య పర్వశేషాన్ని శిథిల భాగపూరణంగా కాక స్వతంత్ర రచనగానే, నన్నయ రచించి నట్లే పూరించాడని సోపపత్తికంగా నిరూపించారు.

4. తెలుగు లిటరేచర్ ఔట్ సైడ్ ది తెలుగు కంట్రీ (తెలుగు దేశానికి వెలుపలి తెలుగు సాహిత్యం): దక్షిణాంధ్ర వాఙ్మయ యుగంలో దేశి సాహిత్య పునరుద్ధరణ, ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య శాఖలుగా పరిణమించిన కొన్ని సాహిత్య శాఖల అభివృద్ధి, తెలుగు దేశానికి వెలిగా ఉన్న రాజ్యాలను పాలించిన తెలుగు రాజుల చలవే. తరువోజ వంటి దేశీ వృత్తాలు ఎంత సులభంగా రాగ యోగ్యాలవుతాయో లేక బహుశా మొదట రాగ తాళలయలతో ఉన్న దేశి వృత్తాలే తర్వాత వృత్తాలుగా ఏర్పడినాయా అనే విషయాలు ఈ గ్రంథంలో నిరూపితాలు. ఇందులో ముసలమ్మలు పాడే పాటలలోను, బిచ్చగాళ్లు వీథులలో పాడే పాటలలోను, గ్రామ సీమలలో తక్కిన పని పాటలలో పాడే పాటలలోను తెలుగులోని పాత దేశీ ఛందస్సు ఇంకా సురక్షితమై ఉందని మనం విశ్వసించ వచ్చు - అని ఈ గ్రంథం మనకు హామీ యిస్తుంది.

5. కాళిదాసుని కళా ప్రతిభలు: ఈ పుస్తకం కాళిదాసుని వ్యక్తిత్వాన్ని, నాటక కళా నైపుణ్యాన్ని విశ్లేషిస్తుంది. రామ కృష్ణయ్యగారి తొలి రచనలలో ఒకటయిన ఈ పుస్తకం సాహిత్య విమర్శలో ఆధునిక పద్ధతులను అనుసరించాలని నొక్కి చెబుతుంది.

రామకృష్ణయ్యగారు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ ప్రాచ్యపరిశోధన సంస్థలోను, తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్యపరిశోధన సంస్థలోను పదిహేను ప్రాచీన గ్రంథాలను పరిష్కరించి విపుల పీఠికలతో ప్రచురించారు. నవనాథ చరిత్ర, పరతత్త్వ రసాయనము, వల్లభాభ్యుదయము, నన్నెచోడుని కుమార సంభవము మున్నగునవి ఆ పరిష్కృత గ్రంథాలు. వల్లభాభ్యుదయం కృష్ణా తీరంలోని శ్రీకాకుళ క్షేత్ర మాహాత్మ్యాన్ని విశేషంగా కీర్తిస్తుంది. అంతేకాక పౌరాణిక విషయాలను ప్రాచీనాంధ్ర రాజుల (సాతవాహనుల) చరిత్రను కూడ తెలుపుతుంది. కుమార సంభవం విచిత్ర మైన సాహిత్య సమయాలు, భాషా విశేషాలు విరజిమ్మే అపూర్వ అత్యుత్తమ కావ్యం. దీనిని రామకృష్ణయ్య గారు విచక్షణతో పరిష్కరించి అత్యంతామూల్యమైన పీఠికను, విచిత్ర పదాల, పలుకుబళ్ల, జాతీయాల, ప్రయోగాల పట్టికలను, పాఠాంతరాలను సంతరించారు. తిరుపతిలో శ్రీ రామకృష్ణయ్య గారు శ్రీనివాస విలాససేవధి (ద్విపద), వేంకటాద్రి మాహాత్మ్యము మున్నగు గ్రంథాలను పరిష్కరించి ప్రచురించారు. శ్రీ వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు ప్రారంభించిన శ్రీ వేంకటేశ్వర స్తుతి రత్నమాలను శ్రీనివాసాంధ్ర సాహిత్యానికి సంబంధించిన ఇతర గ్రంథాలను అన్నమాచార్యులకు సంబంధించిన వ్యాసాలను పరిష్కరించి ప్రచురించారు. ఒకప్పుడు విశ్వవిద్యాలయంలో పాఠ్య గ్రంథంగా ఉన్న భీమేశ్వర పురాణ భాగాలను విపుల పీఠికతోను, టీకాతాత్పర్యాలతోను ప్రచురించారు. ''ఈ గ్రంథం కేవల భాషాంతరీ కరణము కాకుండుటచే, నిందు గల్పనాస్వాతంత్ర్యము హెచ్చు. భాషా చమత్కారము నాంధ్ర పద సాంద్రత గలిగి పాత్రోచిత సంభాషణలతో గూడి హృదయంగమముగా నున్నది. అతి హృద్యంబగు నీతని శైలిని 15వ శతాబ్ద మందలి కవులందరు ననుకరింప జూచిరని చెప్ప వచ్చును.'' అని పీఠిక చివర అన్నారు.

3. సాంస్కృతిక వ్యాసాలు:

రామకృష్ణయ్యగారు మన సంస్కృతికి సంబంధించిన ఎన్నో మౌలిక వ్యాసాలను ప్రచురించారు - తాళిబొట్టు మంగళసూత్రం, ఆంధ్రము - దక్షిణాపథ సంస్కృతి, అక్క మహాదేవి వచనాలు మొదలయినవి. తమిళ కన్నడ సాహిత్యాలకు సంబంధించిన వ్యాసాలు, రేడియో ప్రసంగాలు అసంఖ్యాకంగా ఉన్నాయి. ఇవి తులనాత్మక పరిశీలన జరిపే విద్వాంసులకు చాల ప్రయోజన కరమైనట్టివి.

వివిధ పత్రికలలో చెదురుగా ఉన్న వ్యాసాలు ఎన్నో పుస్తక రూపం పొందవలసినవి ఉన్నాయి. అలాగే ఇప్పుడు లభించని వారి పుస్తకాలు కూడ పునర్ముద్రణ పొందవలసి ఉంది.

తిరుపతిలో 1940 మార్చిలో జరిగిన ఆల్ ఇండియా ఓరియంటల్ కాన్ఫరెన్సులో తెలుగు విభాగానికి రామకృష్ణయ్యగారు అధ్యక్షత వహించారు. తమ 37 పుటల అధ్యక్షోపన్యాసంలో తెలుగు భాషా సాహిత్యాల చరిత్రను, జరుగుతున్న పరిశోధనను విహంగమ దృష్టితో పరికించి, భావి కర్తవ్యాన్ని సూచించారు. ఇదొక అమూల్య మైన అధ్యక్షోపన్యాసం.

నిండు గోదావరి జీవితం

రామకృష్ణయ్యగారు నిరాడంబరులు. మితభాషులు. అజాత శత్రువులు. వారి జీవితం నిండు గోదావరి వలె గంభీరంగా, ఏక ధాటిగా సాగింది. ధోవతి, కోటు, తలపాగా - అప్పటి ఉద్యోగుల సాధారణమైన దుస్తులు. వారు దేనికీ తాపత్రయ పడలేదు. ఉద్యోగాల కోసం అంగలార్చలేదు. అవే వారిని వరించాయి. వారు బి.ఎ.లో అభిమాన విషయంగా పార్ట్ II లో సంస్కృతాంధ్రాలు చదివినందున విజయనగరం మహారాజా కళాశాలలో పార్ట్ III బియ్యే పెట్టినప్పుడు లెక్చరర్‌గా ఆహూతులయ్యారు. విజయనగరంలో ఉన్నప్పుడు ద్రావిడ భాషా తులనాత్మక పరిశోధన వ్యా[illegible]తులై వ్యాసాలు గ్రంథాలు రచించడం వల్ల మద్రాసు వి[illegible]విద్యాలయంలో 1927లో దేశభాషా శాఖలను పునర్వ్యవ[illegible]రించి దక్షి[illegible] దేశభాషలలో పరిశోధనను ప్రోత్సహించడా[illegible]కి నిర్ణయించి దానికి తగిన వారిని ఎన్ను కోవలసి వచ్చి నప్పుడు అప్ప[illegible] మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం వైస్ చాన్సలర్ సర్ రఘుప[illegible] వెంకటరత్నం నాయుడు గారి దృష్టి రామకృష్ణయ్యగారి[illegible] పడడం సహజం కనుక వారు వీరిని ఆహ్వానించారు. తిరుపతిలోని శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్య పరిశోధన సంస్థల[illegible] రీడరుగా ఉన్న వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు 1950ల[illegible] దివంగతులు కాగా, దేవస్థానం నిర్వహణాధికారి అయిన శ్రీ చెలికాని అన్నారావుగారు శాస్త్రిగారి స్థానానికి రామకృష్ణయ[illegible] గారిని ఆహ్వానించారు. ఇలా రామకృష్ణయ్య గారిని ఎప్ప[illegible] కప్పుడు అదృష్టమే వరించిం దనవచ్చు.

రామకృష్ణయ్యగారు ఆరోగ్యంగా ఉండేవారు. అనారో[illegible] కారణంగా ఎప్పుడూ సెలవు పెట్టలేదు. ఇల్లు ఆఫీసు అ

భేదం లేకుండా ఎప్పుడూ ఏదో పనిచేస్తూనే ఉండే వారు. చూడడానికి వచ్చే వారితో సంభాషించడంలోను భాషా సాహిత్య పరిశోధన విషయాలే ఉండేవి. పూర్వం విద్వాన్, ఎం.ఎ. పరీక్షలకు కళాశాలల్లో తరగతులు లేవు. అభ్యర్థులు ప్రైవేటుగా చదివి పరీక్షకు వెళ్లవలసివచ్చేది. వారు తరచు రామకృష్ణయ్య గారి వద్దకు వచ్చేవారు. వారికి రామకృష్ణయ్య గారు భాషా సంబంధమైన విషయాలు బోధిస్తూ ఉండేవారు.

కరుకైన క్రమశిక్షణ

వారు పరిశోధన సంస్థలో క్రమ శిక్షణను పూర్తిగా పాటించేవారు. ఒకచోట పనిచేస్తూ మరొక చోట ప్రలోభాలకు లొంగిపోయి అంతరాత్మకు, ఉద్యోగ విధులకు విరుద్ధంగా ప్రవర్తించడం వారు చేసేవారు కారు. అలాటి భావమే వారికి లేదు. ఒక మారు ఒక చిన్న సంఘటన జరిగింది. ఇంగ్లీషు ఏమీరాని ఒక జూనియర్ లెక్చరర్, వారికింద పనిచేసేవారు, కాల్డ్‌వెల్ గ్రంథాన్ని అనువాదః చేస్తానని పట్టుబట్టి విశ్వవిద్యాలయానికి సంబంధం లేని వారితో పొత్తు పెట్టుకొని, వారు విశ్వవిద్యాలయంలో పని చేసే తనకు తోడ్పడేటట్టు లోపాయికారీగా ఒప్పందం చేసుకొని, రామకృష్ణయ్యగారిని అనువాదానికి అనుమతి కోరారు. కాల్డ్‌వెల్ అనువాదానికి ఆంగ్లంలోనే కాక, భాషా శాస్త్రంలోను గంభీరమైన పాండిత్యం ఉండాలి. ఆ అనువాదం విశ్వవిద్యాలయంలో జరిగినప్పుడు వెలుపలి వారి జోక్యం ఉండరాదు. తమకు అర్హత లేనప్పుడు ఒక పనికి పూనుకోడం, ఇతరుల సహాయం పొందడం క్రమశిక్షణకు విరుద్ధమయినవి. కనుక రామకృష్ణయ్యగారు అనుమతి నిరాకరించారు. దానిపై ఆ జూనియర్ లెక్చరర్ వైస్ ఛాన్సలరుకు ఫిర్యాదు చేయగా, రామకృష్ణయ్యగారు వాస్తవ స్థితిని వివరించిన మీదట వైస్ చాన్సలర్ రామకృష్ణయ్యగారి క్రమశిక్షణ పద్ధతిని ప్రశంసించారు.

రామకృష్ణయ్యగారికి తోటలంటే చాల ఇష్టం. కనుక ప్రతి వేసవి సెలవుల్లోనూ అమలాపురానికి సకుటుంబంగా వెళ్లి తమ తోటలను చూచుకొనేవారు. చెట్లకు పాదులు కట్టడం, నీళ్లు పోయడం, కలుపు మొక్కలు తీయడం - అంటే ఎంతో ఆసక్తి వారికి.

ఇదంతా చూచి, పక్కవాళ్లు "సంవత్సరానికి ఒకసారి వచ్చి, కొన్ని రోజులు ఉండి పోయే వారికి ఈ కష్టం అంతా ఎందుకు?" అనే వాళ్లు.

తిరుపతిలో ఉద్యోగ విరమణ చేసిన తర్వాత రామకృష్ణయ్యగారు పూర్తిగా ఆధ్యాత్మిక చింతనాయత్తచిత్తులయి, ఉపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రాలు పరిశీలిస్తూ ఏవో వ్రాసుకుంటూ మననం చేస్తూ గడిపారు. వేంకటేశ్వర సంస్కృత కళాశాల పండితులు తరచు వచ్చి వారితో ఆధ్యాత్మిక విషయాలు చర్చించేవారు. అప్పుడు వ్రాసుకున్న విషయాలు ఎన్నో ఉన్నాయి.

రామకృష్ణయ్యగారి వైయక్తిక పవిత్ర జీవితం, సత్యనిష్ఠ, శ్రద్ధా సమావిష్టం అయిన సాహిత్య జీవితం నేటి నవయువకులకు, జిజ్ఞాసువులైన పరిశోధకులకు అనుసరణీయం.

కుమారుని కృషి

తెలుగులో చారిత్రక వ్యాకరణం, ఆంధ్ర భాషా సాహిత్యతత్త్వాన్ని తెలుసుకొనడానికి ఇంకా ఎంతో పరిశోధన జరగాలని వారు అనే వారు. మన భాషాతత్త్వాన్ని గూర్చి ఇతర దేశాలలో జరుగుతున్న పనిని గూడ మనదేశీయులు శ్రద్ధతో గమనించవలసి ఉన్నదని చెప్పేవారు. "తెలుగు భాషా పరిశోధనకు పూనుకొనేవారు చాలతక్కువగా వున్నారు. తెలుగు భాషా పరిణామం వివరించే చారిత్రక వ్యాకరణ రచనకు యువకులు పూనుకోవాలి" అనే వారు.

ఇలా కొన ఊపిరి వరకు తెలుగు భాషాసాహిత్యాల పరిశోధనే పరమార్థమైన రామకృష్ణయ్యగారు 1962 మార్చి 28 లో కీర్తిశేషులయ్యారు.

తండ్రిగారి సూచనతో ప్రోత్సాహితులయ్యారు వారి ద్వితీయ పుత్రులు ఆచార్య డాక్టర్ మహాదేవ శాస్త్రిగారు. ఆయన ఆర్థిక శాస్త్రంలో ఎం.ఎ. పట్టం పొంది సిమ్లాలో కేంద్ర ప్రభుత్వం కార్మిక శాఖలో పని చేసేవారు. ఆయన ఆ ఉద్యోగం మానుకొని కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయంలో రెండు సంవత్సరాలు భాషాశాస్త్రం చదివి ఎం.ఎ. పట్టభద్రుః డాక్టర్ సునీతి కుమార్ చటర్జీ పర్యవేక్షణలో "ది హి రికల్ గ్రామర్ ఆఫ్ తెలుగు" అనే అంశంపై పరిశోధ చేసి డి.లిట్. పట్టం పొందారు. ఆ డిలిట్ సిద్ధాంత వ్యాసాన్ని శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయం ప్రచురించింది. మహాదేవ శాస్త్రిగారు కొంతకాలం జర్మనీలో భాషా శాస్త్రాచార్యులుగా ఉన్నారు. శ్రీ కృష్ణదేవరాయ విశ్వవిద్యాలయంలో ఆంధ్ర శాఖాచార్యులుగా, అధ్యక్షులుగా ప్రశంసనీయంగా పని చేసి పదవీ విరమణ చేశారు. వీరి సిద్ధాంత వ్యాసం Historical Grammar of Telugu ఎంత ప్రయోజనకరమైందో తెలుపడానికి ప్రపంచ విఖ్యాత భాషాశాస్త్రజ్ఞులు డాక్టర్ సునీతి కుమార్ చటర్జీ, డాక్టర్ టి. బర్రో, డాక్టర్ సుకుమార్ సేన్ వ్రాసిన ముందు మాటలను ఇక్కడ ఉదాహరిస్తున్నాను:

Foreword
by
Suniti Kumar Chatterji

Emeritus Professor of Comparative Philology,
University of Calcutta;
Ex-Chairman, West Bengal Legislative Council;
National Professor of India in Humanities,
President, Sahitya Akademi

The present monograph unquestionably forms an important contibution to our serious study of Telugu linguistics in particular and of Dravidian in general. In order to arrive at a full and authentic study of the evolution of the Dravidian speech in India, there must be, as a basic preliminary, a series of detailed descriptive studies of all the Dravidian languages and dialects - or at least of the more important among them, important lingusitcally. Then after that there should be another series of historical grammars of these languages, the diachronistic treatment going parallelly with the synchronistic. The Indian scholars who speak the various Dravidian languages have now become quite alive to the importance of Dravidian studies. For a long number of decades, after his pioneer work of Robert Caldwell on the Comparative Grammar of Dravidian Languages of South India first appeared in 1854, Indian scholars were not so very much interested in Dravidian Linguistics particularily, although there were very erudite scholars of their mother-tongues among Tamilian, Keralan, Kannadiga and Andhra people. An eminent scholar of Sanskrit and Tamil like V. Swaminatha Aiyar virtually brought about a revolution in Dravidian Studies by giving through his critical editions nearly the entire mass of the oldest literature in any Dravidian language - the Sangam literature of Tamil, and that was over half a century ago. One by one Dravidian scholars began to make their appearance and take up seriously the histories of their mother-tongues. We have for example K.V. Subbayya, whose first essays on the historical grammar of Dravidian appeared in the Indian Antiquary in 1909. There were here and there isolated scholars like K.Amritha Rao, and there were scholars of the old type like K.Narasimhacharya for Kannada, L.V. Ramaswami Aiyar of Ernakulam had to his credit a great deal of very important work, but his career was cut short very early. We should also mention that veteran scholar of Sanskrit and Tamil Dr. P.S. Subrahmanya Sastri, whose valuable contributions on Tamil grammar are well - known.

But particularly after our Independence a tremendous amount of interest was felt in Indian languages, and a veritable Renaissance of Indian Linguistics made its appearance. Young scholars of Dravidian now came forward and some very important results were arrived at. There are a good number of brilliant scholars for Tamil, Malayalam and Kannada, and for Telugu we have to mention in the first instance Prof. Bh. Krishnamurti. The writer of the present monograph Prof. Dr. K. Mahadeva Sastri is an old pupil of mine, and he studied in Calcutta after taking his degrees in Madras University. I was privileged to know him during his student days with us. His father the late Professor K. Ramakrishnayya was also an erudite scholar of Dravidian Philology, and his very useful book on "Dravidian Cognates" is well - known. Dr. Mahadeva Sastri knows also Hindi and other South Indian languages, and of course Sanskrit, and Telugu is his mother-tongue in which he has done quite a good deal of serious linguistic work. There are two very fine studies of Kannada inscriptions, discussed with regard to their linguistic developments-one on Old Kannada and the other on Middle Kannada. Prof. Mahadeva Sastri has given us a comprehensive study of all Old Telugu and

Middle Telugu Inscriptions beginning with the oldest inscriptions dating from the 6th century A.D. The inscriptions from 6th century to the 10th century number near about 100. He has taken up the story of the development of Telugu, as in these old inscriptions right down to modern Telugu times.

This is a careful bit of work, and it is quite well documented; and while the literary language was having its own line of development as a cultivated speech coming tremendously under the influence of Sanskrit and benefiting as well as suffering from the Sanskrit scholarship of the poets and other writers, the inscriptions give, as contemporary documents, more or less a precise picture of the language as it was used for the understanding of the common masses. Naturally there are colloquialisms and unorthodox developments which are always condemned by the orthodox scholars. But these have their very great importance in understaning the development of the actual living language as it is used by the people in their daily avocations

One can easily judge the value of such a work, and I am sure specialists in Telugu and in Dravidian also will find Prof. Mahadeva Sastri's work exceedingly helpful. I wish him greater and greater success in the line of work in which he is specialising, and I trust he will have his own important place in the history of Dravidian studies.

Calcutta
August 11, 1969 **(Sd.) SUNITI KUMAR CHATTERJI**

T. BURROW

Boden Professor of Sanskrit in the
University of Oxford

The literary history of the Telugu language begins in the eleventh century A D. with the work of Nannaya, who not only inaugurated a period of rich productivity in the native medium, but also standardised the literary language in a form that was to last until modern times. It cannot be known for certain whether before this period Telugu was used for literary purposes, but if it was all trace of such productions has disappeared. On the other hand written Telugu had been used for some four centuries before Nannaya for the purpose of engraving inscriptions and during the course of the present century an increasing number of these have come to be known, as a result of which a new chapter in the history of the Telugu language can now be written. This forms the main theme of Mr. Mahadeva Sastri's though he has added to it an outline of the major developments of the language in its later periods.

Of the hundred inscriptions which are here presented the earliest date from the last quarter of the sixth century A.D. Before this only Prakrit or Sanskrit inscriptions are available Prakrit was the language used by the Andhra dynasty and partly by its successors, though these latter turned increasingly to Sanskrit. These were northern invaders of the Telugu country, even language, and they were able to maintain their own Aryan language for some time. By the end of the sixth century, however, it had been ousted as a spoken language by the native Telugu, and it is at this period that inscriptions in the latter language begin to be engraved. At the same time we are not entirely without information about the Telugu of the preceding period, because in Sanskrit and Prakrit inscriptions which are available from the preceding half millennium in this area, there occur names of places and names of persons containing Telugu linguistic elements. Though small in quantity this material is valuable, since it shows that back as far as the beginning of the Christian era the Telugu language existed with its own individuality, and distinct from the neighbouring Dravidian languages. When exactly Telugu became characterised as an indepedent speech is not easy to say, but it

will certainly not be later than the sixth century B.C. which has been tentatively suggested. (p.4)

The early Telugu inscriptions are of great linguistic interest since certain phonetic changes which characterise literary Telugu had not yet taken place. These are the change of -ṇ- and -ḷ- to -n- and -l-, the change of -nṟ- to -ṇd- and the change of -ḻ- to -d-. In all these cases the early inscriptions preserve the primitive Dravidian sounds, and the gradual emergence of the standard Telugu forms can be traced in the later pre-Nannaya inscriptions. These differences are of sufficient importance to establish a distinct earlier stage of the language, Old Telugu, represented in the early inscriptions, as opposed to the standard literary dialect, which by contrast has to be known as Middle Telugu. Thus one whole stage of the language is represented only by inscriptions.

Since the phonetic changes referred to above have resulted in the confusion of certain phonemes originally distinct (namely -ṇ- and -n-, -l- and -l, -nṟ- and -nd-) the evidence of the inscriptions, where available, is obviously of great value for etymological purposes, since the inscriptions directly attest the original sound. Thus in DED Supplement 1093 attention was drawn to the fact that the OTe. forms of the verb kalugu sometimes show forms with -l- Although this may be a case of reverse spelling the possibility that the form is genuine has to be taken into account. Conversely the etymology given in DED 1517 for Te. kolucu assumed that in this work -l- was for earlier -l- This is not borne out by the inscriptions, which show invariably -l-, and their evidence should probably be regarded as conclusive on this point. An interesting case is presented by the form *ēlucunṟi* in inscription 14,9. One way of explaining it is to assume that it is a reverse spelling, but this presents difficulty in such an early inscription. Alternatively it can be treated as genuine, and in that case the Te. verb uṇḍu would have to be connected with the items in DED 623, and not, as at present, with those in DED 599.

Inscriptions are valuable in as much as they often give a better picture of linguistic development than literary texts which follow a strict norm. As a result of this the main lines of the development of the Telugu language between 600 and 1000 A.D. can be adequately followed in spite of the paucity of the material. It can be shown that by the end of this period the language had reached the state which was established as the standard by Nannaya. After this period there was a successful attempt to preserve this standard. As a result such developments as were taking place are not normally reflected in the literature, but some idea can be formed about them from the later inscriptions, from statements of the grammarians as to what forms should be avoided as vulgar, and to some extent from certain authors who were less strict in the observance of classical usage. All this material is examined and evaluated by the author, and he has shown how an essentially modern form of Telugu had evolved as the spoken language by the beginning of the seventeenth century even though it had to wait till modern times before being generally adopted for literary purposes In the course of his work Dr Mahadeva Sastri has provided a survey of the entire historical development of the Telugu language from the earliest times to the present day, based on a wide selection of the available material. Students of Comparative Dravidian as well as students of Telugu will be indebted to him.

Oxford
August 8, 1969. **T. Burrow**

SUKUMAR SEN

Retired Khaira Professor and Head of the Department of Comparative Philology, Calcutta University

Dr. K.Mahadeva Sastri's Historical Grammar of Old Telugu is one of the most significant of Linguistics works published in recent times in India. It will no doubt be immensely helpful to the workers in the field, but the serious students of Indo-Aryan Linguistics also will receive much benefit. I note here my personal gratification in the fact that Dr. Sastri's grammar is the first systematic contribution to Dravidian Linguistics by a student of the Department of Comparative Philology at the Univeristy of Calcutta. The author's equipment as an Indian Linguistician is well balanced: he is equally at home in the two main branches of linguistic study in India-Dravidian and Indo-Aryan. The work bears the stamp of mature scholarship. I congratulate Dr. Sastri for producing such a neat work.

Calcutta
July 30, 1969. **Sukumar Sen**

శ్రీ మహాదేవ శాస్త్రిగారు భాషాశాస్త్రంలో తండ్రిని మించిన తనయులన్నా తప్పులేదు. తండ్రిగారు తలచిన చారిత్రక వ్యాకరణం రచించారు.

శ్రీ మహాదేవ శాస్త్రిగారు విదేశీయుల కోసం ఆధునిక తెలుగు వ్యవహార భాషా స్వరూపాన్ని వివరిస్తూ, దానిని సులభంగా నేర్చుకోడానికి Descriptive grammar and Hand Book of Modern Telugu (వర్ణనాత్మక ఆధునికాంధ్ర భాషా వ్యాకరణం) - అనే గ్రంథాన్ని ఆంగ్లంలో రచించారు. ఇది జర్మనీలోని కోలోన్ యూనివర్సిటీకి చేరిన ఇండియన్ ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ ఇండాలజీలో విజిటింగ్ ప్రొఫెసరుగా ఉన్నప్పుడు (1976-78) రచించిన గ్రంథం. "కొలోన్ సరస్వతీ సీరీస్" గ్రంథమాల ఏడవ ప్రచురణగా జర్మన్ రిసర్చి అసోసియేషన్ ఆర్థిక సహాయంతో ముద్రితమైంది.*

ఈ గ్రంథం ప్రచురించిన సంస్థ ప్రకటన పత్రాన్ని బట్టి ఆ పుస్తకం ప్రాశస్త్యం, వివరాలు తెలుస్తాయి. కనుక ఆ ప్రకటన పత్రం ఇక్కడ పొందు పరచడం సమంజసమని భావిస్తున్నాను. అది ఇది:

Subject: Oriental. Already Published.

Descriptive Grammar and Handbook of Modern Telugu, with key (and Glossary).

By: Korada Mahadeva Sastri,
Edited by: Klaus L.Janert in collaboration with M. Srimannarayana Murti and P.V.Rani Gandhi.

1985 (Koeln Sarasvati Series, No. 7) DM 84, ISBN 3-515-034444-7.

About this book:

The book, Descriptive Grammar and Handbook of Modern Telugu with Key (and Glossary), opens with a practical and detailed presentation of the special script and pronunciation as well as the Sandhi phenomenon.

This is followed by t e Descriptive Grammar of modern Telugu Lan uage from the Dravidian South India (around 0 million people speak the language). It conforms to the traditional and familiar, systematic progression (declension, pronouns, positive and negative conjugations, participles, verb categories, compounds, syntactical sturcture, etc. The seventy four chapters (called lessons) covering the above mentioned topics contain an adequate number of examples (exercises) in Telugu Script (at the beginning also with the transcriptions).

They are accompanied by translations in English (Key) as the book is written in English. The access to the Telugu language is reall ' made practical and certainly suitable for se f study. In order to smoothen this path, a li of basic vocabulary is prepared and its divisions correspond to seventy four chapters and which is absolutely necessary for this study. This Telugu-English glossary is alphabetically arranged, followed by a Grammatical Index which is the concluding part of the book.

The author whose mother tongue is Telugu and father language Sanskrit, is an

* ఇది ప్రస్తుత ప్రధానమంత్రిగా ఉన్న శ్రీ పి.వి. నరసింహారావుగారికి అంకిత మివ్వబడింది.

acknowledged Dravidologist and linguist. He was Professor for Telugu, in Andhra Pradesh and lives now in Madras.

The Readers:

Orientalists, especially Indologists, Dravidologists, Linguists, Institutes and Libraries.

(Publisher's Note Translated from German)

Franz Steiner Verlog Wiesbaden GMBH Postfach 347, D-7000, Stuttgart, GERMANY.

శ్రీ రామకృష్ణయ్యగారి సౌజన్యానికి మరొక తార్కాణం తెలిపి ఈ వ్యాసం ముగిస్తాను.

ఆం ప్రదేశ్ అవతరణోత్సవానికి ఆంధ్రప్రభ దాదాపు వంద టల ప్రత్యేక సంచిక ప్రచురించింది. అప్పుడు నేను ప్ర క బాధ్యతలో కొంత వహించినందున ఆ సంచికలో తెలుగు భాష గురించి ఒక వ్యాసం వ్రాయండని రామకృష్ణయ్యగారిని కోరాను. వారు వ్రాసి యిచ్చారు. అది దాదాపు ఆరు కాలాల పెద్ద వ్యాసం. ఏ వ్యాసమైనా రెండున్నర కాలానికి మించరాదనే నియమం పెట్టుకున్నందున, ఆ వ్యాసం కంపోస్ అయిన పిదప, రెండు మూడు కాలాలకు కుదించి ఇవ్వండని ప్రూఫ్ వారికి ఇచ్చాను. రెండు రోజుల తర్వాత వారి వద్దకు వెళ్లాను వ్యాసం కోసం. ''దీనిని కుదించడం నావల్లకాలేదు. ఇది మీ ప కలో దాదాపు ఒక పుట వచ్చేట్టుగా ఉంది. అంత పె ి ఎవరూ సరిగా చదువరు. కనుక మీరే కుదించి వే కోండి'' అన్నారు నన్ను చూడగానే వారు. ''ఆరు కాలాలను సగానికి తక్కువగా కుదిస్తే మీ భావ ప్రవంతికి భంగం కలుగవచ్చు. మీరే ఆ పనిచేయండి.'' అని సవినయంగా అన్నాను. ''నాకు ఆ పని అసలే కుదరదు. ఆ కోసేదేదో మీరే కోసేయండి'' అన్నారు ఆయన.

నాకు ఆ పని తప్పింది కాదు దానిని ఎలాగో కష్టపడి రెండు కాలాలకు కుదించాను. ప్రత్యేక సంచికలో అది పడింది. దానిని వారు చూచి బాగానే కలిపారు అని అన్నారు.

తరా త ఆ పూర్తి వ్యాసాన్ని నేనూ, మిత్రుడు డాక్టర్ తిమ్మా కోదండ రామయ్య సంపాదకులుగా ప్రచురిస్తు 'పరిశోధన'లో ప్రచురించాను. ఈ ప్రచురణ సంగతి వారికి తెలీదు. నేను ఆ వ్యాసం పడిన 'పరిశోధన' సంచికను అందజేసినప్పుడు ఆయన ఆశ్చర్యపడ్డారు. ''వ్యాసం పోయిందేమోనని అనుకున్నాను. మంచి పనిచేశారు'' అన్నారు.

మరొకరయితే ''మీ పత్రికల వారికి ఇదే పని. వ్రాయమంటారు, తగ్గించమంటారు, కోయ మంటారు. తీరా పడిన తర్వాత తప్పుల కుప్పలు'' అని రుసరుసలాడే వారే. అలాటి అనుభవము నాకు కొందరివల్ల ఎన్నోసార్లు కలిగింది. రామకృష్ణయ్యగారు ఆంధ్రప్రభలో పడిన తమ వ్యాసంలో జరిగిన కుదింపుకు అసంతృప్తి పడక పోగా, ప్రశంసించారు.

ఉపసంహారం

రామకృష్ణయ్యగారు సహృదయతలోను, చిత్తశుద్ధిలోను ప్రామాణికతలోను ప్రథములయినట్లే, భాషా సాహిత్యరంగంలోను ప్రథములు. నిరాడంబరులు, కీర్తికాంక్ష లేని వారు.

సాహిత్య వ్యాసంగాన్ని జీవిత పరమార్థాన్ని సాధించే తపస్సుగా కొనసాగించిన ఋషికల్పుడు.

ద్రావిడభాషా కుటుంబాన్ని గురించి కాల్డ్‌వెల్ సిద్ధాంతాన్ని పురస్కరించుకొని శాస్త్రీయంగా కృషిచేసిన వారిలో ప్రథములు.

జానపద సాహిత్యంపట్ల పండితులకు ఈ శతాబ్దం ప్రారంభం నుంచి అభిమానం పెరిగింది. పద కవితను ఈసడించిన వారు తాళ్లపాకవారి పుణ్యమా అని మనసు మార్చుకున్నారు. జానపద సాహిత్యం సేకరించడం, వ్యాఖ్యానించడం ప్రారంభించారు. వారి కృషి అంతవరకే. దానిలో లోతులకు చొరలేదు. రామకృష్ణయ్యగారు దక్షిణ దేశభాషలయిన తెలుగు కన్నడ తమిళ మలయాళాలకు సమానమైన చంధ స్సాహితీ సంప్రదాయం ఉందని చెప్పి, దానిని నిరూపించడానికి గొప్ప గ్రంథం వ్రాసి లక్షణాలు నిర్వహించిన వారిలో ప్రథములు.

పరిశోధనలో సత్యైక దృష్టితో ఉన్నత ప్రమాణాలు నెలకొల్పిన వారిలో ప్రథములు.

తెలుగు కన్నడ తమిళ మలయాళ భాషలలో లోతైన పాండిత్యం సంపాదించి దక్షిణ దేశభాషా సాహిత్యాల తులనాత్మక అధ్యయనానికి ప్రాతిపదిక వేసిన వారిలో ప్రథములు.

పదాల పుట్టుపూర్వోత్తరాల జ్ఞానంతో సామాజిక చరిత్రను ప్రజాసామ్యంలో ప్రచారం చేసిన వారిలో ప్రథములు.

తిరుపతిలో శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామిని గురించి ఇతర భాషా సారస్వతాలలో కనిపించే ప్రస్తావనలను అన్నిటిని పరిశోధించి ఆ క్షేత్రం ప్రాచీనతను, వైభవాన్ని చాటిన ప్రప్రథమ పరిశోధక విద్వాంసులు.